

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DEMOGRAFİK ve SOSYO-KÜLTÜREL ÖLÇÜTLER
BAĞLAMINDA PKK-IRA MUKAYESESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Tolga ÖKTEN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ulvi KESER

Ankara – 2013

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DEMOGRAFİK ve SOSYO-KÜLTÜREL ÖLÇÜTLER
BAĞLAMINDA PKK-IRA MUKAYESESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Tolga ÖKTEN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ulvi KESER

Ankara – 2013

ATILIM ÜNİVERSİTESİ

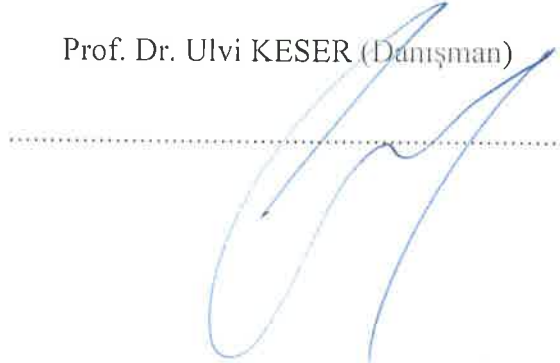
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Tolga ÖKTEN tarafından hazırlanan "Demografik ve Sosyo-kültürel Ölçütler Bağlamında PKK-IRA Mukayesesi" başlıklı bu çalışma, 14/11/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Cenk AYGÜL (Başkan)



Prof. Dr. Ulvi KESER (Danışman)



Doç. Dr. Hasın Ali KARASAR (Üye)



ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti yaklaşık 30 yıldır PKK terör örgütünün yürüttüğü silahlı eylemlerle mücadele etmektedir. PKK'nın terör eylemlerini sona erdirerek silah bırakması amacıyla yürütülen çalışmalar kapsamında, İngiltere hükümetinin Kuzey İrlanda ve İngiltere'de silahlı eylemler gerçekleştiren IRA ile yürüttüğü müzakere süreci örnek olarak gösterilmektedir. Bu çalışmada, her iki ayrılıkçı hareketin özellikleri ve PKK ile IRA'yı oluşturan dinamikler ayrı ayrı incelenerek, iki örnek arasındaki benzerlikler/farklılıklar ve IRA ile yürütülen müzakere sürecinde atılan adımların PKK örneğinde uygulanabilir olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın hazırlanması için geniş literatür taraması temel araştırma tekniği olarak benimsenmiştir. Çalışma kapsamında IRA örneğinin Türkiye'de uygulanabilir olup olmadığının ortaya konulması amacıyla öncelikli olarak terör kavramı incelenmiş ve terör örgütlerinin şiddeti bir hak arama aracı olarak görmelerinin altında yatan nedenler değerlendirilmiştir. Bu kapsamda terör kavramının arka planında yatan etmenler açıklanarak PKK ve IRA gibi örgütlerin neden terör yöntemlerine başvurduğu üzerinde durulmuştur. Terörün geniş çaplı ve farklı türleri olan bir konu olması nedeniyle her iki örgütün ortak özelliği olan etnik kökenli ayrılıkçı hareketler daha detaylı incelenerek farklı kökenli terör örgütleri çalışma dışında tutulmuştur. İkinci olarak Türkiye ve İrlanda'daki ayrılıkçı hareketler ile PKK ve IRA yapılanmaları konu bütünlüğünün korunması amacıyla ayrı ayrı incelenerek okuyucuların her iki örnek hakkında bilgi sahibi olunması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Kuzey İrlanda'daki ayrılıkçı hareketlerin tarihçesi incelenmiş, ayrıca İngiltere'nin tarihsel süreçte ayrılıkçı hareketlerle mücadelede hangi seçeneklere başvurdukları ve ne kadar başarılı olduğu araştırılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise İngiltere ve Türkiye'de sorunun tarafı olan yapıların/toplulukların sosyo kültürel özellikleri göz önüne alınarak IRA'nın silah bırakması sürecinin PKK için de bir örnek olup olamayacağı değerlendirilmiştir. Konuya geniş açıdan bakıldığında IRA ve PKK arasında ideoloji, ortaya koydukları gerekçeler, kullanılan yöntemler, uluslararası aktörlerle ilişkiler vb. açılardan birçok benzer yön bulunmaktadır. Diğer

tarafından bu çalışmada iki örgütün faaliyetlerinden ziyade toplumlararası ilişkilerin durumu üzerinde durulmuş ve Kuzey İrlanda barış sürecinde atılan adımlar detaylı olarak incelenerek Türkiye için örnek teşkil edip edemeyeceği sorusuna cevap aranmıştır.

Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Ulvi Keser'e ve desteğini esirgemeyen eşim Öznur'a çok teşekkür eder, çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Tolga ÖKTEN
Ankara-2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1 : TERÖR	3
1.1 Terörün Tanımı.....	3
1.1.1 Kelime Anlamı ve Literatürdeki Tanımı.....	3
1.1.2 Ortak Bir Terörist Kavramı Bulunmamasının Nedenleri.....	5
1.2. Terörün Altında Yatan Nedenler.....	6
1.2.1. Teröristlerin Profilleri Hakkında Görüşler.....	6
1.2.2. Terörün Amacı.....	8
1.3. Etnik Kökenli Ayrımcı Terör Hareketleri.....	11
BÖLÜM 2: PKK VE IRA’NIN TARİHSEL ARKA PLANI	15
2.1. Kürtlerin Tarihi.....	15
2.2. Kürt İsyan Hareketleri.....	16
2.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemindeki İsyanlar.....	17
2.2.2. Cumhuriyet Döneminde Gerçekleşen İsyanlar.....	19
2.3. Kürdistan İşçi Partisi (PKK).....	22
2.3.1. PKK’nın Kuruluş Süreci.....	23
2.3.2. Silahlı Propaganda Dönemi.....	26
2.3.3. Abdullah Öcalan’ın Yakalanması Sonrasındaki Dönem.....	30
2.3.4. Türkiye’deki Kürt Siyasi Faaliyetleri.....	33
2.3.5. KCK Yapılanması ve KCK Operasyonları.....	34
2.3.6. Oslo Görüşmeleri ve Günümüz.....	36
2.4. Kuzey İrlanda’daki Toplumlar Arası Çatışmanın Temelleri.....	39
2.5. İrlanda’da Protestan Düzeni (Orange Order)’nin Kurulması.....	41
2.6. Serbest İrlanda’nın Kurulduğu 1921 Yılına Kadar Gerçekleştirilen	

Ayaklanmalar.....	43
2.7. 1921 Sonrası IRA İçinde Yaşanan Ayrılıklar.....	45
2.8. 1921 Sonrası Kuzey İrlanda'daki Gelişmeler ve IRA'nın Faaliyetleri...46	
2.9. Sivil Haklar Hareketi ve Toplumlaraarası Çatışmaların Başlaması.....47	
2.10. Toplumlaraarası Şiddetin Artış Süreci.....	52
2.11. Protestan Silahlı Gruplar.....	54
2.12. Barış Girişimleri ve Çözüm Sürecine Giden Yol.....	55
2.12.1. 1974 IRA Ateşkesi ve Sunningdale Meclisi'nin Kurulması ..56	
2.12.2. Açlık Grevleri.....	57
2.12.3. 1985 Anglo İrish (Hillsborough) Anlaşması.....	59
2.12.4. 1992-1993 Hume-Adams Görüşmeleri	61
2.12.5. 1993 Downing Street Deklerasyonu ile 1998 Hayırlı Cuma/ Belfast Anlaşması Arasındaki Dönem.....	62
2.12.6. Hayırlı Cuma / Belfast Anlaşması.....	65
i. Konseyler.....	67
ii. Parlamento ve Hükümet.....	68
2.12.7. 2006 St.Andrews ve 2010 Hillsborough Anlaşmaları.....	69
2.12.8. Geline Süreç.....	72
3. BÖLÜM : KUZEY İRLANDA BARIŞ SÜRECİNİN PKK ÖRNEĞİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	76
3.1. İki Farklı Ayrılıkçı Terör Sorununun Karşılaştırılması.....	77
3.2. Barış Sürecinin Karşılaştırılması.....	84
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA.....	96
ÖZET.....	105
ABSTRACT.....	106

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.g.	: Adı geçen gazete
a.g.m.	: Adı geçen makale
ANC	: African National Congress / Afrika Ulusal Kongresi
bkz.	: Bakınız
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
c	: Cilt
çev.	: Çeviren
CIRA	: Continuity Irish Republican Army / Devamlı İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DEP	: Demokrasi Partisi
der.	: Derleyen
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DUP	: Democratic Unionist Party/Demokratik Birlikçi Parti
Ed.	: Editör
EOKA	: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston / Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü
ETA	: Euskadi Ta Askatasuna / Bask Ülkesi ve Özgürlük
FARC	: Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia / Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri
FDKC	: Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GKK	: Geçici köy korucusu
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HEP	: Halkın Emek Partisi
HPG	: Hezen Parastina Gel / Halk Savunma Güçleri

HRK	: Hezen Rızgariya Kurdistan / Kürdistan Kurutuluş Güçleri
INLA	: Irish National Liberation Army / İrlanda Ulusal Kurtuluş Ordusu
IPLA	: Irish People's Liberation Army / İrlanda Halkın Kurtuluş Ordusu
IRA	: Irish Republican Army / İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu
KADEK	: Kongreya Azadî û Demokrasiya Kurdistanê / Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
KCK	: Koma Civakên Kurdistan / Kürdistan Halklar Topluluğu
KDP	: Kürdistan Demokrat Partisi
KKK	: Koma Komalen Kurdistan / Kürdistan Topluluklar Birliğı
KONGRA-GEL	: Kürdistan Halk Kongresi
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliğı
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
M.Ö.	: Milattan Önce
no	: Numara
NATO	: North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NICRA	: Northern Ireland Civil Rights Association / Kuzey İrlanda Sivil Haklar Birliğı
OIRA	: Official Irish Republican Army / Resmi İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu
ÖSB	: Öz Savunma Birlikleri
ÖZEP	: Özgürlük ve Eşitlik Partisi
ÖZDEP	: Özgürlük ve Demokrasi Partisi
PIRA	: Provisional Irish Republican Army / Geçici İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu
PKK	: Partiya Karkeren Kurdistan / Kürdistan İşçi Partisi
PSK	: Partiya Sosyalista Kurdistan / Kürdistan Sosyalist Partisi
PSNI	: Police Service of Northern Ireland / Kuzey İrlanda Polis Teşkilatı
PTA	: Prevention of Terrorism Act / Terörizmi Önleme Yasası

PUP	: Progressive Unionist Party / İlerici Birlik Partisi
RIRA	: Real Irish Republican Army / Gerçek İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu
RUC	: Royal Ulster Constabulary / Kraliyet Ulster Polisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SDLP	: Social Democratic Labour Party / Sosyal Demokrat İşçi Partisi
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
ss.	: Sayfalar
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
T.B.M.M.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKDP	: Türkiye Kürdistan Demokratik Partisi
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UDA	: Ulster Defence Association / Ulster Savunma Birliği
UDP	: Ulster Defence Party / Ulster Savunma Partisi
UDR	: Ulster Defence Regiment / Ulster Savunma Gücü
UFF	: Ulster Freedom Fighters / Ulster Özgürlük Savaşçıları
UUP	: Ulster Unionist Party / Ulster Birlik Partisi
UVF	: Ulster Volunteer Force / Ulster Gönüllüler Gücü
UWC	: Ulster Workers Council / Ulster İşçi Konseyi
yy.	: Yüzyıl
vb	: ve benzeri
Vol.	: Volume / Cilt

GİRİŞ

Dünya üzerinde tarih boyunca farklı siyasi hedeflere ulaşmayı amaçlayan birçok grup şiddeti bir yol olarak benimsemiştir. Parçası oldukları bütünü hakim gücünü (siyasi otorite) ve bütünü geri kalanını demokratik yollarla ikna edemeyen bu gruplar otoriteyi zor duruma düşürmek, yıldırım, toplum desteğini azaltmak gibi amaçlarla şiddete başvurmuşlardır. Bu şiddet kimi zaman doğrudan düşman olarak görülen resmi görevlilere uygulanırken kimi zaman da daha büyük etkiler yaratmak gibi nedenlerle sivillere de yansıtılmıştır. Terör yöntemlerinin uluslararası sistemde düşük maliyetli bir savaş / yıpratma aracı olması¹ ve bu grupların savunduğu ideolojilerin / amaçların bazı uluslararası aktörlere sempatik gelmesi² nedeniyle ortak bir terör örgütü tanımı yapılması zorlaşmaktadır.

Bu çalışmada çeşitli terör/terörizm tanımları incelenerek ortak yanları ortaya konmaya ve objektif bir tanımlama yapılmaya çalışılmıştır. Terör yöntemleri uygulayan örgütler kendi aralarında çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Bunlar genel tanımıyla etnik ayrılıkçı, ideolojik (sol eğilimli), radikal dini motifleri bulunan olarak sınıflandırılabilir. Çalışmanın konusu olan Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkeren Kurdistan-PKK) ve İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (Irish Republican Army-IRA)'nın Soğuk Savaş sürecinde her ne kadar sosyalist söylemleri savunsalar da etnik ayrılıkçı terör örgütü olarak sınıflandırılmaları doğru olacaktır.

Müslüman bir imparatorluğun aynı dinden parçası olan Kürtler 13 - 19. yüzyıllar arasında herhangi bir ayrılıkçı harekete girmemişken, Protestan hükümdarlar tarafından yönetilen Birleşik Krallığın Katolik parçası olan İrlandalılar yaklaşık bin yıllık süredir hakim otoriteye ve İrlandalı olmayan Protestan İngiliz ve İskoç göçmenlerle çatışma içindedirler. Bununla birlikte 20. yüzyıla gelindiğinde ortaya çıkan iki örgüt PKK ve IRA haklarını savunduklarını toplumların hakim güç tarafından ayrımcılığa uğratıldığını ve topraklarının sömürüldüğünü iddia ederek

¹ PKK'nın Suriye ve Yunanistan tarafından desteklenmesi gibi.

² IRA'nın faaliyetlerinin ABD'deki Katolik İrlanda kökenli şahıslara ya da terör eylemi gerçekleştiren Çeçen grupların Türkiye kamuoyuna sempatik gelebilmesi gibi.

onlarca yıl sürececek çatışmaların temellerini atmışlardır. Çalışmada IRA ve PKK örneğinin tarihi arka planı, örgütlerin ve devletlerin uyguladıkları çatışma yöntemleri, çözüm girişimleri gibi konularda, iki vaka ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışma kapsamında özellikle İngiltere hükümeti, İrlanda hükümeti ve Kuzey İrlanda'daki toplumlar arasında yürütülen Kuzey İrlanda barış süreci ve sonuçları detaylı olarak incelenerek PKK örneğine örnek olup olamayacağı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

TERÖR

1.1 TERÖRÜN TANIMI

1.1.1 Kelime Anlamı ve Literatürdeki Tanımı

Etimolojik olarak terör kelimesi, Latince anlamı; korkutmak, ürkütmek, yıldırma ve dehşete düşürme gibi kelimelerden çıkan “terrere” kelimesinden gelmektedir.³ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde; “*terör (Fr.) terreur: yıldırma, terörizm (Fr.) terrorisme: yıldırıcılık, terörist (Fr.) terroriste: yıldırıcı*”⁴ olarak yer almaktadır.

Terör tanımı Terörle Mücadele Kanunu’nda “*Terör, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa’da belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu güvenliğini veya genel sağlığını bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler.*”⁵ olarak ifade edilmektedir.

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü’nde terör tanımı bir devlet veya devlet olmayan aktörün şiddet kullanarak siyasal amaçlarını elde etme faaliyetleri olarak açıklanmaktadır.⁶

³ Bekir Çınar, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör**, Sam Yayınları, 1997, s.198.

⁴ <http://tdkterim.gov.tr/bts/> Erişim tarihi 15 Ocak 2013

⁵ Terörle Mücadele Kanunu, 1. Bölüm, 1. Madde.

⁶ Jack Plano, Roy Olton, **The International Relations Dictionary**, Fourth Edition, Longman, 1988, s.201.

Diğer taraftan literatürde birçok terör/terörizm tanımı bulunmakta olup Schmid ve Jorgman tarafından 190 adet terör tanımı incelenmiş ve tanımlarda geçen önemli vurguların;

-*Şiddet ve güç (violence and force) %83.5*

-*Siyasi içerik (political content) %65*

-*Endişe ve sindirme (fear and terror) %51*

-*Korkutma (threat) %46*

-*Psikolojik etki (psychological effects) %41,5*

olduğu tespit edilmiştir.⁷

Görüldüğü üzere sözlük anlamı olarak terör hangi amaca yönelik olduğuna bakılmaksızın, gerçekleştirilen yıldırma eylemini ifade etmekten, hukuki metinlerdeki ve akademik çalışmalardaki tanımında, belirli bir siyasi amacı da beraberinde getirmektedir. İstanbul ve Olağanüstü Hal Bölge Eski Valisi Hayri Kozakçıoğlu teröre siyasi ve örgütsel bir anlam yüklenmesinin önemli bir nedeni olarak, terör denince akla örgütsel suç kavramının gelmesini gerekçe göstermektedir. Çünkü terör suçları diğerlerinden pek çok yönüyle oldukça farklıdır. Terör olayında mutlaka bir örgütlenme ve önce fikri planda eğitim, daha sonra da bu eğitimin silahlı safhaya kaydırılması, yani bir minik çekirdek mevcuttur.⁸ Bu çalışmada terör tanımı silahlı bir grup tarafından toplum üzerinde korku yaratarak belirli bir siyasi hedefe ulaşmak amacıyla, sivillere yönelik olarak uygulanan bilinçli şiddet eylemleri olarak kullanılacaktır.

Terör ve terörizm kavramları, sürekli birbirleri yerine kullanılmakta ve anlamları karıştırılmaktadır. İhsan Bal'a göre terör, silahlı eylemler yoluyla ismini ve davasını duyurma, terörizm ise bu eylemleri savunan, stratejilerini ortaya koyan,

⁷ Gabriel Weimann ve Conrad Winn, **The Theater of Terror: Mass Media and International Terrorism**, New York ve Londra: Longman Yayınları, 1994'ten aktaran Çınar, s.198.

⁸ Hayri Kozakçıoğlu, **Türkiye'de Siyasal ve Ekonomik Terör (Mafya)**, Hukuk Devletinde Terör ve Örgütlü Suçla Mücadele (Sempozyum, 16-18 Haziran 1995), İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, 1996, s.343-356'ten aktaran, Çınar, s.200.

geliştiren bir düşünce akımıdır.⁹ Teröristler gizlilik içinde çalışır, eylemlerini yapar ve sonuçta bu eylemlerin amaçları doğrultusunda propagandaya yönelirler. Terörizm ise bu aşamadan sonra devreye girer.¹⁰ Bu çerçevede terörün stratejik eylem, terörizmin ise stratejik söylem olduğu belirtilebilir. Prof. Sertaç Başeren de terörizmin siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör içeren bir strateji anlayışı olduğunu belirterek terör ve terörizm kavramları arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır.¹¹

1.1.2 Ortak Bir Terörist Kavramı Bulunmamasının Nedenleri

Terör; özünde korkutma ve dehşete düşürme anlamını taşımakla beraber akademik ve hukuki metinlerde bu terime siyasal bir çerçeve yüklenmesi nedeniyle hangi örneklerin terörist örgüt/eylem olduğu konusunda ortak bir yorumun yapılamamakta ve ortak bir terörist/terörizm tanımı oluşturulamamaktadır. Terör kavramı tartışılırken, siyasi amaç, topluma korku yayma ve anayasal düzen ile onun organlarına yönelik saldırı ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte terör, terörizm ve terör örgütü kavramları soruna hangi taraftan yaklaşıyorsak değişiklik göstermektedir. Tarihi kazananların yazdığı gerçeğini göz önüne getirdiğimizde, farklı şartlar altında terörist olarak tanımlanacak grupların özgürlük savaşçısı unvanını kazandığı kolaylıkla fark edilebilmektedir. Bu durumu örneklendirmek gerekirse; Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Ercan Çitlioğlu'nun da dikkat çektiği üzere; araştırmalar sonucu Irak'ta bulunmadığı açıklanan Kitle İmha Silahları (KİS)'nin varlığını bahane edip, gerçekdışı bu bilgilere dayanarak Irak'ı işgal eden ABD'ye göre, işgal güçlerine direnen Iraklılar teröristlerdir. Ama aynı ABD'ye göre İkinci Dünya Savaşı'nda da işgal altındaki Fransa'da Alman ordularına direnen yeraltı örgütleri yurtseverlerden oluşmuştur ve ülkelerini savunma reflekslerini yerine getirmişlerdir.¹² Birinci Dünya Savaşı sonrası işgal altındaki İstanbul'da orduya ait depoları basarak Milli Mücadele için

⁹ İhsan Bal, Terör Nedir? Neden Terörist Olunur? Derleyen İhsan Bal, **Terörizm, Terör ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler**, USAK Yayınları, 2006, s.8.

¹⁰ Bal, a.g.e., s.8

¹¹ Sertaç Başeren, "Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele", **Avrasya Dosyası**, 1994-95, c. 1, no. 4, s. 163.

¹² Ercan Çitlioğlu, **Gri Tehdit Terörizm**, 1. Basım, Ankara: Destek Yayınları, 2008, s.43.

Anadolu'ya silah, cephane ve insan kaçıran Karakol ve Mim-Mim Grubu üyeleri İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanlığı'na göre isyancıdırlar ama Anadolu ve Ankara'ya göre yurtseverlerdir.¹³ Diğer taraftan devletler ve toplumlararası savaşların da doğrudan doğruya egemenlik ilişkisini değiştirmeye ve sivillerin ölümüne yol açmaları nedeniyle, tanımı gereği terörist nitelikte olduğu da öne sürülmektedir. Emre Kongar'a göre de Taliban rejiminin Usame Bin Ladin aracılığıyla 11 Eylül'de gerçekleştirdikleri terör eylemleri ile ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nı sona erdirmek amacıyla Hiroşima ve Nagazaki'de atom bombası kullanarak yüz binlerce masum insanın ölümüne yol açması arasında ahlaken ve siyaseten de ciddi bir fark bulunmamaktadır.¹⁴ Ayrıca devletlerin terörizmi uluslararası ilişkilerde bir araç olarak kullanması nedeniyle bir çifte standart da söz konusudur. Özellikle Soğuk Savaş döneminde devletler terör örgütlerini birbirlerine karşı sıklıkla kullanmışlardır. Paul Wilkinson'un ifadesiyle Sovyetler Birliği'ni terörle ortak mücadele platformuna davet etmek, mafyayı organize suçlarla mücadele masasına davet etmek gibidir.¹⁵ Aynı paraleldeki sözleri ABD için Noam Chomsky ifade etmektedir.¹⁶

1.2. TERÖRÜN ALTINDA YATAN NEDENLER

1.2.1. Teröristlerin Profilleri Hakkında Görüşler

İnsanların amaçları uğruna terör eylemlerine imza atmaları ve masum insanları gözlerini kırpmadan nasıl öldürebildikleri her zaman merak konusu olmuştur. Televizyonlarda “kana susamış caniler”, “bebek katilleri” vb. tanımlamalarıyla ilişkilendirilen terör örgütü mensuplarının, normal hayatlarını bir kenara bırakarak hangi psikoloji ile kanlı eylemler gerçekleştirdiklerini anlamak terörizmle mücadelede önemli bir yer işgal etmektedir. Teröristler tarafından

¹³ Çitlioğlu, a.g.e., s.45.

¹⁴ Emre Kongar, **Küresel Terör ve Türkiye**, 9. Basım, Remzi Kitabevi, 2005, s.74.

¹⁵ Paul Wilkinson, Pathways out of Terrorism for Democratic Societies, P. Wilkinson ve M. S. Alasdair (Ed) **Contemporary Research on Terrorism**, Aberdeen: University Press, 1989'dan aktaran Bal, s.9.

¹⁶ Noam Chomsky, **Terörizm Kültürü: ABD Kültürü**, Pınar Yayınları, 2004'ten aktaran Bal, s.9.

gerçekleştirilen bombalı bir eylem sonrasında kanlar içerisinde yatan masum insanlar ve bunların medya organlarında yer alan görüntüleri karşısında duygusal tepkilerin ön plana çıkması çok doğal bir durumdur; ancak konuyla profesyonel olarak ilgilenenlerin bu insanların neler düşünerek bu eylemleri yaptıklarını bilmeleri, sorunun çözümü noktasında bir zorunluluktur.¹⁷

İnsanların neden teröre başvurdukları noktasında iki farklı görüş ortaya konmaktadır. Birinci görüşe göre teröristler ruhsal sorunları bulunması nedeniyle terör eylemleri gerçekleştirmektedirler. Yani kendilerince haklı bir nedeni bulunmasa dahi insanlara zarar vermekten zevk alacak ve terörist olacaklardır. Bu görüşe göre ortaya konulan nedenler sadece gerçekleştirilen vahşi eylemleri meşrulaştırma amacı taşımaktadır.¹⁸ Bu konudaki ikinci görüş ise insanların yaşadıkları sorunlar ve kendilerini mağdur hissetmeleri nedeniyle terörist oldukları yönündedir. Bu görüşün savunucuları, teröristlerin yaşadığı sosyal, ekonomik ve siyasal koşullar üzerinde durmaktadırlar. Teröristler üzerinde inceleme yapan bilim insanları teröristlerin bu yola yönelme nedenlerini; haklarını elde etmek için başka bir yöntem kalmaması, sonuca kestirmeden ulaşma, sosyal, ekonomik çevrelerinde karşılaştıkları çeşitli sorunları siyasal söylemlere dönüştürme ve karşılaştıkları sorunlara çözüm arama yöntemlerinde diğer insanlardan radikal bir şekilde ayrılmaları şeklinde tanımlamaktadırlar. Bu çerçevede özellikle terör örgütlerinin lider kadrolarının risk almayı seven, girişimci, akılcı, idealist ve toplumlarını değiştirme cesaretine sahip insanlar olduğu, ileri sürülmektedir.¹⁹ Ercan Çitlioğlu'na göre terör eylemlerinde başvuru aşırı dozdaki şiddet nedeniyle, kimi zaman ortaya çıkan görüntüler vahşet olarak adlandırılrsa da terör eyleminin tek ve temel hedefi, bastırılmayan şiddet duygularını dışarı çıkartıp vahşete neden olmak değil, aksine, her insanın içinde var olan şiddet olgusunu amaca odaklayıp sınırlı biçimde kullanmaktır.²⁰ İhsan Bal da terörist olarak tanımlanan kişilerin öncelikle yaptıkları işte aranan niteliklere bakıldığında ruhsal bozukluklarının olmadığını

¹⁷ Bal, a.g.e., s.13.

¹⁸ Rex Hudson, **Who Becomes a Terrorist and Why: The 1999 Government Report on Profiling Terrorists**, Guilford, The Lyons Press, 2002, s.29-33

¹⁹ Hudson, a.g.e., s.35-58.

²⁰ Çitlioğlu, a.g.e., s.20.

anlaşılabileceğini belirtmektedir.²¹ Buna göre cezaevlerinde bulunan teröristler konusunda psikiyatristlerin böyle bir savı ciddi delillerle ileri sürmediklerini bilinmektedir. Bu çerçevede yapılan araştırmalar neticesinde IRA militanlarının da psikolojik açıdan anormal bir durumda olduklarını gösteren hiçbir kanıt bulunmamaktadır.²² Bu şahıslar maske faaliyet kullanarak hücre faaliyetlerini yürütürken de yakın komşularıyla gayet iyi ilişkiler sürdürmektedirler. Bu çerçevede teröristlerin düşünce yapısını incelerken, bu insanların zekası yerinde, ruhsal sorunu olmayan veya bu sorunlarını gizleyebilen insanlar olduklarını ve amaçlarına ulaşmak amacıyla dehşet verici cinayetler işleyebildiklerini akıldan çıkartılmamalı, teröristlerin ince hesaplar yapabilen, kurnaz stratejiler üreten ve her türlü teknik olanağı kullanabilen insanlar olduğu unutulmamalıdır.²³

Şiddetin terör örgütü mensupları tarafından planlı bir hedefe varmak amacıyla bilinçli ve akılcı bir şekilde gerçekleştirildiğini ünlü teröristlerin söylemlerinden de açıkça anlayabilmek mümkündür. 19. yüzyılda yaşayan ünlü Alman terörizm savunucusu Karl Heinzen 1869 yılında yayımlanan eserinde *“Eğer öldürmek suç ise bu herkese yasak olmalı, eğer bu suç değil ve bir kısım güçler öldürme haklarını kullanabiliyorsa be herkes tarafından kullanılabilir bir hak olmalı... terör uygulamak suretiyle bizler savaşlarda olduğundan çok daha az masum insan öldürerek çıkarlarımızı korumaya çalışıyoruz.”*²⁴ demektedir. Küba devriminin liderlerinden Ernesto Che Guevara da teröre giden yolu ve terörist olmanın önceliğini ve niteliğini *“...nefretsiz bir halk zalim düşmanları yenemez. Savaşı düşmanın gittiği yere kadar götürmek gerekir, evine, eğlence yerlerine kadar yaymak gerekir.”*²⁵ şeklinde açıklamaktadır.

²¹ Bal, a.g.e., s.15.

²² Brendan O’leary, Mission Accomplished? Looking Back at the IRA, **Field Day Review**, 2005, 1 (1), s.232.

²³ Bal, s.15-21.

²⁴ Walter Laquer, **Terrorism**, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1978, s.54-55.

²⁵ Gilbert Achar, **The Clash of Barbarisms: September 11 and the Making of the New World Disorder**, New York: Monthly Review Press, 2002, s.89.

1.2.2. Terörün Amacı

Tarihin bütün dönemlerinde iktidarı elinde tutan güce karşı isyan hareketleri yaşanmıştır. Bu isyan hareketleri etnik, dini, ideolojik bir bağ etrafında birleşip kendisi için öteki olan hakim gücü yıkmaya ya da daha sınırlı siyasi hedeflere ulaşma amacı taşımıştır. Otoriteye karşı gelen güçler, çoğunlukla sayı, silah ve imkan kabiliyet olarak güçsüz konumda olmaları nedeniyle, topyekûn bir başkaldırı yerine belirli hedeflere yönelik şiddet eylemlerine yönelmeyi tercih etmişlerdir. Terör örgütü olarak adlandırılan yapılanmaların nihai hedefi, klasik anlamda kendisinden çok daha büyük ve güçlü olan düşmanlarını (devletler) asimetrik bir savaşın içine çekerek, psikolojik olarak alt etmek ve düşmanına siyasi bir çözümü kabul ettirmektir. Terör eylemleri bu yolda kullanılan en önemli araçlardır. Kökeni ve amacına bakılmaksızın terörü yöntem olarak belirleyen örgütler hakim güç tarafından haksızlığa uğratıldıklarını ve silahlı mücadele dışındaki demokratik kanalların tıkalı olduğunu iddia etmektedirler. Bu görüşe göre aslında kimse şiddete başvurmak istemez. Ancak çaresizlik, alternatifsizlik bazen şiddete kapıyı açar ve bu hususta şiddeti mazur göstermeye değil şiddeti anlamaya çalışmalıdır.²⁶ Ercan Çitlioğlu bireylerin bir olay, baskı, dayatma, kullanılmışlık, aldatılmışlık, sömürülme, fizik güce maruz kalma gibi durumlarda içgüdüsel olarak ortaya çıkan ama eğitilmişlikleri oranında baskı altına aldıkları tepkiler terörü ortaya çıkaran nedenler olarak görülebileceğini belirtmektedir.²⁷ Ümit Özdağ bu durumu PKK'ya uygulayarak PKK sempatisini olan halk kitlelerinin “*mağduriyet psikolojisi*” yaşadıkları öne sürülmektedir. Buna göre terör olaylarının yoğun olarak yaşandığı bölgede yaşayan halkın bir kısmında, PKK'nın ideolojik söylemlerle “*seçilmiş travma*” psikolojisine dönüşürebileceği zemin hazırlanmıştır.²⁸ PKK tarafından beslenen mağduriyet psikolojisinin özünde, bölgenin geri kalmışlığın, yaşanan çatışmaların ve akla gelebilecek her türlü olumsuzluğun temelinde “*Bizim Kürt olmamız yatıyor.*”²⁹ düşüncesi bulunmakta olup “*PKK'nın terör eylemleri yapmasının nedeni Kürtlerin*

²⁶ Hasan Cemal, “İrlanda’da IRA’yı dinlerken PKK’yı düşünmek” **Milliyet** 30 Kasım 2011.

²⁷ Çitlioğlu, s.27.

²⁸ Seçilmiş travma ile büyük bir grubun diğer bir grup tarafından kendisini çaresiz ve mağdur hissetmesine neden olan olaylar dizisi ifade edilmektedir. Söz konusu olaylar bütünü travma biçimine dönüp, seçilmiş travma haline geldiğinde tarihsel olarak gerçek olup olmadığı önemini yitirir.

²⁹ Ümit Özdağ, **Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları**, Bilgi Yayınevi, 2006, s. 90.

Türkler tarafından Kürt oldukları için ezilmesidir."³⁰ söylemi Kürtçü kesimler tarafından yıllardan bu yana kullanılmıştır. Gazeteci Ece Temelkuran da bu çerçevede Kürtlerin kendi kendilerini çözülmemeye yemin etmiş acı üzerine kurulu (mağduriyet psikolojisi) bir milliyetçi kimlikle sınırlandırdıklarını ifade etmektedir.³¹

Kendilerini mağdur hisseden grupların/insanların neden demokratik yollara başvurmak yerine terör eylemlerine yöneldikleri de öne çıkan bir sorudur. İhsan Bal'a göre, hakim güçten farklı siyasi, ideoloji, dini vb. dürtülerle hareket eden gruplar hedefledikleri sonuçlara ulaşmak için terör dışında bir başka yöntemle başarı şanslarının hiç olmadığına veya çok az olduğuna inanmaktadırlar. Bu durum, şiddet içermeyen yöntemlerin eksik veya olanaksız olduğundan değil, tam tersine terör stratejisinin daha etkin ve kısa zamanda sonuca gideceğine olan inançtan kaynaklanmaktadır.³² PKK, IRA, Bask Ülkesi ve Özgürlük (Euskadi Ta Askatasuna-ETA), El-Kaide vb. terör örgütlerinin düşman olarak gördüğü silahlı devlet birimleri yerine toplumda terör ortamı oluşmasına daha çok katkıda bulunan ve kolay/savunmasız hedefler olan sivillere saldırması, durumu basit bir neden sonuç ilişkisinin ötesine taşımaktadır.

Ercan Çitlioğlu bir terör saldırısının başarılı sayılması için, gerçekleştirilen eylemin kendisinden çok bu eylemin hedef kitleler üzerinde uyandıracığı etkiler ve toplumdaki yansımalarına bakılması gerekmekte olduğunu vurgulamaktadır. Saldırı sonucunda kamuoyu ne kadar çok dehşete düşer ve korkuya kapılırsa eylem o kadar başarılı demektir. Çünkü terör eylemleriyle başvuru şiddet; hedef kitleleri sarsmak, güvensizlik duygularını körüklemek, sisteme olan bağlılık ve inançlarını sorgulamalarına zemin hazırlamak, kitleleri normal yaşam alışkanlıklarını terke zorlamak, toplumsal bir paranoya yaratarak doğruların algılanmasını engellemek, panik duygularını tırmandırmak ve toplumları pasif konuma iterek teslimiyete zorlamak, amacıyla gerçekleştirilmektedir.³³

³⁰ Özdağ, a.g.e., s.90.

³¹ **Milliyet**, 30 Kasım 2005.

³² Bal, a.g.e., s.12-16.

³³ Çitlioğlu, a.g.e., s.39-40.

Diğer taraftan dünya üzerinde var olan adaletsizlikler de günümüze özgü bir olay değildir. Örnek vermek gerekirse Türklerin Birinci Dünya Savaşı sonrasında karşılaştıkları haksızlıklar, işkence, baskılar ve ülkelerinin ellerinden alınması karşısında yaşadıkları tarihte ender karşılaşılan olaylardandır. Buna karşın Ankara hükümetinin sorunlarla mücadele tarzı teröristlerin stratejileriyle hiç örtüşmemektedir. En zor şartlar altında çok güçlü düşmanlarla karşılaşan Türklerin ortaya koydukları kurtuluş mücadelesini meşru kılan en önemli etmen, mücadelenin bir savaş hukuku içerisinde gerçekleştirilmesi ve halk desteğinin meşru meclis tarafından sağlanmış olmasıdır.³⁴ Çok çetin koşullar altında sürdürülen bu mücadelede sivillerin kasıtlı hedef alınması, masumların reklam amaçlı öldürülmesi veya düşman esirlerinin işkencelerle propagandaya alet edilmesi söz konusu değildir. Farklı örnekler ortaya konduğunda teröre müracaat alternatif bir çıkış yolunun olmamasından ziyade alternatiflerin kapatılması ve iradenin terörden tarafa konulmasıyla ilgili olduğu söylenebilmektedir.

1.3. Etnik Kökenli Ayrılkçı Terör Hareketleri

Terör örgütleri kökenlerine göre çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Dr. Ünal Acar terör örgütlerini Marksist-Leninist, dini istismar eden, ırkçı ve ayrılkçı olmak üzere dört ana başlıkta sınıflandırmaktadır.³⁵ Buna göre Marksist-Leninist (ideolojik)³⁶ terör örgütleri mevcut anayasal düzeni Marksist-Leninist ilkeler doğrultusunda değiştirmek, dini istismar eden örgütler farklı din/mezhep/cemaat arasındaki görüş ayrılıklarını kullanmak suretiyle siyasal egemenliği ele geçirmek, ırkçı terör örgütleri belli bir ırkın üstünlüğünü savunarak anti-demokratik dikta yönetimi kurmak, ayrılkçı terör örgütleri ise yaşadığı ülkede belirli bir bölgeyi bağlı olduğu ülkeden ayırarak bağımsız hale getirmek amacıyla faaliyet göstermektedirler.³⁷ Türkiye Barolar Birliği (TBB) tarafından 2007 yılında yayınlanan Türkiye ve Terörizm başlıklı raporda da terörizmin politik görüşe dayalı terörizm, ideolojik amaca dayalı

³⁴ Diğer taraftan, önceki bölümlerde belirtildiği üzere tarihi galipler yazar ve Türklerin Milli Mücadeleyi kaybetmiş olması durumunda Kuvayı Milliye'nin tarih sayfalarına acımasız bastırma yöntemlerine başvuran yasa dışı/terörist bir örgüt olarak geçmeyeceğini kimse garanti edemez.

³⁵ Ünal Acar, **A'dan Z'ye Terör**, Kripto, 2012, s.123.

³⁶ Aşırı sol görüşe sahip terör örgütleri ideolojik terör örgütleri olarak da tanımlanmaktadır.

³⁷ Farklı kökenlere dayanan terör örgütleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Acar, a.g.e., s.121-123.

terörizm ve bireysel terörizm olarak sınıflandırılmıştır.³⁸ Rapora göre ETA ve IRA gibi örgütler³⁹ politik görüşe dayalı terörizm sınıfına sokulurken aynı örgütler Marksist ideoloji taşımalarından dolayı da ideolojik amaca dayalı terörizm sınıfına da girmektedir.⁴⁰ Benzer bir şekilde bazı terör hareketleri hem ideolojik hem etnik veya hem dinsel hem etnik terör özellikleri de taşıyabilmektedir. Örneğin 1990'lı yıllar boyunca Sırp'ların Boşnak ve Arnavutlara yönelik uyguladıkları terörün hem dinsel ve hem de etnik temellere dayandığı söylenebilir.⁴¹

Bu çalışmanın konusu olan PKK ve IRA, etnik kökenli ayrılıkçı hareketler olarak sınıflandırılabilir. Etnik azınlık kavramı bir grup insanın egemen gruptan dil, ırk, milliyet, din ve kültürel köken olarak belirgin bir biçimde ayrılması olarak tanımlanmaktadır.⁴² Abdulkadir Baharççek etnik terörü de azınlıktaki etnik grubun davasını yüceltmek için yaptığı bilinçli şiddet hareketi olarak açıklamakta, ayrıca etnik terör gruplarının daha dar kapsamlı hedeflere yönelmeleri nedeniyle ideolojik terör gruplarından ayrıldığını belirtmektedir⁴³ Örnek vermek gerekirse Peru'daki Aydınlık Yol ve Türkiye'deki Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP-C) gibi terör örgütleri ülkedeki mevcut siyasal sistemin bütünüyle değişmesini amaçlamaktadırlar. Diğer taraftan etnik terör grupları ise genellikle belli bir etnik grup üzerinde yoğunlaşarak bu gruba yönelik bazı çıkarlar elde etmeye yönelmektedir.⁴⁴

Doğu Ergil tarafından, etnik anlaşmazlıkların toprak kullanım hakkı, eğitim hakkı, dil kullanımı hakkı, siyasal temsil hakkı, din özgürlüğü, etnik/kültürel kimliklerin korunma isteği, otonomi veya kendi kaderini tayin talebi, sistematik eşitsizlik, ayrımcılık ve baskı şikâyetine bağlı olarak ulusal birlikten ayrılarak ayrı bir devlet kurma isteğine bağlı olarak geliştiği belirtilmektedir. Bu kapsamda, ulus devlet kurmak ya da bünyesinde yer aldıkları ulus devletin kendileri açısından

³⁸ Türkiye Barolar Birliği. **Türkiye ve Terörizm**. TBB Yayınları, 2007, s.223.

³⁹ PKK'nın da aynı sınıfta yer aldığı değerlendirilmektedir.

⁴⁰ Reyhan İşeri, **Türkiye'de Etnik Terör: ASALA ve PKK Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.22.

⁴¹ Murat Erdin, "Yeni Dünya Karmaşası", **Avrasya Dosyası**, c. 2, no. 3, 1995, s. 217.

⁴² Abdulkadir Baharççek, "*Etnik Terör Ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu*", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 2000, s. 13.

⁴³ Baharççek, a.g.e., s.15.

⁴⁴ Baharççek, a.g.e., s.15-16.

“taşıyıcı” ve “tatmin edici” niteliklerini yitirmesi sonucu hareketlenen etnik küme mensupları kimliklerini, kültürlerini, maddi varlıklarını korumak amacıyla ölmeyi ve öldürmeyi göze alabilmektedirler.⁴⁵ Bu taşıyıcı ve tatmin edici öğelerin niteliklerini yitirmesi durumu PKK ve IRA vakalarında olduğu üzere ikinci sınıf vatandaş sayılma ve ekonomik olarak bilinçli olarak geri bırakılma iddiaları olarak öne çıkarken, Bask milliyetçiliği (ETA) örneğinde parçası olunan ülkeden ekonomik anlamda daha gelişmiş bir etnik grubun talepleri söz konusudur.⁴⁶

Ümit Özdağ küresel düzeydeki etnik milliyetçilik hareketlerinin farklı özellikler gösteren dalgalar halinde geliştiğini belirtmektedir. Buna göre 18. yüzyıldan itibaren gelişen etnik milliyetçilik dalgalarının birincisi 19. yüzyıl sonunda özellikle Osmanlı İmparatorluğu, Rusya İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na karşı Doğu Avrupa, Balkanlar ve Ortadoğu merkezli olarak gelişmiş ve milletlerin kendi kaderini tayin hakkı olarak adlandırılan dönemi oluşturmuştur. İkinci etnik milliyetçilik dalgası, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında Batı dünyasının Asya ve Afrika’daki sömürgelerinde ortaya çıkmıştır. Bu dalga, Afrika ve Asya’daki sömürge düzenine dayalı imparatorlukların çökmesi ve milli devletlerin kurulması ile sonuçlanmıştır. Üçüncü etnik milliyetçilik dalgası 1960’lardan itibaren Avrupa’da İspanya (ETA), İrlanda (IRA) ve Türkiye (PKK) başta olmak üzere dünya üzerindeki silahlı/silahsız ayrılıkçı hareketlerdir. Bu dalga henüz sona ermemiş olup küreselleşmenin dinamikleri ile gelişerek devam etmektedir. Dördüncü etnik milliyetçilik dalgasının dramatik sonuçlar doğurduğu alan ise Soğuk Savaş sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin çöktüğü alanda ve bu alanın geniş çevre coğrafyasında Avrasya ekseninde Çekoslovakya-Yugoslavya’dan Kazakistan’a kadar uzanan alandır. Bu süreçte Yugoslavya ve SSCB parçalanmış Soğuk savaş sonrasında bütün dünya bir etnik çatışma sürecine çekilmiştir.⁴⁷

⁴⁵ Doğu Ergil, **Kürt Raporu**, Timaş Yayınları, 2009, s.161.

⁴⁶ İspanya ve Fransa toprakları içinde yer alan Bask bölgesi sanayi ve ticaret merkezidir.

⁴⁷ Özdağ, a.g.e., s.19-20.

Türkiye de ayrılıkçı hareketlerden ve etnik milliyetçilik dalgalarından etkilenmiştir. Türkiye, Irak, İran ve Suriye topraklarının bir bölümünde “Birleşik Bağımsız Kürdistan” kurulmasını hedef alarak kurulan PKK yaklaşık 30 yıldır Türkiye genelinde terör eylemleri gerçekleştirmektedir. Süreç içinde PKK’nın silahlı faaliyetlerinin sona erdirilmesi amacıyla çok sayıda fikir, öneri ve girişim olmuştur. Bu kapsamda başta İngiltere olmak üzere dünya üzerinde etnik bölücü/ayrılıkçı terör örgütleri ile mücadele eden ülkelerin attığı adımlar ve çözüm girişimleri da yakından takip edilmiş ve PKK ile sürdürülen mücadele ile karşılaştırılmıştır. Yakın dönemde aralarında siyasetçiler, akademisyenler ve yazarların ter aldığı çok sayıda grup Kuzey İrlanda’ya giderek IRA hakkında araştırmalarda bulunmuş,⁴⁸ ayrıca Kuzey İrlanda Barış Süreci’nin mimarlarından sayılan Jonathan Powell da Türkiye’ye gelerek devlet yetkilileri ve sivil toplum kuruluşları nezdinde toplantılar gerçekleştirmiştir.⁴⁹

⁴⁸ Derya Sazak, Barışın Eli, http://cadde.milliyet.com.tr/2012/02/16/YazarDetay/1560276/Barisin_eli (Erişim) 10 Haziran 2013.

⁴⁹ Ezgi Başaran, IRA sorununu çözen beyin Jonathan Powell'dan 10 Maddede Kalıcı Barış, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/ira_sorununu_cozen_beyin_jonathan_powelldan_10_maddede_kalici_baris-1128863, (Erişim) 20 Haziran 2013

2. BÖLÜM

PKK VE IRA'NIN TARİHSEL ARKA PLANI

2.1. KÜRTLERİN TARİHİ

Kürtlerin etnik kökenlerine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Emekli Büyükelçi Bilal Şimşir İngiliz belgelerinde Kürtlerin etnik kökenleri hakkında Turani, İrani vb. kavimlere mensup oldukları yönünde farklı görüşlerin yer aldığını ifade etmektedir.⁵⁰ Prof. Ercüment Kuran Kürtlerin Türk, Arap ve Fars milletlerinden etkilenecek kültür karakteri meydana getirdikleri görüşünü savunmaktadır.⁵¹ Osmanlı Arşivlerinde "Kürt" terimi göçebe toplulukları ifade etmekte olup Türkmen toplulukları arasında dağlarda yaşayanlara "Kürt" adı verilmektedir.⁵² Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Milletvekili Altan Tan geçmiş dönemlerde Mezotamya'da yaşamış medeniyetler olan Subarular, Hurriler, Mittaniler, Haldiler, Urartular, Gutiler, Kurtiler, Karduklar ve Kassitler ile Hind-Avrupa kökenli Medlerin tarih içinde karışarak günümüzdeki Kürtleri oluşturduklarını savunmaktadır ve günümüz Kürt siyasal hareketlerinin sık sık Medlere atıfta bulunduğunu belirtmektedir.⁵³ Bu çalışmanın konusu oluşturan PKK'nın kurucusu Abdullah Öcalan da Kürtlerin kökenini kadim bir medeniyet olan Medler'e dayandırmaktadır. Örgütün ideolojisi oluşturulurken de bir o kadar da köklü bir din bulmanın yollarını aramıştır.⁵⁴ Bu kapsamda Abdullah Öcalan tarafından "*Türklerin Şamanizmi varsa, Kürtlerin de Zerdüştlüğü olmalı.*"⁵⁵ tezi savunulmuştur. Bu teze göre M.Ö. 1000 yıllarında Mezopotamya'ya yerleşen Kürtler, M.Ö. 600 yıllarında Asur Devletini yıkarak Med İmparatorluğunu kurmuşlar, kısa bir süre sonra da Medlerin Persler tarafından

⁵⁰ Bilal Şimşir, **Kürtçülük (1787-1923)**, Bilgi Yayınevi, 2007, s.16.

⁵¹ Ercüment Kuran, *Türkiye'de Kürt Meselesi*, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 79, Ağustos 1992, s.157.

⁵² Abdulhaluk Çay, **Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun Kültürel Yapısı**, 1986, s.7.

⁵³ Altan Tan, **Kürt Sorunu**, 13. Basım, Timaş Yayınları, 2013, s.27.

⁵⁴ Necati Alkan, Dinin Araçsallaşması: PKK Örneği, **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, Cilt 3, s.19.

⁵⁵ Abdullah Öcalan, *Kürdistan Devriminin Yolu (Manifesto)*, Almanya: Serxwebun Yayınları, 1993 Aktaran Ali Bulaç, A. (2010), **Kürtler Nereye?**, Çıra Yayınları, 2010, s.128.

yıkılması ile devlet yapısını kaybetmişlerdir. Diğer taraftan bu görüşleri ileri sürenlerin hiçbiri, bu iddialarını sağlam delillerle ispat edememektedirler.⁵⁶ Prof. Şener Üşümezsoy da Mezopotamya ve Ortadoğu bölgesinin dinamik özellikleri göz önüne alındığında Asurluların, Babillilerin, Hititlerin kalmadığı günümüzde Medlerden, Hurrilerden kalma Kürtlerin varlığını ileri sürmenin tarih bilimiyle çeliştiğine dikkat çekmektedir.⁵⁷ Yapılan Kürt tanımlamalarına bakıldığında yorumların siyasi görüşlerden büyük ölçüde etkilendiği ve kesin sonuçlar içermediği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte günümüzde aralarında Türkiye Cumhuriyeti'nin de bulunduğu birçok ülkede kendini Kürt etnik kimliği ile tanımlayan çok sayıda insan bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışmada Kürt etnik kimliğinin varlığı tartışılmayacak, bu etnik kimliği temsil ettiğini iddia eden PKK'nın ve tabanının özellikleri incelenecektir.⁵⁸

2.2. KÜRT İSYAN HAREKETLERİ

Anadolu topraklarında Osmanlı ve Cumhuriyet yönetimine karşı Kürt gruplar tarafından çok sayıda isyan gerçekleştirilmiştir. Emre Kongar Milli Mücadele sonrasında Lozan'da sonuca bağlanamamış olan Musul Sorunu ve Ortadoğu petroleri konusunun gündemde olduğu bir dönemde, İngiliz desteğiyle ortaya çıkan bu isyan hareketlerinin etnik kökenden ziyade daha çok din ağırlıklı olduğunu ifade etmektedir.⁵⁹ Bilal Şimşir bölücülük anlamındaki Kürtçülüğün ise Avrupa'dan kaynaklandığını belirtmektedir. Buna göre, Kürtçülüğün öncüleri Avrupa'dan ve Amerika'dan ülkemize gelen misyonerler, gezginler ve konsoloslardır. Bu görevliler "Kürdistan" ve "Kürt" isimlerini Batıya taşıyarak dış dünyaya duyurmuşlardır.⁶⁰ Amerikan, Rus, Fransız, Alman misyonerler Osmanlı Devleti bünyesindeki Kürtleri "düşmanın" arka cephesini zayıflatacak bir etken olarak bakmışlardır.⁶¹ Küçük

⁵⁶ Türkmen Törel, **PKK Terör Örgütü: Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi 1978-1998**, Doktora Tezi, 2002, s.1.

⁵⁷ Şener Üşümezsoy, **Kürt "Kim"liği**, İleri Yayınları, 2006, s.43.

⁵⁸ Bahse konu medeniyetler hakkında detaylı bilgi için bkz. Üşümezsoy a.g.e.

⁵⁹ Emre Kongar, **Küresel Terör ve Türkiye**, 9. Baskı, Remzi Kitabevi, 2005, s.91.

⁶⁰ Şimşir, a.g.e.. s.19.

⁶¹ Halfin, **19. Yüzyılda Kürdistan Üzerine Mücadeleler**, 2. Basım, Komal Yayınları,1992, s.29.

Kaynarca Antlaşması'nın⁶² uygulanmaya başlandığı yıllarda Vatikan misyoneri Maurizio Gorzoni Güneydoğu Anadolu'da dolaşmış ve 1787 yılında Roma da ilk Kürtçe sözlüğü yayımlamıştır. Onun ardından dikkatler Kürtlere çevrilerek Anadolu bölgeleri siyasi amaçlarla araştırılmaya ve incelenmeye başlanmıştır. Bu nedenle Bilal Şimşir Kürtçülüğün babası olarak bilinen kişinin Katolik misyoner Maurizio Garzoni olduğunu savunmakta ve 1787 yılını Kürtçülüğün başlangıç tarihi olarak saymaktadır.⁶³

2.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemindeki İsyenlar

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu reform çabalarına sahne olmuştur. Özellikle 1839 yılında tahta çıkan Sultan Abdülmecid Han dönemi İlber Ortaylı'nın vurguladığı üzere tarihe kansız reformlar asrı olarak yazılmıştır.⁶⁴ İlber Ortaylı bu dönemi anlatırken klasik ordunun neredeyse lağvedildiğini, yenisinin kuruluşunun tamamlanamadığını, 1821 yılında başlayan Yunan ayaklanmasının milli bağımsızlıkla sonuçlandığını ve imparatorluğun milliyetçi başkaldırıları çağına girdiğini belirtmektedir.⁶⁵ Ayrıca Avrupa'nın ihtilal savaşlarına girmesi ve dönemin Fransa İmparatoru Napolyon'un işgalleri, Osmanlı İmparatorluğu'na başta askeri alanda olmak üzere yeni fırsatlar vermiştir.⁶⁶

Osmanlı İmparatorluğu tarafından yürütülen reform çalışmaları kapsamında günlük hayatta eski alışılmış düzen değişim seyrine girmiştir. Bilal Şimşir bu süreci; *“1839 Tanzimat Fermanı ilan edilip yürürlüğe konmuş, artık yargısız kelle vurulamamaya, ‘gâvura gâvur denememeye’ başlanmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Kürt derebeyi kalıntılarının düzenleri bozulmuş ve reformları içlerine sindirememişlerdi. Gâvur padişaha karşı düşman kesilmiş, fes ve pantolon gibi yeni tip askeri kıyafetler giyen yeni orduya asker vermemeye kalkışmış ve hatta vergi*

⁶² Osmanlı İmparatorluğu ile Rus İmparatorluğu arasında yaşanan 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nı sona erdiren ve Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli toprak kayıplarına yol açan antlaşmadır.

⁶³ Şimşir, a.g.e., s.49.

⁶⁴ İlber Ortaylı, Kansız Reform Asrının Padişahı, Milliyet, 22 Nisan 2012.

⁶⁵ A.g.g., 22 Nisan 2012

⁶⁶ İlber Ortaylı, İki İmparatorluk Eşzamanlı Gerilemişti, Milliyet, 11 Aralık 2011.

vermekten de kaçınmaya başlamışlardı...⁶⁷Derebeyinin teamül hukuku ile çağdaş Tanzimat hukukunun bağdaşmaması, merkezi yönetimle yerel güç odakları arasında çatışma yaratmıştır.⁶⁸ diyerek aktarmaktadır. Altan Tan'a göre de Tanzimat Fermanı'na kadar gayrimüslimlerden alınan cizye dahil bölgelerdeki tüm vergileri toplayan, kendi müstakil orduları ve divanları bulunan yerel beyler Tanzimat Fermanı'yla ortaya çıkan yeni durumu kendi konumlarına yönelik bir tehlike ve beyliklerin tasfiye süreci olarak değerlendirmişlerdir.⁶⁹

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk Kürt ayaklanmasının 1806 tarihinde gerçekleşen Baban Abdurrahman Paşa İsyanı olduğu kabul edilir.⁷⁰ Bu isyan Süleymaniye bölgesinde başlamış ve 1812 yılında bastırılmıştır. Bu hareketi 1830 yılındaki Revanduzlu Mehmet Paşa isyanı, 1837 yılındaki Garzan ve Sincar isyanları, 1838'deki Amidiyeli İsmail Paşa isyanı ve 1839'daki Müküs Miri Han Mahmud isyanları takip etmiştir.⁷¹ Devam eden süreçte 1846 yılında Bedirhan Bey, 1879 yılında Nakşibendi tarikatının tanınmış bir Kürt şeyhi olan Şeyh Ubeydullah ayaklanmış olup Bilal Şimşir Bedirhan Bey'in ayaklanması öncesindeki dönemde, misyonerler ve gezginlerin Nesturilere yönelik olarak "*Tanzimat ilan edilmesi nedeniyle Kürt Beyleri sizden vergi ve haraç alamaz.*"⁷² derken Kürt Beylerine yönelik olarak da "*Tanzimat Beylikleri sona erdirecek.*"⁷³ diyerek propaganda çalışması yürüttüğünü, diğer bir deyişle Nesturileri Kürtlere karşı, Kürtleri de Tanzimat Fermanına ve dolayısıyla hükümete karşı kışkırttığını belirtmektedir. Tanzimat sürecinde Anadolu'da Çapanoğulları, Karaosmanoğulları, Revanduzlu Yezidi Beyi Kör Ahmet Paşa, Hacı Zilal Ağa, Babanzadeler, Mir Muhammed gibi irili ufaklı derebeyleri ya ortadan kaldırılmış ya da etkisizleştirilmiştir. Benzer bir şekilde bu dönemde İstanbul'daki merkezi otoritenin zayıflaması nedeniyle Rumeli'de de birçok isyan çıkmış; Tekeli Oğlu, Kalyoncu, Dağ Deviren Oğlu,

⁶⁷ Şimşir, a.g.e., s.52.

⁶⁸ Şimşir, s.16.

⁶⁹ Tan, a.g.e., s.27.

⁷⁰ Ergil, a.g.e., s.396.

⁷¹ Tan, a.g.e., s.88-90.

⁷² Şimşir, a.g.e., s.16.

⁷³ Şimşir, a.g.e., s.16.

Serezli Pazvand Oğlu ve Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa gibi birçok derebeyinin isyanları Osmanlı yönetimince bastırılmıştır.⁷⁴

Temmuz 1908’de İkinci Meşrutiyet’in ilanı üzerine sivil toplum nezdinde daha bilinçli Kürtçülük faaliyetleri yürütölmeye başlanmış ve kısa zamanda ilk defa “Kürt” adını taşıyan irili ufaklı pek çok dernek, parti ya da bugünkü adıyla sivil toplum kuruluşu ortaya çıkmış, bu kapsamda 1908’de Osmanlı Kürt İttihat ve Terakki Cemiyeti, aynı yıl Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti, Kürt Neşri Maarif Cemiyeti ve 1912’de Kürt Hevi Talebe Cemiyeti kurulmuştur.⁷⁵ Bu örgütlerden Millî Mücadele için en tehlikelisi olarak 1918’de kurulan İstanbul’dan yönetilen ve Diyarbakır ile Bitlis’de örgütlenen Kürdistan Teali Cemiyeti görölmüş, Mustafa Kemal Atatürk Büyük Nutuk’ta Kürdistan Teali Cemiyeti’nin amacının yabancı devletlerin kanadı altında bir Kürt hükümeti kurmak yani vatani parçalamak olduğunu ifade etmiştir.⁷⁶

Altan Tan Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki halklar içinde ulusalcılık fikirleriyle en geç tanışan aydınların Kürt aydınları olduğunu belirtmekte, bunun nedeni olarak da Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan Kürtlerin 1514 Çaldıran Savaşı’ndan beri özerk bir yönetime sahip olmaları, son dönemler hariç genelde Osmanlı yönetiminden memnuniyet duymaları, Kürtlerde güçlü İslami inanç ve tarikat yapısının ayrılıkçı fikirleri engellemesi ve ekonomik yönden şehirlerde Kürt kimliğini asimile olmadan devam ettirebilen etkin bir Kürt orta sınıfının oluşmamasını göstermektedir.⁷⁷ Philip Kreyenbroek ve Stefan Sperl de kendilerini bir İslam İmparatorluğunun Sünni Müslüman parçası sayan Kürt beyleri ve şeyhlerinin kendi konumlarına zarar verecek ve tahmin edilemeyen bir sürece

⁷⁴ Şimşir, *Kürtçülük 1787-1923*, s.80-81.

⁷⁵ Şimşir, *Kürtçülük 1787-1923*, s.251.

⁷⁶ Kemal Atatürk Nutuk 1919-1927, **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi**, Semih Ofset, 2004, s.205.

⁷⁷ Tan, a.g.e., s.126.

girmelerine neden olacak olan ayrı bir Kürt kimliği arayışı içinde olmadıklarını belirtmektedir⁷⁸

2.2.2 Cumhuriyet Döneminde Gerçekleşen İsyanlar

Cumhuriyetin kurulması sürecinde de Kürt aşiretleri şeyhler ile merkezi hükümet arasında benzer sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlar devletin Kürtleri ikinci sınıf insan olarak görmesinden ziyade kurulmakta olan merkezi bir devletin feodal parçalarla yaşadığı yönetsel sorunlar olarak görülebilir. İsmet Paşa'nın Lozan Konferansı'nda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) hükümeti için "*Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir; çünkü Kürtlerin gerçek ve meşru temsilcileri Millet Meclisine girmiştir ve Türklerin temsilcileriyle aynı ölçüde ülkenin hükümetine ve yönetimine katılmaktadır.*"⁷⁹ yönündeki demeci de bu durumu göstermektedir. Altan Tan da bu dönemdeki ayaklanmaları anlatırken 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin kurulması sonrasında Meclisteki birçok milletvekilinin kafasının hilafet ve saltanat konularında karıştığını, dünyanın her yerinde olduğu gibi bu tip devrim niteliğindeki uygulamaların dirençle karşılaştığını, 3 Mart 1924'te Hilafetin kaldırılmasının merkezi hükümet ile Kürtler arasındaki bağın zayıflamasına neden olduğunu belirtmekte; ayrıca otoritelerini saltanat ve hilafet kurumlarından alan Kürt dini ve aşiret liderlerinin bu kurumların kaldırılmasıyla meşruiyet kaynaklarını kaybettiklerini vurgulamaktadır.⁸⁰ Doğu Ergil de bu konuda Anadolu'nun doğusunda ortaya çıkan direnişin nedeninin cumhuriyetten önce oldukça özerk hareket eden bürokrat kökenli yerel nüfuzluların cumhuriyet yönetiminin güç tekeline paylaşmak yerine bütünüyle ele almak yönündeki eğilimine karşı çıkması ve Doğu Anadolu'nun güç/iktidar bloku içinde yer alan din unsurunun laik devlet anlayışı ile çelişmesi olduğunu belirtmektedir.⁸¹ Bu görüşe göre bölgede din ile yerel geleneksel otoriteler organik ilişki içindedir ve gerek siyasal açıdan

⁷⁸ Philip Kreyenbroek ve Stefan Sperl, **The Kurds: A Contemporary Overview**, Routledge, 1992
Aktaran: Henri J. Barkey ve Graham E. Fuller, **Türkiye'nin Kürt Meselesi**, Profil Yayıncılık, 2011,s.28.

⁷⁹ Seha Meray, **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler**, Cilt I, Kitap I, AÜSBF Yayınları, 1973, s.348.

⁸⁰ Tan, a.g.e., s.200-202.

⁸¹ Ergil, a.g.e., s.83-84

egemen konumlarını gerekse üstün konumlarına dinin sağladığı desteği yitireceklerini anlayan yerel geleneksel egemenler kendilerine tabi kümeleri de ayaklandırarak, oluşan ideolojik, siyasal yapılanmaya başkaldırmışlardır.⁸² Doğu Ergil bunu tarihin her döneminde ve her siyasi devrim sonrasında yaşanan bir iktidar mücadelesi olarak nitelendirmekte ve vatana ihanet ile ilgisinin olmadığını belirtmektedir⁸³

Geleneksel yerel önderlerin başını çektiği 1920'ler ve 1930'lardaki bu isyanlar sertlikle bastırılmıştır.⁸⁴ Cumhuriyet döneminde merkezi idareye karşı iki büyük isyan girişi olmuştur.⁸⁵ Bunlar 1925 yılında gerçekleşen Şeyh Said isyanı ile 1937 yılındaki Dersim isyanıdır.⁸⁶ Özellikle 1925 yılında gerçekleştirilen Şeyh Said ayaklanmasının nedenleri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Birinci görüşe göre ayaklanma Hilafetin 1924'te kaldırılmasına ve Cumhuriyet yönetiminin gerçekleştirdiği reform hareketlerine tepki olarak doğmuştur ve dini/feodal bir harekettir. İkinci teze göre hareketin temelinde Kürt milliyetçilik hareketi yatmaktadır. Bir diğer iddiaya göre de ayaklanmanın arkasında İngiltere vardır ve Musul sorununun çözümünde avantaj sağlamak amacıyla bu hareketi başlatmıştır.⁸⁷

Görüldüğü üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takip eden yıllarda çok sayıda Kürt ayaklanması gerçekleştirilmiştir. Bu ayaklanmalar Kürt kökenli vatandaşların yoğun olarak

⁸² Ergil, a.g.e., s.83-84

⁸³ Ergil, a.g.e., s.128.

⁸⁴ Ergil, a.g.e., s.355.

⁸⁵ Cumhuriyet dönemindeki Kürt ayaklanmaları kronolojik sırayla: Nasturi İsyanı (Hakkari-1924), Jilyan İsyanı (Siirt-1925), Şeyh Said İsyanı (Bingöl-Muş-Diyarbakır-1925), Seyit Taha ve Seyit Abdullah İsyanı (Şemdinli-1925), Reşkotan ve Raman İsyanı (Siirt-Diyarbakır-1925), Eruhlü Yakup Ağa ve Oğulları İsyanı (Pervari-1926), Güyan İsyanı (Siirt-1926), Hoca İsyanı (Nusaybin-1926), Birinci Ağrı İsyanı (1926), Koçuşığı İsyanı (1926), Hakkari-Beytüşşebap İsyanı (1926), Mutki İsyanı (Bitlis-1927), 2. Ağrı İsyanı, Bıçar Harekatı (Silvan-1927), Zılanlı Resul Ağa İsyanı (Eruh-1929), Zeylan İsyanı (Van-1930), Tutaklı Ali Can İsyanı (Tutak-Bulanık-Hınıs-1930), Oramar İsyanı (Van-1930), Üçüncü Ağrı Harekatı (1930), Budan Aşireti İsyanı (Bitlis-1934), Abdurrahman İsyanı (Siirt-1935), Abdulkuddüs İsyanı (Siirt-1935), Sason İsyanı (Siirt-1935), Dersim İsyanı (Tunceli-1937), olarak sıralanabilir. (Törel, a.g.e., s.23-25)

⁸⁶ Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir yer tutan bu iki isyan hakkında detaylı bilgi için bkz. Bilal Şimşir, **Kürtçülük II (1924-1999)**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009.

⁸⁷ Baskın Oran, **Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme**, 5. Basım, Bilgi Yayınları, 1999, s.214-220.

yaşadığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde başlatılmış olmakla birlikte sadece ayrılıkçı amaçlarla ve etnik milliyetçi ideolojiyle yürütüldüğünü söylemek mümkün değildir. Diğer taraftan Osmanlı döneminde ağırlıklı olarak reform hareketlerine karşı mahiyette olan bu hareketler Cumhuriyet döneminde giderek milliyetçi öğeler taşımaya da başlamıştır. Özellikle Soğuk Savaş dönemi ideolojisiyle beslenen etnik Kürt milliyetçiliği 1970'li yılların sonlarına gelindiğinde giderek daha şiddet yanlısı bir görünüm arz etmeye başlamış ve sonuç olarak PKK gibi bir örgüt karşımıza çıkmıştır.

2.3. KÜRDİSTAN İŞÇİ PARTİSİ (PKK)

Türkiye'de anayasal düzene karşı gerçekleştirilen ayaklanmaların uzun bir tarihi vardır, fakat bunların hiçbiri Abdullah Öcalan liderliğindeki PKK'nın geçtiğimiz 30 yıl boyunca sürdürdüğü mücadeleye kadar uzun ve kanlı olmamıştır.⁸⁸ Dönemin Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı'ya göre PKK hareketi geçmişteki Kürt isyanlarına oranla çok daha organize bir şekilde gelişmiştir. Geçmişteki kalkışmalar PKK olayına göre daha şuursuz hareketlerdir. PKK ise örgütlü, organize, dış desteği yüksek, ayrı bir devlet hedefine yoğunlaşmış tam bir isyan hareketidir.⁸⁹ PKK hareketinin önceki Kürt isyanlarından bir farkı da seçkin bir yapı tarafından değil, tabandan gelmesidir. Kürdistan Sosyalist Partisi (Partiya Sosyalista Kurdistan-PSK) lideri Kemal Burkay Kürtlerin birçok kez isyan başlatıp hiçbirinde başarıya ulaşamaması nedeniyle Kürt toplumunun yeni bir isyandan önce siyasal bir örgütlenmeye ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır⁹⁰

PKK'nın bu kadar uzun süredir mücadelesini sürdürebilmesinde, yürüttüğü strateji de etkilidir. Ümit Özdağ'a göre PKK terörizm ve gerilla⁹¹ savaşına

⁸⁸ Ergil, a.g.e., s329.

⁸⁹ Fikret Bila, **Komutanlar Cephesi**, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, 2007, s.110.

⁹⁰ Aliza Marcus, **Kan ve İnanç**, İletişim Yayınları, 2009, s.52.

⁹¹ Gerilla tanımının kökeni İspanyolca "küçük savaş" anlamına gelen guerrilla teriminden gelmektedir. İspanya ve Fransa Krallıkları arasında 1808 tarihinde başlayan savaşta küçük gruplar halinde hareket eden İspanyol birliklerini faaliyetlerini tanımlama için kullanılmıştır. Bununla birlikte bu tür mücadele taktikleri M.Ö. 6. yüzyılda yaşamış olan Çinli düşünür Sun Tzu'nun Savaş Sanatı

başvurmaktadır.⁹² Burada hedef sürekliliği kısa olan bir silahlı operasyon değildir ve özü yıpratmak/zaiyat verdirmek olan bir çatışmadır. Ulaşılması amaçlanan sonuç askeri değil siyasidir.⁹³ Aliza Marcus'a göre de PKK devlete karşı giriştiği silahlı isyanda topyekûn bir cephe savaşı yerine gerilla taktiklerine dayalı uzun süreli halk savaşı stratejisi yürütmesi nedeniyle, çok daha uzun ve yıpratıcı bir süreç yaşanmıştır. Özellikle 1980 sonrası dönemde Lübnan'da ve Kuzey Irak'ta alınan eğitimler gerilla savaşı sürdürecektir olan silahlı kadroların yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Buralarda eğitim alan kadrolar Lübnan'da nasıl bomba yapılacağını ve nasıl bomba atılacağını, Kuzey Irak'taysa gerilla gücü olarak dağlarda nasıl hayatta kalacağını öğrenmişlerdir.⁹⁴ Ayrıca PKK yürüttüğü silahlı propaganda süreci kapsamında başta Gönüllü Köy Korucuları (GKK) aileleri olmak üzere kendisine muhalif bütün yapılanmalara karşı zalimane saldırılar düzenlemesine ve haklarını savunduğunu iddia ettiği topluluk olan Kürtlere yönelik olarak belki de eski Irak lideri Saddam Hüseyin'den sonra en kanlı eylemleri gerçekleştirmiş olmasına rağmen, Türkiye'deki Kürt kökenli vatandaşları arasında önemli bir kitlenin bağlılığını kazanmayı başarmıştır.⁹⁵

2.3.1. PKK'nın Kuruluş Süreci

Türkiye'deki şehir merkezlerinde yaşayan Kürt kökenli gençler İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde Soğuk Savaş koşullarının da etkisiyle çoğunlukla sol örgütlere yönelmişler ve Kürtçü görüşü savunan Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP)'ne fazla rağbet göstermemişlerdir.⁹⁶ Bağımsız bir Kürt devleti fikri ise solun çok fazla üzerinde durmayı arzuladığı bir mesele olmamıştır.⁹⁷ Kendini Kürt olarak tanımlayan gençler süreç içinde bağımsız bir Kürt devletine ulaşmada yetersiz kalan

isimli eserinde de tarif edilmiştir. Gerilla savaşı zayıf askeri gücün güçlü taraf karşısında konvansiyonel savaş taktiklerine bağlı kalmaksızın gayrinizami bir şekilde yürüttüğü savaş şekli olarak tanımlanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Nejat Eslen, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, Q-Matrix Yayınları, 2003.

⁹² Ümit Özdağ, **PKK Neden Bitmedi Nasıl Biter**, 6. Baskı, Ankara: Kripto Kitaplar Yayınevi, 2010, s.85.

⁹³ Özdağ, a.g.e., s.80-90.

⁹⁴ Marcus, a.g.e., s.102.

⁹⁵ Marcus, a.g.e., s.21.

⁹⁶ Marcus, a.g.e.,s.38.

⁹⁷ Marcus, a.g.e., s.46.

sol akımın dışında bir siyasal akım olan etnik siyasete yönelmişlerdir.⁹⁸ PKK'nın kurucusu Abdullah Öcalan da üniversite yıllarında kendini Mahir Çayan'ın görüşlerine yakın, Marksist-Leninist ideolojiyi benimsemiş biri olarak tanımlasa da⁹⁹ bu süreçte Kürtçülük hareketleriyle yakından ilgilenmiştir.¹⁰⁰

PKK'nın kurulması yönündeki ilk adım Nisan 1973 tarihinde Ankara Çubuk Barajı piknik alanında gerçekleştirilen toplantıda atılmış ve bu toplantıda ilk kez Kürdistan'ın bağımsızlığından, bağımsızlık için mücadeleden ve bölücü bir örgütlenmeden söz edilmiştir.¹⁰¹ 1975 ve 1976 yıllarında gerçekleştirilen Dikmen toplantılarında kadroların asıl faaliyet sahaları olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine yönelmelerinin zamanının geldiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda bölgede ilk faaliyetler Ulusalçılar, Apocular, Kürdistan Devrimcileri gibi isimler altında başlamıştır.¹⁰² Daha sonra çeşitli vesilelerle ve mekânlarda gerçekleştirilen toplantılarda; örgütün amacının bağımsız Kürdistan olduğu belirtilerek parti program taslağının Vietnam komünist partisi örnek alınarak düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.¹⁰³ Bölgede eylemlerini ve hakimiyetini arttıran örgüt 1978 yılı Kasım ayına doğru partileşme için kongre kararı almış ve partileşme toplantısı 27 Kasım 1978'de Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Ziyaret (Fis) köyünde yapılmıştır. Toplantı sonunda Kürdistan İşçi Partisi (Partiye Karkaren Kürdistan - PKK) kurulmuş olup bu toplantı daha sonra PKK'nın 1. kuruluş toplantısı olarak örgüt kayıtlarına geçmiştir.¹⁰⁴ PKK kuruluş toplantısı olarak esas alınan Fis köyü toplantısı sonrasında parti kuruluşunu ilan etmemiş ve gizli tutma kararı almıştır; ancak kuruluşunun ilanı etkili bir eylem sonrasında bırakılmıştır.¹⁰⁵

⁹⁸ Ergil, a.g.e., s.338.

⁹⁹ Abdullah Öcalan'ın üniversite dönemindeki siyasal faaliyetleri için bkz. Uğur Mumcu, **Kürt Dosyası**, Tekin Yayıncılık, 1993, s.1-34.

¹⁰⁰ Fikret Bila, **Hangi PKK**, 2. Basım, Ümit Yayıncılık, 2004, s.20-22.

¹⁰¹ Emniyet Genel Müdürlüğü, **PKK Faaliyetleri**, Ankara, 1999, s.42.

¹⁰² Emniyet Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.44-45.

¹⁰³ Ali Nihat Özcan, **PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s.29.

¹⁰⁴ Bila, a.g.e., s.27.

¹⁰⁵ Ahmet Aydın, **Kürtler, PKK ve Abdullah Öcalan**, Kitap Yayınları, 1992, s.50-51.

PKK silahlı faaliyetlerini üç sav ile meşrulaştırmıştır. Birincisi, “Türkiye Kürdistanı” olarak adlandırdığı Güneydoğu illerinin Türkiye’nin bir sömürgesi olduğu ve Kürt halkının Türk devleti tarafından sömürgeleştirilmiş olduğudur.¹⁰⁶ İkincisi Kürtlerin dünyadaki en büyük devletsiz azınlık olduğu ve bir ulus devlet kurma hakkına sahip olduklarıdır. Batı emperyalizmi büyük Kürdistan’ı Kürt kimlik ve haklarını reddeden bir grup ulus devlet arasında parçalanmıştır. Bu parçaların bağımsız ve birleşik bir Kürdistan kurmak amacıyla birleştirilmesi gerekmektedir.¹⁰⁷ Üçüncü sav ise, işte bu nedenlerle Türkiye’ye karşı verilen savaşın haklı olduğudur.¹⁰⁸ PKK’nın hedefine varmak için seçtiği yöntem ise “uzun süreli halk savaşıdır”.¹⁰⁹ PKK uzun süreli halk savaşını stratejik savunma (silahlı propaganda), stratejik denge ve stratejik saldırı olarak üç stratejik aşamaya ayırmıştır.¹¹⁰

PKK’nın ilanı 29 Temmuz 1979 tarihinde Bucak aşiretinin lideri ve dönemin Adalet Partisi (AP) milletvekili Mehmet Celal Bucak’a yönelik yapılan eylemle gerçekleştirilmiştir.¹¹¹ Bununla birlikte Türkiye’nin doğu bölgelerinde silahlı eylemlerini başlatmak üzere harekete geçen PKK, kamplarını kurup yöre halkı ile temasa geçmeden Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş ve güvenlik güçlerinin yurt dışında gerçekleştirdiği operasyonlar neticesinde örgüt büyük

¹⁰⁶ Ergil, a.g.e., s.346.

¹⁰⁷ Ergil, a.g.e., s.346.

¹⁰⁸ Ergil, a.g.e., s.346.

¹⁰⁹ Dönemin Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Mao Zedung’un ortaya koyduğu uzun süreli halk savaşına göre, silahlı mücadele yürütülecek bölge, köylülüğün yoğun olduğu ve devlet egemenliğinin tamamen etkin olmadığı bir alan olmalıdır. En önemli amaç ise halkı ikna etmektir. Otoritenin zayıf olduğu alanda uygulanacak şiddetin etkisiyle, halk devletten uzaklaştırılacak, kırsal bölgeler de adım adım örgütün eline geçecektir. Mao Zedung, **Mao Zedung: Seçme Eserler**, Cilt 2, Eriş Yayınları, 2005, s.78.

¹¹⁰ Stratejik savunma aşamasında Kürt halkının bilgilendirilmesi, örgütlenmesi ve silahlı mücadele şartlarının sağlanması amaçlanmıştır. Gerilla oluşumları ise seçici davranarak güvenlik güçlerini hedef alacak ve girecekleri çatışmalarda baskın avantajını kullanacaklardır. Daha sonraki aşama olan stratejik dengede, gençlerin PKK tarafına katılması ve düzenli orduyla kendi koşullarında savaşacak bir gerilla ordusunun kurulması amaçlanmaktadır. Üçüncü aşama olan stratejik saldırıda, halkın gücünün ortaya çıkarılacağı ve sömürgeci devlet kurum ve kadrolarının kapsamlı halk isyanları ile devrileceği bir dönem olacaktır. Bu dönemde gerilla ordusunun iyi bildiği arazi şartlarında düzenli orduya üstün geleceği hesap edilmiştir. Bütün bunlar başarıyla gerçekleştirilirse, Kürdistan Türkiye’den kopartılacak ve komşu ülkelerdeki diğer Kürt gruplarıyla birleşilecektir. Aslında her üç aşamanın özü de değişik boyutta bir savaştır ve siyasi sonuçlar almaya yönelik silahlı aşamalardır. Bir sonraki aşama bir öncekinden daha silahlı ve daha kanlı olmak zorundadır. Özcan, a.g.e., s.82-83.

¹¹¹ Özcan, a.g.e., s.45.

kayıplar vermiştir.¹¹² 12 Eylül darbesinden sonra saklanan ve bir ay kadar sonra da Suriye'ye geçen PKK mensubu Selahattin Çelik'in ifadelerine göre 1980'nin ardından örgütsel anlamda bitmiş olan ve Türkiye'deki üyeleri hapse atılan örgüt Suriye'de tekrar bir araya gelme imkanı bulmuştur. PKK mensupları Suriye'de buldukları süreçte Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) altındaki en geniş Filistin gruplarından olan Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi (FDKC) tarafından ideoloji ve silahlı eğitime tabi tutulmuştur.¹¹³ Aliza Marcus'a göre aslında ezilen Kürt halkının haklarını savunmak amacıyla silahlı bir örgütlenmeye giden PKK'nın Suriye'ye sığınması manidardır.¹¹⁴ Çünkü 12 Eylül dönemindeki rejimin Türkiye'deki uygulamaları bir kenara konulursa, Türkiye'deki Kürt kökenli vatandaşlar Suriye'dekilerden çok daha fazla haklara sahiptirler. Eski bir PKK mensubu olan İbrahim Aydın ise bu durumu Ortadoğu'da mevcut olan çok fazla sayıdaki çelişkinin bir parçası olarak tanımlamaktadır.¹¹⁵ Darbe sonrasında 1790 kadar PKK mensubu, terörist faaliyetlerde bulunmaktan hüküm giymiştir.¹¹⁶ PKK kuruluş döneminde diğer Kürt örgütlerince ciddiye alınmamış olsa bile, bu algılama, Diyarbakır Askeri Cezaevi'ndeki direnişlerin bir sonucu olarak değişikliğe uğramış ve PKK itibar kazanmıştır.¹¹⁷ Aslında diğer Kürt grupların üyeleri de kötü muameleye karşı durmaya çalışmıştır; ancak bu direnişin öncülüğünü yapabilecek en iyi örgütlenmiş grubun, muhtemelen, militanların cezaevindeki çoğunluğunu oluşturan PKK olması örgütün önemini arttırmıştır.¹¹⁸ Bu kapsamda 1980 darbesi ironik olarak PKK'nın güçlenmesine zemin hazırlayan bir süreci tetiklediği ifade edilebilir.

¹¹² Ümit Özdağ, **Türk Ordusu PKK'ya Nasıl Yendi? Türkiye PKK'ya Nasıl Teslim Oluyor?**, Kripto Kitaplar Yayınevi, 2010, s.40.

¹¹³ Marcus, a.g.e., s.85.

¹¹⁴ Kürtlerin kültürel haklarının tanınması konusunda en ılımlı ülke Irak'tır. Ne var ki, kültürel hakların tanınması, Kürtlerin Irak içinde özerk bir statüye kavuşma taleplerini ve dönem içinde toplu katliamlara maruz kaldıkları gerçeğini ortadan kaldırmamıştır. Suriye Kürtleri, günümüze kadar bölgenin en sakin Kürt toplumu olmalarına karşın, vatandaşlık hakları gibi konularda ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya kalmışlardır.

¹¹⁵ Marcus, a.g.e., s.86.

¹¹⁶ Özdağ, a.g.e., s.41.

¹¹⁷ Özdağ, a.g.e., s.41.

¹¹⁸ Marcus, a.g.e., s.96

2.3.2.Silahlı Propaganda Dönemi

Darbe sonrası dört yıllık dönemde yeniden organize olan PKK, 15 Ağustos 1984 tarihinde Siirt'in Eruh ve Hakkari'nin Şemdinli ilçe merkezlerine yapılan saldırıyla silahlı propaganda dönemini başlatmıştır. Eylemlerle birlikte PKK'nın ordu gücü olan Kürdistan Kurtuluş Güçleri (Hezen Rızgarıya Kurdistan-HRK)'nin ilanına ilişkin bildirimler dağıtılmıştır.¹¹⁹ PKK bu süreçte askeri hedeflerin yanı sıra kamu kurumlarının araçlarına, makine parklarına, yönetim binalarına yönelik saldırıları arttırmış, özellikle GKK sisteminin etkisiz kılınması için korucuların akrabalarına ve köylerine yönelik saldırılara öncelik verilmiştir. Fikret Bila'ya göre PKK, 3. Kongre kararları kapsamında 1986-1987 döneminde saldırılarını yoğunlaştırarak örgütü devlete karşı alternatif otorite olarak kabul ettirmeyi, kanlı baskınlar sonrasında devletin halkı korumaktan aciz olduğunu göstermeyi amaçlamıştır.¹²⁰ Köylere yönelik saldırılar 1987 yılının Haziran-Ağustos döneminde çok acımasızca uygulanmış ve PKK'lılar halkın gözünü korkutarak desteğini kazanmak amacıyla Pınarcık, Peçenek, Milan ve Işıkveren'de çok büyük katliamlar yapmışlardır.¹²¹ Bu kapsamda Haziran 1990 tarihine kadar öldürülen GKK sayısı 78 iken, mensup oldukları köylerden öldürülen yaşlı kadın ve çocuk sayısı 640'tır.¹²²

PKK'nın 1982 yılı içinde Kuzey Irak'a yerleşmesi, uzun süreli halk savaşı yönündeki girişimlerini ve stratejik savunma dönemine geçilmesi yönündeki umutlarını bir adım ilerletmesini sağlamıştır.¹²³ PKK ile Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) arasında varılan anlaşma ile PKK'ya Kuzey Irak'ta KDP kamplarının içinde ya da yakınlarında geri üsler kurma ve bu kamplardan Türkiye'ye sızma imkanı tanımıştır.¹²⁴ Aliza Marcus'a göre Mesut Barzani'nin bu anlaşmayı yapmasının

¹¹⁹ Bila, a.g.e., s.39.

¹²⁰ Bila, a.g.e., s.40-43.

¹²¹ Korg. Hasan Kundakçı, güvenlik güçlerince yakalanarak sorgulan PKK mensuplarının ifadelerinde, çocukların, büyüyünce eline silah alıp intikam peşinde koşmamaları amacıyla öldürüldüklerini ifade ettiklerini, belirtmektedir. Fikret Bila, **Komutanlar Cephesi**, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, 2007, s.128.

¹²² İsmet G. İmset, **PKK, Ayrılıkçı Şiddetin 20 Yılı, 1973-1992**, 2. Baskı, Turkish Daily News Yayınları, 1993, s.129.

¹²³ Özdağ, a.g.e., s.48.

¹²⁴ Özdağ, a.g.e., s.48.

nedeni muğlak olmakla birlikte sınırlı da olsa KDP'nin Kürt milliyetçiliğini referans olarak görmesidir.¹²⁵ Irak askeri yetkilileri de, KDP güçlerine dair istihbarat karşılığında PKK militanlarını görmezden gelmiş, Bağdat yönetimi PKK'ya doğrudan bir yardım yapmamakla birlikte genel olarak faaliyetlerine göz yummuştur.¹²⁶

ABD öncülüğünde koalisyon güçlerinin 17 Ocak 1991 günü Irak'a yönelik başlattıkları askeri hareket, Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi ve BM'nin 36. paralelin kuzeyini Bağdat yönetimine yasaklaması kararıyla sonuçlanmıştır.¹²⁷ Bu kararlar birlikte K. Irak'ta büyük bir otorite boşluğu doğmuş ve PKK bu boşluktan hemen yararlanmaya yönelerek silahlı gücünün önemli bir bölümünü Kuzey Irak'a geçirmiştir. Bu aşamadan sonra PKK Kuzey Irak'a yerleşmiş, kamplar kurmuş ve mevcutlarını güçlendirmiş, Irak ordusu Kuzey Irak'tan çekilirken bıraktığı silah ve mühimmat da PKK'nın eline geçmiştir.¹²⁸ Körfez krizi öncesinde güç kaybı sürecinde olan örgüt Kuzey Irak'a yerleştikten sonra yeniden güç kazanmıştır.¹²⁹ Kuzey Irak'ta üslenen ve burayı cephe gerisi olarak kullanmaya başlayan PKK, Türkiye'ye ait sınır karakollarına yönelik büyük çaplı saldırılar düzenlemiş ve 1991-1993 yılları arasında terörü zirveye tırmandırmıştır; ancak, 1992 yılında TSK'nın alan hakimiyeti¹³⁰ konseptine geçmesi ve aynı yıl içinde güvenlik güçlerinin Kuzey Irak'a yönelik yaptığı sınır ötesi hareket sonucunda bu yıla kadar yükselme döneminde olan PKK duraklama ve giderek gerileme dönemine girmiştir.¹³¹

1993 yılında siyasi alanda da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Öncelikle Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) lideri Celal Talabani öncülüğünde gerçekleşen

¹²⁵ Marcus, s.100-101.

¹²⁶ Marcus, s.143.

¹²⁷ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Baskın Oran, **Kalkık Horoz Çekiş Güç ve Kürt Devleti**, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, 1998.

¹²⁸ Bila, a.g.e., s.49.

¹²⁹ Bila, a.g.e., s.49.

¹³⁰ Yaşanan karakol baskınları sonrasında TSK PKK ile mücadelede 1992 yılında yöntem değişikliğine giderek alan hakimiyeti konseptine geçmiştir. Bu konsept askeri birliklerin karakol, köy ve mezra gibi sabit noktalarda birim savunması yapması yerine, sorumlu olduğu belli bir alanda hareketli olarak görev yapmasıdır.1990'lı yıllarda K. Irak'a yönelik sınır ötesi hareketler de bu konsept çerçevesinde değerlendirilebilir. Alan hakimiyeti konsepti hakkında detaylı bilgi için bkz. Osman Pamukoğlu, **Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok**, İnkılap, 2004.

¹³¹ Fikret Bila, **Komutanlar Cephesi**, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, 2007, s.313.

bir girişimle 1993 baharında etkili eylemler yapmak için hazırlık yapan PKK 17 Mart 1993'te ateşkes ilan etmiştir.¹³² Her ne kadar Abdullah Öcalan gerçekleştirdiği basın toplantısı ile bunun bir taktik hamle olmadığını belirtse de güvenlik güçleri tarafından bu gelişme örgütün terörist faaliyetler ile ulaşamadığı hedeflerine legal yollar ile ulaşmayı ve aynı zamanda dağılan elemanlarını yeniden toparlamayı amaçlarken, öte yandan da kamuoyunu terörist imajı konusunda yanıltmaya çalıştığı şeklinde yorumlanmıştır.¹³³ PKK'nın üst düzey yetkililerinden Şemdin Sakık da ifadesinde; ateşkesin Abdullah Öcalan'ın bireysel kararıyla ilan edildiğini, kararın oluşumunda rol oynayan ve Ankara'da dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile görüşüp Abdullah Öcalan'ın yanına gelen KYB lideri Celal Talabani'nin olduğunu, tek taraflı ateşkesteki diyalog beklendiğini ve aynı zamanda taktiksel bir amaç olarak gücün toplanmasının hedeflendiğini belirtmiştir.¹³⁴ Abdullah Öcalan'ın ilan ettiği tek taraflı ateşkes iki ay kadar sürmüştü ve 24 Mayıs 1993'de Bingöl-Elazığ karayolunda 33 asker, 3 öğretmen ve 2 sivil vatandaşın örgüt tarafından katledilmesiyle bozulmuştur.¹³⁵ Eylemi Şemdin Sakık'a bağlı PKK grubu gerçekleştirmiş; ancak olay daha sonra Abdullah Öcalan ile Şemdin Sakık arasında karşılıklı suçlamalara neden olmuş ve anılanlar sorumluluğunu birbirlerine atan ifadeler vermişlerdir.¹³⁶ Fikret Bila tarafından, dönemin hükümetinin PKK mensuplarının silah bırakmaları durumunda koşullu affi öngören bir kararname içinde olduğu; ancak bu olaydan sonra kısmi af kararından vazgeçtiği, Milli Güvenlik Kurulu (MGK)'nun da tavsiyesiyle hazırlanmakta olan kararname çalışmasını durdurduğu, silah bırakma ve kısmi af sürecinin de böylece gündemden çıktığı ifade edilmektedir.¹³⁷

Dönem içinde gerçekleşen önemli bir diğer gelişme ise 1991 yılında Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) ile Halkın Emek Partisi (HEP)'nin seçim işbirliğine gitmeleridir. Bu işbirliği sonucunda HEP 20'ye yakın milletvekili ile TBMM'ye girmiştir.¹³⁸ PKK'nın kapalı desteği olduğu bilinen milletvekilleri SHP'den ayrılarak

¹³² **Milliyet**, 13 Mart 1993.

¹³³ Emniyet Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.128-129.

¹³⁴ Fikret Bila, **Hangi PKK**, 2. Basım, Ümit Yayıncılık, 2004, s.56-58.

¹³⁵ **Milliyet**, 25 Mayıs 1993.

¹³⁶ Bila, a.g.e., s.59.

¹³⁷ Bila, a.g.e., s.60.

¹³⁸ Bila, a.g.e., s.52.

partileri HEP'e geçmiş ve meclisin açılış gününde Diyarbakır milletvekili Leyla Zana kürsüden Kürtçe yemin etme girişiminde bulunmuştur. Bu gelişmeler PKK hareketinin siyasallaşmasında bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir.¹³⁹

1990'lı yıllarda Türkiye ile PKK arasında kurulduğu belirtilen görüşmelerden bir diğeri de 1996 yılında gerçekleştirilmiştir. PKK'nın kurucuları arasında yer alan Cemil Bayık'ın iddialarına göre dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan ile PKK yöneticileri arasında Suriye aracılığıyla mektup teatisi gerçekleştirilmiş ve PKK'nın sınır ötesine çekilmesi gündeme gelmiştir. Bununla birlikte 6 Mayıs 1996'da Abdullah Öcalan'a yönelik olarak Şam'da gerçekleştirilen başarısız suikast ve 28 Şubat 1997'de toplanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK)¹⁴⁰ sonrasındaki süreçte Necmettin Erbakan'ın Başbakanlığındaki hükümetin düşmesi nedeniyle girişimler sonuçsuz kalmıştır.¹⁴¹

1990'lı yılların ikinci yarısında askeri açıdan da önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1995'de yapılan ve Çelik adı verilen sınır ötesi operasyonla PKK'nın silahlı gücü etkinliğini yitirmiş daha sonra yeniden toparlandıysa da 1997'de gerçekleştirilen Çekiç ve Şafak operasyonlarıyla silahlı gücünü yeniden geriletmiştir.¹⁴² 1998 yılı ise Abdullah Öcalan açısından bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, uzun yıllardan beri Abdullah Öcalan'ı ve PKK'yı himaye eden Suriye'ye yönelik olarak politikasını değiştirmiş ve dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş'in Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaptığı konuşmada PKK'yı barındırmaya devam etmesi halinde, Türkiye'nin Suriye'ye karşı askeri güç kullanacağını ilan etmiştir.¹⁴³ Orgeneral Atilla Ateş'in bu çıkışını dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in TBMM'nin yeni yasama yılının açılışı vesilesiyle 1 Ekim 1998'de Mecliste yaptığı ve Türkiye'nin kararlılığını tekrarlayan

¹³⁹ Özcan, a.g.e., s.133.

¹⁴⁰ 28 Şubat Süreci olarak adlandırılan konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Bican, **28 Şubat'ta Devrilmek**, Truva Yayınları, 2012.

¹⁴¹ **Milliyet**, 14 Ağustos 2013.

¹⁴² TSK tarafından K. Irak'a gerçekleştirilen operasyonlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Ümit Özdağ, **Türk Ordusu'nun Kuzey Irak Operasyonları**, Pegasus Yayınları, 2008.

¹⁴³ Bila, a.g.e., s.74.

konusması izlemiştir.¹⁴⁴ Türkiye'nin tavrı karşısında geri adım atmak durumunda kalan Suriye yönetimi Abdullah Öcalan'ı ülkesinden çıkarmak zorunda kalmıştır. Abdullah Öcalan sonrasında Yunanistan, Rusya, İtalya, Rusya ve Kenya'da barınmaya çalışmış; ancak Türkiye'nin diplomatik baskısı nedeniyle bu ülkelerden çıkarılmıştır. Abdullah Öcalan 15 Şubat 1999 tarihinde Yunanistan'ın Kenya Büyükelçiliği'nden çıktuktan sonra yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir.¹⁴⁵

2.3.3. Abdullah Öcalan'ın Yakalanması Sonrası Dönem

PKK 1997-1998 ve Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 1999 yılları boyunca siyasallaşma çabalarına ağırlık vermiş ve Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrasında bağımsız Kürdistan tezinden uzaklaşarak yeni koşullarda strateji değişikliğine yönelmiştir.¹⁴⁶ Abdullah Öcalan bu kapsamda “Bağımsız Kürt Devleti” iddiasından vazgeçtiğini belirtmiş ve yerine iki uluslu Türkiye tezine dayanan “Demokratik Cumhuriyet” kavramını savunmaya başlamıştır.¹⁴⁷ Bu kavram; Kürtlerin yaşadığı ülkelerde konfederal özellikler taşıyan “ortak devlet” yapısına ulaşması, Türkiye, Irak, İran ve Suriye'yi iki uluslu ortak devletler haline dönüştürülmesi, bu ülkelerdeki Kürtlerin temsilcilerinden oluşan bir üst siyasi organ oluşturulması ve bu organın alacağı kararların her ülkedeki Kürt siyasi partisi veya partileri tarafından takibinin sağlanması olarak ifade edilebilir.¹⁴⁸ Abdullah Öcalan “Bağımsız Birleşik Kürdistan” yerine yeni koşullarda Türkiye de dahil olmak üzere bölge ülkelerinde demokratik yapılanma talep etmekte ve bağımsızlık yerine Kürt

¹⁴⁴ Bila, a.g.e., s.76.

¹⁴⁵ Abdullah Öcalan'ın yakalanması öncesindeki süreçte Yunan yetkililerce yönlendirildiği ve Yunanistan'da konakladığının ortaya çıkması ile Yunanistan iç ve dış politikasında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu kapsamda; Yunanistan'ın PKK'yı desteklediği yönündeki Türk tezleri güçlenmiş, AB ülkeleri ve ABD Yunanistan'ı kınamış, Başbakan Simitis olaylardan haberi olmadığını söylemiş ve Dışişleri Bakanı Pangalos, İçişleri Bakanı Papadopoulos ve Kamu Düzeni Bakanı Peçalnikos'u görevden almış, ayrıca başta Yunan Gizli Servisi (EYP) Başkanı olmak üzere çok sayıda görevlinin görevine son verilmiştir. Baskın Oran (ed), Türk Dış Politikası, Cilt II, İletişim Yayınları, 2003, s.365.

¹⁴⁶ Metehan Demir, **Herşey Atilla Paşanın Gözdağı ile Başladı**, Hürriyet, 14 Kasım 1998,

¹⁴⁷ Abdullah Öcalan'ın Demokratik Cumhuriyet teorisi ile ilgili detay bilgi için bkz. Abdullah Öcalan, **Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru**, Cilt-II, (28 Eylül 2001'de İmralı'da hazırlayıp Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne verdiği savunma), Mmem Yayınları, İstanbul, 2001,s.271.

¹⁴⁸ Fikret Bila, **Komutanlar Cephesi**, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, 2007, s.314.

kimliği ve kültürel haklar talebini öne çıkarmaktadır.¹⁴⁹ Doğu Ergil'e göre "PKK, bunca kan ve ateşten sonra kurtuluş şartlarının sağlanamadığı gerekçesiyle ayrı bir Kürt ulus devleti oluşumu tezini terk ettiğini açıklamış ve bunun yerine daha olabilir görülen Türkiye de kültürel özerklik yoluyla Kürtlerin eşit siyasi haklara kavuşması ve egemenliğe ortak olması tezini benimsediğini ilan etmiş olup bunu bir tür federatif yapı tasarımı olarak da yorumlamak da mümkündür."¹⁵⁰ Güvenlik birimleri açısından ise bu durum Abdullah Öcalan'ın yakalanmış olması ve konjonktürel koşullar nedeniyle PKK'nın göreceli olarak hedef küçültmesidir. Asıl hedef olan bağımsız Kürt devleti planı gizlenmiş ve ötelenmiştir. Dönem itibariyle doğrudan bağımsızlığı hedefleyen ve her tür şiddeti içeren bir strateji gerçekçi bulunmamış ve bu aşamada kültürel özerklik amaçlayan yöntem benimsenmiştir. PKK'nın strateji değişikliği Abdullah Öcalan'ın hayatta kalabilmesini garanti altına alma, Kürt kimliğinin tanınması ve kültürel özerkliğin sağlanması olarak tanımlanabilmektedir.¹⁵¹

Abdullah Öcalan'ın yakalanmasıyla birlikte geliştirdiği strateji değişikliğinin bir gereği olarak silahlı mücadele yerine siyasal mücadele ön plana çıkarılırken, PKK da adını Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi (KADEK) olarak değiştirmiştir. Bu değişiklik 11 Eylül sonrası dönemde Türkiye, Avrupa ve dünyadaki gelişen koşulların zorunlu kıldığı bir ortamda gelişmiş, bununla birlikte terör örgütü niteliyesi KADEK için de sürmüş, örgüt yönetimi 26 Ekim-6 Kasım 2003 döneminde Kandil'de toplanan KADEK in 2. Olağanüstü Kongresi'nde Kürdistan Halk Kongresi (KONGRA-GEL)'nin kurulduğunu ilan etmiştir.¹⁵² KONGRA-GEL'in Başkanlığına eski DEP milletvekili Zübeyir Aydar getirilmiş; ayrıca yeni yapılanma Abdullah Öcalan'ı da Kürt halk önderi ilan etmiştir.¹⁵³ Yapılanmanın yasama organı ve çatısı olarak görev yapan KONGRA-GEL, Türkiye, İran, Irak ve Suriye'nin yanı sıra Avrupa ülkelerinden gelen delegelerin katılımıyla

¹⁴⁹ Fikret Bila, **Hangi PKK**, 2. Basım, Ümit Yayıncılık, 2004, s.91.

¹⁵⁰ Ergil, a.g.e., s.339.

¹⁵¹ Fikret Bila'nın Emniyet Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan "PKK, Strateji Değişikliği Sonrası Yaşanan Gelişmeler ve Mücadelede Öngörülen Tedbirler" ve "PKK - KONGRA-GEL" başlıklı raporlarından yaptığı alıntıdır. Bila, a.g.e., s.124.

¹⁵² Bila, a.g.e., s.164.

¹⁵³ Bila, a.g.e., s.164.

oluşturulmuştur.¹⁵⁴ Mehmet Özcan'a göre KONGRA-GEL'in en önemli icraatlarından biri 17 Mayıs 2005 tarihinde hareketin anayasası olarak kabul edilen Kürdistan Demokratik Konfederalizmi (Koma Komalen Kurdistan-KKK) Sözleşmesini kabul etmesidir.¹⁵⁵ Bu tarihten itibaren hareketin bütün siyasi faaliyetleri bu sözleşme üzerinden yürütülmüştür.¹⁵⁶ Bununla birlikte, KONGRA-GEL'de örgüt açısından istenilen sonucu tam vermemiş ve AB Daimi Temsilciliği Komitesi 2 Nisan 2004'te KONGRA-GEL'i, PKK ve KADEK ile birlikte terör örgütleri listesinde saymıştır.¹⁵⁷ Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrasındaki süreçte, İmralı Cezaevine yerleştirildiği 1999 yılında, yurt içindeki PKK kadroları Kuzey Irak'a çekilmeye başlamışlardır.¹⁵⁸ Bu gelişme sonrasında başlayan fiili ateşkes ABD'nin Irak'ı işgaline kadar sürmüş ve 2003 yılını takip eden süreçte yeniden Türkiye'ye girmeye başlayan PKK militanları eylemlerine devam etmiştir.¹⁵⁹

2.3.4. Türkiye'deki Siyasi Faaliyetler

Cumhuriyet döneminde popüler anlamda Kürt siyasi hayatı, 7 Haziran 1990'da kurulan Halkın Emek Partisi (HEP) ile başlamıştır. Abdullah Öcalan, başlangıçta kendi yandaşlarını yeni siyasal partiden uzak durmaları yönünde uyarılmış, diğer taraftan 1990 sonlarında Kürt sorununa dikkat çekmek için silahlı mücadeleden başka yollar da olabileceğini gündeme getirmeye başlamış ve yeni yasal Kürt partisi HEP'in üzerinde müzakere edilebilecek bir çözümün ortaya atılmasında rol üstlenebileceğinin belirtmiştir.¹⁶⁰ Bu gelişme üzerine Güneydoğu'dan destek almakta sorunlar yaşayan HEP, birdenbire çoğu PKK sempatzanı yeni üyelerin akınına uğramıştır. PKK'nın amacı HEP'i teslim almak, örgüt içinde

¹⁵⁴ Mehmet Özcan, **Terörün Matruşkası KCK**, Hayat Yayınları, 2012, s.49.

¹⁵⁵ Özcan, a.g.e., s.49.

¹⁵⁶ KKK Sözleşmesi 2007 yılında kurulan Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) isimli yapılanmaya dayanak teşkil etmiş olup, sözleşmenin adı da KCK Sözleşmesi olarak değiştirilmiştir.

¹⁵⁷ Avrupa Birliği internet sitesi, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:165:0072:01:EN:HTML> Erişim 01 Haziran 2013.

¹⁵⁸ Maya Arakon, Çatışmadan Barışa Giden Yol, **Milliyet**, 10 Ocak 2013.

¹⁵⁹ PKK'nın etkinliğini eylemlerini askıya aldığı dönemde Ağustos 2003'te yürürlüğe giren Toplum Kazandırma Yasası (eve dönüş yasası) silah bırakıp sivil hayata dönmek isteyen PKK militanlara af imkanı sunmuştur. Bu kapsamda, toplam 3412 kişi yasadan yararlanmak amacıyla başvuruda bulunmuş, 1873 kişi serbest bırakılmıştır. Fakat atılan adımlar ve çıkarılan yasalar PKK'nın silahlı kanadını dağılmaya ikna etmeye yetmemiştir. Ergil, a.g.e., s.372.

¹⁶⁰ Marcus, a.g.e., s.216.

doğrudan bağlantısı olan insanlar barındırmaktır.¹⁶¹ Ne var ki adaylar Meclis'te sandalye sahibi olduktan sonra, Abdullah Öcalan tam olarak kontrolünde olmayan partiye güvenmemiş ve kendisi Türk medyasında sesini duyurabilme mücadelesi verirken, yeni Kürt vekillerin, bazen yergi dolu haberlerle de olsa gazetelerin ilk sayfalarında yer bulmasından rahatsız olmuştur.¹⁶² TBMM'de Kürtçe yemin sürecini takip eden dönemde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı HEP'in kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açmış ve HEP faaliyetlerinin anayasaya ve siyasi partiler yasasına aykırı olarak bölücülük olduğu sonucuna varılması nedeniyle 14 Temmuz 1993'te kapatılmıştır.¹⁶³ 1990 yılında HEP'in kurulmasıyla başlayan siyasi gelenek ÖZEP (Özgürlük ve Eşitlik Partisi), ÖZDEP (Özgürlük ve Demokrasi Partisi), DEP (Demokrasi Partisi), HADEP (Halkın Demokrasi Partisi), DEHAP (Demokratik Halk Partisi) ve DTP (Demokratik Toplum Partisi) ile devam etmiştir. Kurulan partiler ya kendini feshetmiş ya da kapatılmıştır.¹⁶⁴ Kapatılan DTP'nin yerine kurulan BDP (Barış ve Demokrasi Partisi) ise halen siyasi hayatına devam etmektedir.

Söz konusu partilerin seçimlerde aldıkları oy oranlarına bakıldığı zaman hiçbir zaman %10'luk seçim barajını geçemediği görülür. Bununla birlikte Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde Kürt kökenli yurttaşların çoğunlukta oldukları yerleşim birimlerindeki hakimiyetleri tartışılmazdır.¹⁶⁵ Kurulan partilerin asıl başarısı, Kürt kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı illerde yerel yönetimleri kazanması olup bu durum, partilerin hala yerel bir etnik parti olduğunu

¹⁶¹ Marcus, a.g.e., s.217.

¹⁶² 1990 yılında kurulan HEP kamuoyunda büyük ilgiyle karşılanmıştır. Leyla Zana'nın yemin kriziyle başlayan süreçte parti hakkında gazetelerde yer alan haberler gündemi uzun süre meşgul etmiştir. Gazete başlıklarına örnek vermek gerekirse; 29 Eylül 1991 tarihli Milliyet gazetesi, "11 HEP'li gözaltında", 15 Haziran 1990 tarihli Milliyet gazetesi "ANAP'lının eşi solcu partiye kurucu", 18 Ağustos 1990 tarihli Milliyet gazetesi "HEP'den TRT'ye dava".

¹⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz. 18.08.2013 tarihli Resmi Gazete.

¹⁶⁴ Ntvmsnbc, **HEP, DEP ve HADEP de kapatılmıştı**, 11 Aralık 2009, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25029246/>, (Erişim) 4 Kasım 2012.

¹⁶⁵ HEP çizgisindeki partiler TBMM'de temsil edilebilmesi için gerekli olan %10'luk barajı aşamaması nedeniyle, bağımsız adaylar belirleme ve seçim ittifakları kurma yoluna gitmektedir. 2011 seçimlerinde bağımsız adaylarla seçime giren BDP'nin adayları, Diyarbakır'da %61.17, Hakkari de % 79.8, Van'da 39.1, Siirt'te 42.7 oranında oy almıştır. (<http://secim.haberler.com/2011/>, (Erişim) 1 Ocak 2013)

göstermektedir.¹⁶⁶ Gelenen süreçte PKK silahlı eylemlerle Türkiye toprakları üzerinde ayrı bir devlet kurmayı ve en azından fiili olarak stratejik savunma aşamasından ileriye gidememiş olsa da, özellikle 1990'ların ikinci yarısında yürütülen parti faaliyetleri neticesinde, Türkiye'nin siyasi yelpazesinde Kürt etnik kimliğine dayalı bir akımı da yerleştirmeyi başarmıştır. Kürt kimliğine dayalı bir siyasallaşma yaşandığı ve Güneydoğu'da bir siyasal coğrafya oluştuğu söylenebilir. HEP ve devamında kurulan partilerin genel ve yerel seçimlerde aldıkları %5 bandındaki oylar siyasallaşmanın boyutlarını göstermektedir.¹⁶⁷ Ümit Özdağ da örgütün, Türkiye Cumhuriyeti'nin iktidarının yanında, belediyeler vasıtasıyla siyasi ikili iktidar şekli oluşturmayı başardığını belirtmektedir.¹⁶⁸

2.3.5. KCK Yapılanması ve KCK Operasyonları

Mayıs 2007 tarihinde Kürdistan Halklar Topluluğu (Koma Civaken Kurdistan-KCK) adı altındaki yapılanma faaliyetlerine başlamıştır. Akademik çevreler tarafından KCK yapılanması çeşitli yönleriyle yoğun bir şekilde incelenmekte olup, genel kanı 1978 yılında kurulan PKK'nın şekil değiştirmiş bir devamı olduğudur. Bu çerçevede Atilla Sandıklı, PKK yönetiminin, KCK'yı kurarak siyasi bir görüntü ortaya koyarak faaliyetlerini Türkiye ve uluslararası kamuoyu nezdinde meşru hale getirmeye çalıştığını belirtmektedir.¹⁶⁹ Mehmet Özcan KCK'yı bünyesinde PKK, Halk Savunma Güçleri (Hezen Parastina Gel-HPG), Öz Savunma Birlikleri (ÖSB)¹⁷⁰ gibi parçaları barındıran bir matruşkaya benzetmektedir.¹⁷¹ Ümit Özdağ KCK'nın PKK'nın Irak/Kandil'de Mayıs 2007'de yapılan, Türkiye, Irak, İran ve Suriye'den 213 PKK'lının katıldığı 5. Kongresinde kurulmuş, birleşik Kürdistan

¹⁶⁶ Ergil, a.g.e., s.365.

¹⁶⁷ Bila, a.g.e., s.280.

¹⁶⁸ Ümit Özdağ, **Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları**, Bilgi Yayınevi, 2006, s.15.

¹⁶⁹ Atilla Sandıklı, "The Structure and Activities of the KCK Terrorist Organization," http://www.bilgesam.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=386:the-structu, 14 Ekim 2011, (Erişim) 14 Şubat 2013

¹⁷⁰ HPG bünyesinde kurulan ÖSB yapılanması şehirlerde yaşayan, sivil hayattan kopmayan, PKK'ya müzahir oluşumlar ile organik bağı olmaması nedeniyle güvenlik güçleri tarafından deşifre olma ihtimalleri düşük olan ve keşif, sabotaj gibi görevler üslenen gizli yapılanmalardır. Bu kapsamda ÖSB, EL-KAİDE tipi hücre yapılanması ile hareket eden ve eylemler düzenleyen bir yapılanma olarak görülebilir.

¹⁷¹ Özcan, a.g.e., s.7.

devletinin altyapı örgütü olduğunu, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde kurulmasını planlanan özerk yapının bürokratik teşkilatı olarak görev yapacağını belirtmekte ve devletsel bir olgu olarak tarif etmektedir.¹⁷²

KCK Sözleşmesinde, KCK sistemi demokratik, toplumcu, konfederal bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Gene aynı sözleşmede yapılanmanın bir devlet sistemi olmayıp, sınırları esas almayan demokratik bir sistem olduğu, Kürdistan'da doğup yaşayan veya KCK sistemine bağlı olan herkesin yurttaş olarak kabul edildiği, belirtilmektedir.¹⁷³ Diğer taraftan sözleşme incelendiği zaman KCK sisteminin kendi meclisi, hükümeti, bakanlar kurulu, ordusu ve sisteme yurttaşlık bağıyla bağlı olup çeşitli hak ve ödevleri bulunan halka sahip bulunan bir yönetim biçimi olduğu anlaşılabilir. Sistem bu haliyle Türkiye Cumhuriyeti'ne alternatif konfederal bir devlet sistemi önermektedir. Zaman içinde bu yapının cumhuriyet rejiminin yerini alması planlanmaktadır. Türk kamuoyu ise KCK gerçeğiyle, yapılanmaya yönelik olarak Diyarbakır'da 2009 yılında yapılan tutuklamalarla birlikte tanışmıştır. KCK operasyonları kapsamında, İstanbul Kent Meclisi, Siyaset Akademisi ve Önderlik Komitesi'ne yönelik olarak gerçekleştirilen operasyonlarda Türkiye'nin çeşitli illerinde aralarında akademisyenler, belediye başkanları, avukatlar ve gazetecilerin de bulunduğu yaklaşık 2000 kişi tutuklanmış¹⁷⁴ olup dava süreci halen devam etmektedir.¹⁷⁵

¹⁷² <http://www.ilk-kursun.com/haber/93192>, (Erişim) 1 Haziran 2013.

¹⁷³ KCK'nın yasama organı KONGRA-GEL olup aslında KONGRA-GEL ismi de örgütün kendisine yapılan uluslararası baskılar nedeniyle 2003 yılında aldığı isimdir. Sözleşmede ise KONGRA-GEL yasama meclisi olarak tanımlanmaktadır. KCK'nın yürütme organı olan Yürütme Konseyi olup üyeleri KONGRA-GEL tarafından iki yılda bir "KCK yurttaşları" arasından seçilmektedir. Sistemin silahlı gücü ise Yürütme Konseyi'ne bağlı olan ve hem HPG'nin hem de Öz Savunma Birliklerinin bağlı olduğu üst yapılanmayı oluşturan Halk Savunma Alan Merkezi'dir. KCK sisteminin bir diğer önemli parçası da KCK Sözleşmesinin 16. maddesi ile düzenlenen halk meclisleridir. Türkiye'de KCK-TM (Türkiye Meclisi) adı altında faaliyet gösteren yapılanma Kürdistan olarak nitelendirilen dört parçadaki halkın karar organıdır.

¹⁷⁴ http://www.radikal.com.tr/turkiye/kckda_2000_tutuklu-1092791, Erişim 2 Haziran 2013.

¹⁷⁵ KCK Sözleşmesinin 14/6. maddesinde, Önderlik Komitesi'nin önderliğin (Abdullah Öcalan) sağlığı, güvenliği, özgürlüğü ve hukuki durumunun uluslararası platformlarda tanıtılmasında görevli olduğu belirtilmiştir. Önderlik Komitesi'ne yönelik operasyonda çoğu Abdullah Öcalan'ın avukatları olmak üzere 100'e yakın kişi gözaltına alınmıştır. Diğer taraftan Türkiye Cumhuriyeti devleti ile Abdullah Öcalan arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde yürütülen ve Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren PKK üst yönetiminin tarafından verilen "sınır ötesine çekilme" talimatı ile devam eden süreçte çok sayıda KCK sanığı tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır.

Diğer taraftan 30 Haziran-5 Temmuz 2013 tarihleri arasında Kandil alanında gerçekleştirilen KONGRA-GEL'in 9. Genel Kurulu'nda KCK sistemi yeniden ele alınmış bu kapsamda KCK Genel Başkanlık Konseyi ile eşbaşkanlıktan oluşan iki yeni organ oluşturulmuştur. Türkiye, İran, Irak ve Suriye'den toplam 160 delegenin katıldığı 9. Genel Kurul'da Abdullah Öcalan oybirliğiyle KCK Genel Başkanlığı'na seçilmiş KCK Yürütme Konseyi eşbaşkanlarının ise Bese Hozat Kod Hülya Oran ve PKK'nın kurucuları arasında yer alan Cemil Bayık olması kararlaştırılmıştır. Murat Karayılan ise örgütün silahlı gücü olan HPG'nin başına getirilmiştir.¹⁷⁶

2.3.6 Oslo Görüşmeleri ve Günümüz (2013)

Abdullah Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi sonrasında, 1999-2005 tarihlerinde askeri yetkililer, 2005'ten itibaren de MİT yetkilileri anılanla doğrudan görüşmeler gerçekleştirildiği belirtilmektedir, diğer taraftan, PKK üst yönetimiyle Türkiye Cumhuriyeti devleti arasında gerçekleştirilen en ciddi müzakereler 2006-2008 yılı itibarıyla başlamıştır.¹⁷⁷ Norveç'in başkenti Oslo'da gerçekleştirildiği için Oslo Görüşmeleri olarak adlandırılan girişim, PKK'nın Avrupa kadroları arasında yer alan Mustafa Karasu ve Sabri Ok gibi üst düzey yöneticileri ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına dönemin MİT Müsteşar Yardımcısı Afet Güneş ve Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hakan Fidan'ın katılımıyla gerçekleşmiştir.¹⁷⁸ Oslo görüşmeleri, 13 Eylül 2011'de Dicle Haber Ajansı'nın internet sitesinde yayımlanan ve PKK üst düzey yöneticileri ile Türkiye Cumhuriyeti devleti yetkilileri arasında gerçekleşen görüşmeye ait olduğu iddia edilen ses kaydıyla birlikte kamuoyu gündemine oturmuştur.¹⁷⁹ BDP Milletvekili Sırrı Sakık 08 Ekim 2012'de Hürriyet gazetesine verdiği demeçte Ahmet Türk ile birlikte 2006-2011 döneminde Oslo sürecinin hep içinde olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁰ Görüşmeler

¹⁷⁶ **Milliyet**, 11 Temmuz 2013

¹⁷⁷ Bir dönem Abdullah Öcalan'ın avukatlığını yapan İrfan Dündar tarafından KCK davası kapsamında yaptığı savunmasında belirtmiştir. Radikal gazetesi internet sitesi, **MİT-Öcalan görüşmeler, 2. KCK iddianamesinde**, http://www.radikal.com.tr/turkiye/mit_ocalan_gorusmeleri_2_kck_iddianamesinde-1085334, (Erişim) 10 Haziran 2013.

¹⁷⁸ **Radikal**, 08 Şubat 2012.

¹⁷⁹ **Vatan**, 13 Eylül 2011.

¹⁸⁰ **Hürriyet**, 08 Ekim 2012.

kapsamında, aralarında Kürt sorununun demokrasi, insan hakları ve evrensel hukuk ilkeleri kapsamında çözülmesinde hemfikir kalındığı, yürütülecek çalışmaların Anayasal ve yasal çerçevede sonuçlandırılacağı, KCK üyesi olmak suçlamasıyla tutuklananların serbest bırakılmasının sürecin ilerlemesi adına olumlu bir adım olacağı, Kürt sorunun nihai çözümünün ancak çatışmasızlık zemininde gerçekleşebileceğinden hareketle 15 Haziran 2011'e kadar karşılıklı olarak her türlü operasyon ve askeri eylemlerin durdurulması, konularında fikir birliğine varıldığı öne sürülmüştür.¹⁸¹ 2009 yılı itibarıyla başlayan KCK davaları kapsamında aralarında BDP'li belediye başkanları ve avukatların da bulunduğu çok sayıda kişinin tutuklanması taraflar arasında sorun yaratmış, yaklaşık üç yıl sürdüğü tahmin edilen Oslo süreci 14 Temmuz 2011'de Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde 13 TSK mensubunun hayatını kaybettiği bir çatışmayla kesintiye uğramıştır.¹⁸² Oslo görüşmelerinde PKK üst yönetiminin iyi niyet gösterisi olarak 19 Ekim 2009'da sekizi Kandil'den, 26'sı ise Mahmur Mülteci Kampı'ndan olmak üzere toplam 34 kişinin Habur Kara Hudut Kapısı'ndan Türkiye'ye girmesi ve girişler ile birlikte siyasi çözüm süreci başlayarak PKK'nın tedricen silahsızlandırılması gündeme gelmiştir.¹⁸³ Habur Süreci olarak anılacak olan bu olay ile sınırdan giriş yapan PKK'luların hızlı bir mahkeme süreci sonucunda, üzerlerinde PKK üniforması olduğu halde, yüz binlerce insanın katılımıyla zafer havasıyla Diyarbakır'a getirilmesi Türk kamuoyunda infial ve çok sert tepkiye neden olmuş, sonrasında Habur'dan girenlerin bir kısmı hakkında dava açılması, kimsenin tutuklanmayacağına dair vaade rağmen toplam yedi kişinin tutuklanması bu girişimi sonuçsuz bırakmıştır.¹⁸⁴ PKK üst düzey yöneticilerinden Zübeyir Aydar'ın *"Barış grupları dendi, biz gönderdik. Kimse yargılanıp, tutuklanmayacaktı. O grup içerisindeki insanlar şu anda cezaevine yatıyor. Başınıza hiçbir şey gelmeyecek, devlet sözü var dendi ama devlet sözü bu kadar işledi."*¹⁸⁵ sözleri de bu iddiayı doğrular niteliktedir.

¹⁸¹ Arakon, a.g.m.

¹⁸² Arakon, a.g.m

¹⁸³ Arakon, a.g.m

¹⁸⁴ Cüneyt Özdemir, Habur Süreci Nasıl Baltalandı, **Radikal**, 16 Ocak 2013,

¹⁸⁵ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/09/120924_oslo_pkk.shtml Erişim 12 Ocak 2013.

2013 yılına girildiğinde basına yansıyan bilgilerden PKK ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yeni bir görüşme süreci başlatıldığı anlaşılmaktadır. Hükümet yetkileri tarafından ısrarla bir müzakere süreci olamadığı vurgulanan görüşmeler¹⁸⁶ gazeteci Güneri Civaoglu tarafından Yenişafak gazetesi yazarı Abdülkadir Selvi'ye dayandırılarak "Ortak Proje" adı altında tanımlanmakta, Abdullah Öcalan'ın ayrı bir Kürt devletinden ve demokratik özerklik adı altındaki planlamaların vazgeçtiği ve Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nin Yerel Yönetimler Şartı'nın 4. ve 5. maddelerine koyduğu çekinceyi kaldırması ve Anayasa'da vatandaşlık tanımının yeniden yapılması ile tatmin olacağı belirtilmektedir.¹⁸⁷ G. Civaoglu'na göre ayrıca bu süreçte Abdullah Öcalan'ın girişimiyle, Türkiye içinde bulunan silahlı PKK unsurlarının barış gözlemcisi grup gözetiminde Kuzey Irak'a geçecekleri ve PKK'nın eylemsizlik kararını açıklaması sonrasında af olarak nitelenebilecek bir denetimli serbestlik kurumunun uygulanmaya konulacağına iddia edildiği, belirtilmektedir.¹⁸⁸ Süreç, Abdullah Öcalan'ın BDP milletvekilleri aracılığıyla örgüt üst yönetimine gönderdiği mektuplar yoluyla sürdürülmektedir. Bu kapsamda, Diyarbakır'da kutlanan 21 Mart Nevruz etkinlikleri sırasında BDP milletvekilleri tarafından okunan ve silahlı örgüt mensuplarının Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışına çıkmasını öngören mektup, Jonathan Powell tarafından da süreçte önemli bir aşama olarak görülmektedir.¹⁸⁹ Diğer taraftan KCK Yürütme Kurulu Eşbaşkanı Cemil Bayık tarafından 9 Eylül 2013 tarihinde bir açıklama yapılarak Abdullah Öcalan'ın cezaevi koşullarında iyileştirilme yapılmaması ve Kürt etnik kimliği ile Kürt dilinin anayasal güvence altına alınmasına yönelik adımlar atılmaması nedeniyle geri çekilme sürecinin durdurulduğu belirtilmiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁶ **Milliyet**, 22 Mayıs 2012.

¹⁸⁷ Yerel Yönetimler Şartı, Avrupa Konseyi bünyesinde 15 Ekim 1985 tarihinde imzaya açılmış ve Türkiye tarafından 21 Kasım 1988'de imzalanmıştır. Şartın 4. maddesinin 3. fıkrasında "kamusal sorumluluklar –genellikle ve tercihen- vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılır", 5. Maddesinde "yerel yönetimlerin sınırlarında, mevzuatın el verdiği durumlarda ve mümkünse bir referandum yoluyla ilgili yerel topluluklara önceden danışılmadan değişiklik yapılamaz" hükmü bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. www.avrupakonseyi.org.tr/antlaşma/aas_122_hm (25 Şubat 2013)

¹⁸⁸ Güneri Civaoglu, Oslo Değil Erbil, **Milliyet**, 10 Ocak 2013.

¹⁸⁹ Ezgi Başaran, IRA Sorununu Çözen Beyin Jonathan Powell'dan 10 Maddede Kalıcı Barış, **Radikal**, 10 Nisan 2013.

¹⁹⁰ **Milliyet**, 9 Eylül 2013.

Bu çalışmanın hazırlandığı tarih itibariyle Abdullah Öcalan ile görüşmeler devam etmekte olup yurt içindeki PKK unsurlarının ne kadarlık bir bölümünün sınır dışına çekildiği hususunda hükümet ve BDP kanadından farklı iddialar ortaya konulmakla birlikte kesin bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁹¹

2.4. KUZEY İRLANDA'DAKİ TOPLUMLAR ARASI ÇATIŞMANIN TEMELLERİ

İrlanda adası yaklaşık 900 yıldır Britanya monarşisinin kontrolü altındadır. 11. ve 12. yüzyıllarda Papa IV. Adrian ve III. Alexander'ın desteğini alan Kral II. Henry, İrlanda topraklarında hak iddia etmiş bölgeyi hâkimiyeti altına almıştır.¹⁹² İrlandalılar İngilizlere karşı yaklaşık 900 yıldır bağımsızlık mücadelesi vermekte olup İngilizler tarafından din, adayı bölmenin bir yolu olarak kullanılmıştır.¹⁹³ Katoliklerin çoğunlukta olduğu İrlanda adasına İngiltere tarafından zaman içinde İngiltere ve İskoçya'dan getirilen Protestanlar yerleştirilmiş ve aslen ulusal bağımsızlık savaşı hüviyetinde olan mücadeleye din ögesi de eklenmiştir.¹⁹⁴ İngiltere tarafından 17. yüzyılda İrlanda adasına İngiliz ve Iowland İskoçlarından oluşan kolonistlerin yerleştirilmesi¹⁹⁵ kolonistler ile yerleşik İrlandalılar arasındaki etnik farklılığı ortaya çıkararak, günümüzde bile etkisi görülen olan etnik fay hatlarını harekete geçirmiş, etnik işaretler ilk defa bu zaman diliminde görünür hale gelmiş, İngilizce ve İrlanda dili, yerleşik İrlandalıların dini inanışları ile yeni yerleşimcilerin Protestanlığı, kimlik çatışmasını o dönemden beri sorunun merkezine yerleştirmiştir.¹⁹⁶

¹⁹¹ Milliyet, 27 Haziran 2013.

¹⁹² Michele Kuznicki, Corey Willett, Michael Griffin, Eric Manley ve Ronald Matten, **Terrorism Irish Republican Army**, Eastern Michigan University, s.6, [www.emich.edu/.../irish%20Republican%](http://www.emich.edu/.../irish%20Republican%20Army) Erişim 12 Ağustos 2012.

¹⁹³ Ergil, a.g.e., s.163.

¹⁹⁴ Emin Gürses, **Ayrılkçı Terörün Anatomisi / IRA-ETA-PKK**, Bağlam Yayıncılık, 1997, s.39.

¹⁹⁵ Bu süreç "Plantation of Ulster" olarak adlandırılmaktadır.

¹⁹⁶ Paul Nolan, **Northern Ireland Peace Monitoring Report**, Belfast: Community Relations Council, 2012, s.18.

Emin Gürses din ögesinin İrlanda Cumhuriyetçi¹⁹⁷ hareketinden ayrı bir olgu olarak düşünülmesinin yanlış olacağını belirtmektedir.¹⁹⁸ Paul Nolan'a göre de dini farklılıklar kendi başına sorunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Kuzey İrlanda'da yaşanan şiddet sırf dini temelli bir sorun değildir. Din burada iki farklı etnik kimliğin sembolü olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁹⁹ Tony Blair'e göre ise birlik²⁰⁰ yanlıları milliyetçilerle sadece siyasi ve basit bir dinsel anlaşmazlık içinde değillerdir. İki toplumun müzikleri, konuşmaları, davranışları ve doğaları da birbirinden farklı özellikler barındırmaktadır. Doğal olarak Protestan/Katolik ayrımı ve bunun da kültürel, dinsel çağrışımlar mevcuttur ancak bu dini tartışma uzun zaman önce farklı toplumlar arasındaki bir kabile tartışması kapsamına girmiştir.²⁰¹ Diğer taraftan Katoliklik İrlanda milliyetçiliğinin bir parçası haline gelmiştir, ayrıca sol argümanlar da bunun içinde yer almaktadır. Gerry Adams'a göre amaç, sosyal olarak dışlanmış, genç, işsiz, küçük çiftçi, kadın ve İrlanda dili konuşanların yerel mücadeleleriyle milliyetçi mücadeleyi birleştirecek bir siyasi bir hareket oluşturmak olmalıdır.²⁰² Kuzey İrlanda'daki Katolikler sadece siyasal ve ekonomik gücü elinde bulunduran Protestanlarla eşit statüye sahip olmayı değil, milliyetçi duygularla hareket etmeleri nedeniyle İrlanda Cumhuriyeti ile de birleşmeyi de amaçlamakta olup, buna karşılık Protestanların İngiltere ile birleşmeyi savunmaktadırlar.²⁰³ Bu nedenle Katoliklere milletçi/cumhuriyetçi Protestanlara ise birlikçi (unionist) denilmiştir. Her ne kadar bütün birlik yanlıları Protestan ve bütün Milliyetçiler Katolik değilse bile, dinsel ve siyasi olarak her iki grup da büyük ölçüde homojenlik göstermektedir.²⁰⁴ Kuzey İrlanda'nın günümüzdeki yapısı ve ayrılıkçı terör örgütlerinin etkisinin incelenmesi

¹⁹⁷ İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmesini savunan Katolik İrlandalılar için milliyetçi (nationalist) ve cumhuriyetçi (republican) tanımı kullanılmaktadır.

¹⁹⁸ Gürses, a.g.e., s.39.

¹⁹⁹ Nolan, a.g.e., s.18.

²⁰⁰ Birleşik Krallık ile birleşilmesini savunun Protestan topluma birlik yanlısı/birlikçi (unionist) denilmektedir.

²⁰¹ Tony Blair, **Bir Yolculuk**, Çev:Enver Günsel, Pegasus Yayınları, 2012., s.179.

²⁰² Gürses,a.g.e., s.39

²⁰³ Kuzey İrlanda'da yaşayan Protestanların %61'i kendini Britanyalı, %28'i ise Kuzey İrlandalı, %5'i Ulsterli, %4'ü İrlandalı olarak tanımlamaktadır. Katolikler için ise bu durum %58 İrlandalı, %25 Kuzey İrlandalı, %8 Britanyalı ve %2 Ulsterli'dir. (Nolan, a.g.e., s.139.)

²⁰⁴ Douglas Woodwell, "The "Troubles" of Northern Ireland Civil Conflict in an Economically Well-Developed State" Paul Collier ve Nicholas Sambanis (Ed.), **Understanding Civil War**, Washington: World Bank Publications, 2005, s.183.

için İngiltere tarafından İrlanda adasında 17. yüzyılda kurulan Protestan Düzeni (Orange Order)'nin anlaşılması gerekmektedir.

2.5. İRLANDA DA PROTESTAN DÜZENİ (ORANGE ORDER)'NİN KURULMASI

İrlanda adası İngiltere tarafından 12. yüzyılda işgal edilmiş olmakla birlikte Protestanlar ile Katolikler arasında süren gücü ele geçirme/elde tutma mücadelesi, İskoçya'dan 17. yüzyılın başlarında gelen ve adanın Kuzey doğusundaki Ulster bölgesine yerleştirilen Protestanlar ile İrlandalı Katolikler arasında, Katoliklerden zorla alınan toprakların yeni gelen göçmenlere verilmesiyle başlamıştır.²⁰⁵ Bu kapsamda 150 bin kadar göçmen İskoçya'dan, 20 bin kadar göçmen ise İngiltere'den İrlanda'ya taşınmıştır.²⁰⁶ İrlanda'da yerleşik Katolikler ile göçmen İskoç ve İngiliz Protestanlar arasında ortaya çıkan ve 1641-1653 yılları arasında süren Konfederasyon Savaşı (11 Yıl Savaşı)²⁰⁷, İngiltere'de yönetimi ele geçiren Oliver Cromwell'in komutasındaki Parlamento güçlerinin Ağustos 1649'da İrlanda'ya girmesiyle son bulmuş ve orada yerleşik bulunan Katoliklerden ele geçirdiği arazileri kendi askerlerine dağıtmıştır.²⁰⁸

Cromwell'in idam edilmesi sonrasındaki dönemde aynı zamanda bir Katolik olan II. James 1685'te kral olmuştur. II. James'in Kral olmasıyla birlikte, İrlanda'da önemli görevler o zamana kadar dışlanan Katolikler yeniden bu görevlere getirilmeye başlanmış ve Kral tarafından İrlanda'da Katoliklerden zorla alınan arazilerin geri verilmesi konusunda da girişimlerde bulunulmuştur.²⁰⁹ Bu gelişmelerden rahatsız olan İngiliz Parlamentosu, Katolik Kral II. James yerine, II.

²⁰⁵ Her ne kadar birçok Birlik yanlısı tarafından Kuzey İrlanda Ulster olarak adlandırılrsa da, 1921'de Kuzey İrlanda da kurulan yönetim, tarihsel olarak Ulster adıyla anılan dokuz bölgeden sadece altısını kapsamaktaydı.

²⁰⁶ Gürses, a.g.e., s.23.

²⁰⁷ Krallık yanlısı İngilizler 1643-1646 yılları arasında Katolik İrlandalıları ile müttefik olarak hareket etmişlerdir.

²⁰⁸ Konfederasyon Savaşı hakkında detaylı bilgi için bkz. Philip McKeiver, **A New History of Cromwell's Irish Campaign**, Advance Press, 2007.

²⁰⁹ Gürses, a.g.e., s.24.

James'in kızı Mary ile evli Hollandalı bir prens olan ve Katoliklere karşı tutumuyla tanınan William of Orange (III. William)'ı kral yapmak üzere harekete geçmiş, II. James'de Parlatentonun direnişii üzerine 1688'de İrlanda'ya çekilmiştir.²¹⁰ 1690 yılında Belfast'ın Kuzey doğusunda karaya çıkan William of Orange 12 Temmuz 1690 tarihli Boyne Savaşında II. James'in güçlerini yenilgiye uğramış ve böylece Protestan egemenliğı dönemi başlamıştır.²¹¹

İrlanda'nın 1801'de birlik Yasası ile Birleşik Krallık'ın bir parçası olması nedeniyle, 17. yüzyıl, İrlanda'da İngiliz egemenliğinin pekiştirildiğı yüzyıl olarak da görülebilir.²¹² Katoliklerin iktisadi ve siyasi olarak sistemden dışlandıkları Protestan Düzeni 19. ve 20. yüzyıllarda da devam etmiş ve bugünkü çatışmaların temelini oluşturmuştur.²¹³ Geçen yüzyıllar boyunca İrlanda adasının Katolikler lehine olan nüfus yapısı değiştirilmeye çalışılmış; önceleri ada topraklarının yaklaşık %60'ına sahip olan Katolikler, 18. yüzyılın ortalarına varıldığında sadece %7'sini ellerinde tutabilmişlerdir. William of Orange dönemi Katolikler açısından yıkıcı sonuçlar doğurmuş, kamu kurumlarında görev yapmalarını ve üniversite eğitimi almaları yasaklanmıştır. İrlanda'da din eksenli bölünme, bu gelişmeler doğrultusunda etnik kökenli bölünmeye doğru yol almıştır.²¹⁴ 20. yüzyılın son yıllarına kadar terör örgütleri üzerinden yürütölen mücadele aslında yüzyıllardır yaşanan gelişmelerin günümüzde devam eden biçimidir.²¹⁵ Yüzyıllar boyunca adanın Katolikler lehine olan nüfus yapısı değiştirilmeye çalışılmış, baskılar sonucunda milyonlarca Katolik adadan Avrupa ve ABD'ye göçmüş, yine de Protestanlar adanın kuzeyindeki altı bölge dışında azınlıkta kalmışlardır.²¹⁶ Aslında Kuzey İrlanda'daki Protestanlar hem azınlık hem de çoğunluk psikolojisini yaşamakta olup adadaki Protestan toplum

²¹⁰ Gürses, a.g.e., s.24.

²¹¹ Protestanlar, Katolik Krala karşı 12 Temmuz'da kazandıkları zaferi ve Kral William of Orange'a borçlu oldukları Orange Düzeni'ni, düzeni her yıl dönümünde törenlerle kutlamaktadırlar, Gürses, a.g.e., s.24.

²¹² Günümüzde ülkenin tam ismi, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığıdır. Birleşik Krallık; İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'dan oluşmaktadır.

²¹³ Gürses, a.g.e., s.24.

²¹⁴ Celalettin Yavuz, **PKK Terörünün Tasfiyesi İçin Bir Örnek: İngiltere ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)**, <http://www.turksam.org/tr/a2483.html> Erişim 10 Haziran 2013 .

²¹⁵ Gürses, a.g.e., s.23.

²¹⁶ Ergil, a.g.e., s.163.

Kuzey İrlanda'da çoğunluk olmakla birlikte bütün İrlanda adasında küçük bir azınlık olarak kalmaktadır.²¹⁷

2.6. SERBEST İRLANDA'NIN KURULDUĞU 1921 YILINA KADAR GERÇEKLEŞTİRİLEN AYAKLANMALAR

Protestanlarla eşit sosyal ve siyasal haklara sahip olamadıklarını savunan Katolikler, 17. yüzyıldan beri tarafından İngiliz idaresine karşı çok sayıda başarısız ayaklanma gerçekleştirmiştir.²¹⁸ 19. yüzyılda Londra'nın Home Rule Bill adı altında birkaç kez İrlanda'ya sınırlı yerel yönetim tanıma yönündeki girişimi, Kuzey İrlanda'da yaşayan Protestanların direnişiyle karşılaşmış, İngiltere'deki Liberal hükümetin yerel idareye yetkiler verilmesi girişimleri üzerine bu karara karşı direnmek amacıyla Kuzey İrlanda'daki Protestanlar tarafından Ocak 1912'de binlerce Protestan'dan oluşan silahlı birlikler kurmaya başlamıştır.²¹⁹ 1913 yılında Protestanlar tarafından Ulster Gönüllüler Gücü (Ulster Volunteer Force-UVF) kurulmuş, ayrıca bu dönemde İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (Irish Republican Army - IRA)'nın da temelleri atılmıştır.²²⁰

İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı ile meşgul olması da Katolikler için bağımsızlık yolunda bir fırsat yaratmış ve Dublin'deki 1916 Paskalya Ayaklanmasına zemin hazırlamıştır.²²¹ 1916 Paskalya Ayaklanması İngiliz ordusu tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış, olaylara müdahale etmek için gönderilen İngiliz ordusu o günün başbakanını bile dinlememiş, kitlesel katliam yaparak intikam

²¹⁷ Paul Doherty, The Northern Ireland Peace Process: A Solution to the Problems of an Ethnically Divided Society? **The Brown Journal of World Affairs**. Winter/Spring 2000 – Volume VII, Issue 1, s.51.

²¹⁸ Adadaki İngiliz hakimiyetine karşı Katolik ve Protestan toplumların birlikte gerçekleştirdikleri ayaklanmalar da mevcuttur. Protestan İrlandalı olan Wolfe Tone'un liderlik ettiği ayaklanma 1798'de bastırılmıştır. Woodwell, a.g.e., s.163.

²¹⁹ Gürses, a.g.e., s.25.

²²⁰ 1913 yılında UVF'ye karşı kurulan ilk yapılanmanın adı Ogligh na hEireann (İrlandalı Gönüllüler)'dir. Oluşum 1916 yılındaki Paskalya Ayaklanması sürecinde IRA adını almıştır. Günümüzde İrlanda Cumhuriyeti de IRA'da kendisini Ogligh na hEireann'ın devamı olarak nitelirmektedir. O'leary, a.g.m.,s.218

²²¹ Gürses, a.g.e., s.25.

saldırılarında bulunmuş ve isyanın önderlerini idam etmiştir.²²² Ayaklanma sonrası Britanya’da gerçekleştirilen 1918 genel seçimlerinde, İrlanda’nın kuzeyi (Ulster) dışındaki kalan hemen hemen bütün sandalyeler Katolik Partilerin adaylarınca kazanılmış, milliyetçi parti Sinn Féin²²³ Londra’daki Birleşik Krallık Parlamentosu Westminster için İrlanda’ya ayrılmış olan 105 sandalyeden 73’ünü almayı başarmış ve çoğunluğu elde eden Katolikler Dublin’de, Londra’dan ayrı bir meclis kurmaya karar vermişlerdir.²²⁴ 1920 yılında Protestan birlikçiler ile İrlanda’nın bir bütün olarak bağımsızlığını savunan Katolik Cumhuriyetçiler arasındaki anlaşmazlıklar sonucu İngiltere, İrlanda Hükümet Yasası adı altında, güneyde Dublin’de ve kuzeyde Belfast’ta iki meclis kurma kararı almıştır, bu karar Kuzey İrlanda’da Protestanların ve Londra’nın desteğiyle uygulanmaya konmuş; ancak Güney bunu kabul etmemekte direnmiştir.²²⁵

IRA, 1920’li yıllarda eylemlerini kentlere taşımış, ardından bombalamalar, yaralamalar ve diğer terör eylemleri birbirini izlemiştir.²²⁶ Örgütlü Katolik gruplar ile İngiliz askerleri arasında 1919-1921 yıllarında devam eden çatışmalarda Katolikler yenilgiye uğramıştır. Haziran-Temmuz 1921’e ise ateşkes sağlanmış, İngiliz Hükümeti ile Sinn Féin ve diğer İrlandalı liderler arasındaki görüşmeler sonucu Aralık 1921’de İngiliz-İrlanda Anlaşması imzalanarak, adanın güneyinde Serbest Devletin (Free State) kurulması kararlaştırılmıştır.²²⁷ Anlaşma çerçevesinde imzalanan İrlanda Hükümet Yasası (The Government of Ireland Act) ’na göre Kuzey İrlanda’nın güneydeki devletten ayrı bir parlamentosu olacak ve Westminster’a katılmayı sürdürecektir.²²⁸ İngiltere, Protestanların çoğunlukta olduğu İrlanda adasının kuzey bölgesindeki altı idari birimin (Ulster) kendisine bağlı kalması koşuluyla cumhuriyet yönetimini tanımış ve Ulster, Kuzey İrlanda adı altında Birleşik Krallığa bağlanmıştır.²²⁹ Emin Gürses’e göre İngiltere Başbakanı Llyod

²²² Ergil, a.g.e., s.194.

²²³ Sinn Féin 1905 de Arthur Griffith’in liderliğinde kurulmuştur olup cumhuriyetçi geleneğin siyasi yapılanması olarak faaliyet göstermiştir.

²²⁴ Gürses, a.g.e., s.25.

²²⁵ Gürses, a.g.e., s.25.

²²⁶ Yavuz, a.g.m.

²²⁷ Serbest İrlanda 1949 yılında bağımsızlığını ilan ederek “İrlanda Cumhuriyeti” adını almış ve İngiliz Milletler Cemiyeti’nden de ayrılmıştır.

²²⁸ Woodwell, a.g.e., s.163.

²²⁹ Ergil, a.g.e., s.163.

George'un ayrılık planı, kuzeyde Protestanlara bir bölge oluşturmayı ve Westminster'i İrlanda yükünden kurtarmayı amaçlamıştır.²³⁰

2.7. 1921 SONRASI IRA İÇİNDE YAŞANAN AYRILIKLAR

1921'de imzalanan İngiltere-İrlanda Anlaşması ile kuzeydeki altı bölgeyi dışarıda bırakacak şekilde bir İrlanda Cumhuriyeti kurulması IRA içinde bölünmeye yol açmıştır. Bazı üyeler IRA'nın İngiltere ile savaşı sürdürerek başarılı olamayacağını düşünürken, diğer grup IRA'nın İngiltere karşısında hiç olmadığı kadar güçlü olduğunu savunmuştur. Anlaşmaya karşı olan grup anlaşma ile birlikte Britanya hükümetine Serbest Devlet'in anayasası üzerinde değişiklik yapma yetkisi verilmesi, İrlanda limanlarının Kraliyet gemilerine açık olması gibi bağımsızlığa aykırı maddeler içermesi nedeniyle karşı tarafı ihanetle suçlamışlardır.²³¹ İki taraf arasında 1922 yılında resmi olarak iç çatışmanın çıkması sonrasında Serbest Devlet Hükümeti kendi silahlı güçlerini Ulusal Ordu tanımlamış ve hükümet karşıtı grupların 1919-1921 yıllarında faaliyet gösteren IRA ile bağlantısının olmadığını açıklamıştır.

Bu süreçte, Sinn Féin'de de bölünme yaşanmıştır. Kendini Provisional Sinn Féin olarak tanıtan grup savaşa devam kararı almış, Official Sinn Féin ise şiddetin ve milliyetçi argümanların işçi sınıfı hareketini böldüğünü iddia etmiştir.²³² Anlaşmayı destekleyenler ve anlaşmaya karşı olanlar arasında yaşanan iç savaş yaklaşık 10 ay sürmüştür.²³³ 1922-1923 yıllarında bölünmeye karşı direnen ve kendisini IRA'nın devamı olarak gören oluşum, bölünmeyi kabul eden Dublin'deki Katolik hükümet güçleri karşısında teslim olmuş ve 1922'de İrlanda devleti dominyon statüsünde kurulmuş, kuzey ile sınırlar ise 1925'te belirlenmiştir. Diğer taraftan, bölünmeye karşı mücadele kararı alan Provisional Sinn Féin'den gelen bir grup ve İrlandalı Katolik gönüllülerden oluşan IRA, 1930'larda bir yeraltı örgütü haline gelmiştir.

²³⁰ Gürses, a.g.e., s.25.

²³¹ O'leary, a.g.m., s.219.

²³² Gürses, a.g.e., s.26.

²³³ Kuznicki, a.g.e., s.6.

İrlanda'nın bölünmesine karşı çıkararak mücadeleye devam eden IRA siyasetle ilgilenmemiş ve bu alanı Sinn Féin'e bırakmıştır.²³⁴

2.8. 1921 SONRASI KUZEY İRLANDA' DAKİ GELİŞMELER VE IRA'NIN FAALİYETLERİ

İrlanda Devleti kurulmasını takip eden yıllarda giderek Birleşik Krallık'tan kopuş sürecine girmiştir. 1937'de İrlanda hükümeti tarafından kabul edilen anayasanın ikinci ve üçüncü maddelerinde, Kuzey İrlanda, İrlanda devletinin bir parçası olarak kabul edilmiş, ülkenin adı da Eire'ye çevrilmiştir.²³⁵ 1949'da ise İrlanda Cumhuriyeti adını almış ve İngiliz Uluslar Topluluğundan çekilmeye karar verilmiştir. Bu süreçte Kuzey İrlanda parlamentosu da tamamen Protestanların kontrolüne girmiş, 1940 yılındaki ölümüne kadar Kuzey İrlanda'da Başbakanlık yapan Sir J. Craig, 1934'te Kuzeydeki parlamentonun bir Protestan parlamentosu, devletin de bir Protestan devleti olduğunu söylemekten çekinmemiştir.²³⁶ Kuzey İrlanda'daki Protestan liderler Stormont'ta yeni kurulan Parlamentosu kullanarak çoğunluk olan Protestan toplumunun yetkisini ve gücünü arttırmaya ve bu kapsamda seçim bölgelerinin yapılanmasında ve seçim sisteminde kendi toplumları lehine değişiklikler yaparak Katolikleri siyasi hayattan izole etmeye başlamışlardır.²³⁷

Katolikler özel sektörde de ayrımcılığa maruz kalmış ve Katolik okullarında mühendislik eğitimi için gerekli bazı derslerin verilmemesi nedeniyle gemi tersaneleri ve ağır sanayi gibi önemli iş kollarında çok azı dışında çalışma imkanı bulamamışlardır. 1921-1969 arasındaki dönemde Katolik toplumundaki işsizlik oranı Protestanların iki katı olmuştur.²³⁸ Katolikler ekonomik hayattan da izole edilmiş ve

²³⁴ Gürses, a.g.e., s.25.

²³⁵ Eire ismi eski bir İrlandaca kelime olan ve Gal tanrıçası adı Eiru'dan gelmektedir.

²³⁶ Gürses, a.g.e., s.27.

²³⁷ Kuzey İrlanda'da seçim kanununa göre her haneden yalnızca iki bireyin oy vermesine izin veriliyordu. Bu nedenle kiracılar, hizmetçiler ve yetişkin diğer aile bireyleri oy kullanamamaktaydı. Woodwell, a.g.e., s.163.

²³⁸ Bununla birlikte, aslında 1969'lara gelindiğinde Kuzey İrlanda'da yaşayan ortalama bir Katolik, İrlanda'da yaşayan ortalama bir Katolik'ten daha fazla para kazanmaktadır. (Woodwell, a.g.e., s.163.)

Protestanlar işgücünün yaklaşık %90'lık bir bölümünü ellerinde bulundurmışlardır. Benzer bir durum Kuzey İrlanda polis gücü olan Royal Ulster Constabulary (RUC) için de geçerlidir.²³⁹ Nüfusun %40'dan fazlasının Katolik olduğu bir ülkede polis gücü olan RUC'un sadece %8'i bu mezheptendir.²⁴⁰ Diğer taraftan Serbest İrlanda'nın kurulduğu 1921 yılını takip eden yıllarda adaya barış ortamı yerleşmiş ve siyasi hayat istikrara kavuşmuş, radikal IRA mensuplarının küçük çaplı şiddet eylemlerine rağmen, iki toplum arasında yaklaşık 50 yıl süreyle hiçbir mezhepsel şiddet ortamı oluşmamıştır.²⁴¹ Azınlıkta olan Katoliklerin siyasi ve ekonomik hayattan dışlanmaları nedeniyle artan hoşnutsuzluk 1960'lara kadar organize bir şekilde yönlendirilememiştir. Diğer taraftan 1960'lara gelindiğinde, ayrılma sonrasında sağlanan sosyal düzen sarsılmaya başlamış ve 1970'li yıllarda tamamen ortadan kalkmıştır.²⁴²

2.9. SİVİL HAKLAR HAREKETİ VE İKİ TOPLUM ARASINDA ÇATIŞMALARIN BAŞLAMASI

Kuzey İrlanda'daki Katolik toplumunun şikâyetlerinin bir ifadesi olarak 1960'ların sonlarında başlayan ve Katolıklara temel insan haklarının verilmesi ve mezhepler arasında sosyal adaletin sağlanması sloganıyla başlatılan Sivil Haklar Hareketi, mezhepsel çatışmaların artması konusunda önemli bir dönüm noktasıdır.

²³⁹ RUC 1922-2000 arasında görev yapmış ve 2000 yılında yürürlüğe giren Polis Act ile Police Service of Northern Ireland (PSNI) adını almıştır.

²⁴⁰ The Report of The Independent Commission on Policing for Northern Ireland, *A New Beginning: Policing In Northern Ireland*, Eylül 1999, s.81.

²⁴¹ 1957-1959 yılları, bölünmeden sonra o tarihe kadar yaşanan IRA'nın şiddet eylemlerinin en fazla olduğu dönemdir. Söz konusu dönemde, IRA mensupları güneyden kuzeye geçerek sınırdaki bazı polis merkezlerine saldırmış ve geri dönmüştür. Aralarında polislerin de bulunduğu 19 kişi hayatını kaybetmiş, fakat Dublin'deki hükümetle Kuzey İrlanda'daki hükümet teröre karşı işbirliği yapınca IRA Şubat 1962'de saldırı eylemlerini kestiğini açıklamıştır.

²⁴² Dönem içinde bazı Protestan Başbakanların Katoliklerin aleyhine olan düzenlemeleri değiştirme yönünde girişimleri de olmuştur. 1963'te Kuzey İrlanda'daki Stormont Parlamentosunun Başbakanı olan Terrence O'Neill, bir takım siyasi adımlarla, Katoliklerin Kuzey İrlanda toplumuna yabancılaşmasını engellemeye amaçlamıştır. İşsizlik oranlarının arttığı bir dönemde iktidara gelen O'Neill, ekonomik ve siyasi adımlar atmaya çalışmıştır. Anılan en önemli siyasi jesti, dönemin İrlanda Başbakanı Sean Lemass'ı 1965 yılında misafir etmesidir. Bu ayrılma süreci sonrasında yaşanan ilk ziyarettir. Diğer taraftan, O'Neill'in attığı adımlar Katoliklerin durumunu düzeltmekte yeterli olmadığı gibi Protestan toplumun da tepkisini çekmiştir. Woodwell, a.g.e., s.163.

Siyasi reformların hızlandırılmasını isteyen Katolikler 1960'ların ortalarından itibaren birtakım küçük örgütler kurmaya başlamış olup 1967'de oluşturulan Kuzey İrlanda Sivil Haklar Birliği (Northern Ireland Civil Rights Association-NICRA) bu oluşumların faaliyetlerini organize eden çatı örgüt konumuna gelmiştir.²⁴³

IRA ve onun siyasi kanadı Sinn Féin ise 1960'lı yılların ortalarına kadar aktif olmamış, 1956-1962 arasında yürütülen düşük yoğunluktaki sınır saldırılarının başarısızlıkla sonuçlanması sonrasında IRA silahlı yapılanmasını terk etmiş ve bu kapsamda ilk başlarda Sivil Haklar Hareketi'nde fazla yer almamıştır.²⁴⁴ Bununla birlikte Katoliklerin gösterileri Kuzey İrlanda güvenlik güçleri ve Protestanlar tarafından şiddet kullanılarak bastırılmaya başlanınca, önceleri temel insan hakları ve sosyal adalet isteği biçiminde başlayan gösterilere 1968 yılının ekim ayında IRA militanları da karışarak şiddet eylemlerini arttırmıştır.²⁴⁵ Emin Gürses'e göre 1969 sonrası IRA'nın yeniden doğuşu, bölgedeki huzursuzluklar ve bunun doğurduğu baskı ve şiddet çıkmazının bir sonucudur.²⁴⁶

Kuzey İrlanda'daki Protestanlar da kendi ayrıcalıklarında taviz vermeyi kabul etmemiş ve bu amaçla kontr-terör kampanyası başlatmış ve paramiliter örgütlenmelere gitmişlerdir.²⁴⁷ Sivil Haklar Hareketini takiben Ekim 1968'de Katolikler ve Protestanlar arasında çatışmalar başlamıştır.²⁴⁸ Bölgesel istikrarsızlık ve mezhepsel şiddet olayları yıl ortasında daha da artmaya başlamıştır. Douglas Woodwell'e göre 12 Ağustos 1969'da başlayan Bogside Savaşı (Battle of Bogside), on yıllarca süren mezhepsel çatışmanın başlangıcını ve İngiliz askerlerinin adaya yerleşmelerini işaret eder.²⁴⁹ Apprentice Boys olarak tanınan birlikçi oluşum tarafından, 1690 yılında Protestanların Katolik II. James'i yenilgiye uğratmalarının

²⁴³ Woodwell, a.g.e., s.165.

²⁴⁴ Woodwell, a.g.e., s.167.

²⁴⁵ Sivil Haklar hareketi için dönüm noktası, 5 Ekim 1968'te Derry/Londonderry (Şehrin adı Milliyetçiler tarafından Derry, Birlik yanlıları tarafından ise Londonderry olarak kullanılmaktadır.)'de gerçekleşmiştir. İçişleri Bakanlığınca yasaklanmasına rağmen aralarında 3 Westminster üyesinin de bulunduğu grup yürüyüşe geçmiş, RUC yürüyüşü aşırı kuvvet kullanarak dağıtmıştır.

²⁴⁶ Gürses, a.g.e., s.28.

²⁴⁷ Paramiliter terimi, her iki toplum kesimi tarafından da kurulun ve belli bir siyasi hedef uğrunu şiddet eylemleri gerçekleştiren silahlı gruplar için kullanılmaktadır.

²⁴⁸ Gürses, a.g.e., s.28.

²⁴⁹ Woodwell, a.g.e., s.167.

yıldönümünü kutlamak amacıyla Derry/Londonderry arasında geleneksel yürüyüş sırasında Katolik göstericilerle yürüyüşü yapanların arasında çatışmaların çıkmasıyla birlikte, Katolik Bogside mahallesinde isyan başlamıştır.²⁵⁰ İsyan giderek başta Belfast olmak üzere bütün Kuzey İrlanda'ya yayılmıştır. Şiddet ancak adaya İngiliz askerlerinin gelmesiyle yatışmıştır.²⁵¹ Katolikler tarafından yürütülen Sivil Haklar Hareketi kapsamındaki gösterilerin birlik yanlıları ve güvenlik güçlerince sert tepkiyle karşılanması nedeniyle, milliyetçi kamuoyu içinde de tartışmalar yaşanmış ve cumhuriyetçi hareket sertlik yanlıları ile ılımlılar olarak ikiye bölünmüştür.²⁵² Bölünme sonrasında 1970 yılında örgütün şiddet yanlısı üyeleri Geçici İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (Provisional Irish Republican Army-PIRA)'nın kuruluşunu ilan etmişler ve Katoliklerin sivil haklarının tamamen gerçekleşmesi için Kuzey İrlanda'daki yönetimin Dublin'e devrolması gerektiğini savunmuşlardır.²⁵³ PIRA Kuzey İrlanda'daki gençler için kullandığı semboller ve silahlı cumhuriyetçilik ideolojisiyle çekim merkezi haline gelmiştir.²⁵⁴ Prof. Richard English'e göre IRA'nın silahlı mücadele kararı alması/yürütmeye devam etmesinin arkasında; RUC ve birlik yanlısı grupların Katolik toplumunun üzerinde kurduğu baskıya karşılık bir savunma mekanizması oluşturulmasına yönündeki ihtiyaç, Protestan hükümet tarafından Kuzey İrlanda'daki Katolıklara yönelik olarak yürütülen ayrımcı politikalar, 1972 yılındaki Kanlı Pazar örneğinde olduğu gibi kullanılan aşırı güç, iktidarda bulunan birlik yanlılarının Britanya Krallığı'nın Kuzey İrlanda'daki temsilcileri olarak görülmesinin yattığını ifade etmektedir.²⁵⁵

Bu süreçte silahlı mücadeleyi yöntem olarak benimsemeyen IRA üyeleri ise Resmi İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (Official Irish Republican Army-OIRA) olarak

²⁵⁰ Woodwell, a.g.e., s.182.

²⁵¹ Woodwell, a.g.e., s.163.

²⁵² Patrick Bishop-Eamonn Mallie, **The Provisional IRA**, Londra: Corgi Books, 1988, s.117.

²⁵³ PIRA ismi IRA içinde 1969 yılında yaşanan aylık sonrasında silahlı mücadeleyi savunanları siyasi çözümü savunan OIRA'dan ayırmak amacıyla kullanılmıştır. İsminin başındaki Provisional/Geçici ibaresi hem 1916'da ilan edilen Geçici İrlanda Hükümeti'ne bir atıf yapmak hem de IRA'nın yeniden organizasyonuna dikkat çekmek için kullanılmıştır. Organizasyon sürecinin Eylül 1970'de tamamlandığı ilan edilmekle birlikte Provisional IRA/Provos lakapları örgütle birlikte anılmaya başlanmıştır. OIRA'nın 1972 yılında ateşkes ilan etmesi sonrasında PIRA, kısaca IRA olarak adlandırılmış ve eylemleriyle sesini dünyaya duyurmuştur. Çalışmanın geri kalan bölümünde IRA olarak ifade edilen örgüt 1969 yılında kurulan PIRA'dır.

²⁵⁴ Woodwell, a.g.e., s.167.

²⁵⁵ O'leary, a.g.m., s.243.

tanınmaya başlamıştır. PIRA militarist/milliyetçi bir yol seçerken, OIRA Marksist bir yol izleyeceğini açıklamıştır.²⁵⁶ OIRA 1972'den sonra işçi sınıfının bölünmesini gerekçe göstererek tek taraflı ateşkes ilan etmiş bu gelişmelerden sonra PIRA kısaca IRA olarak anılmaya başlanmıştır.²⁵⁷ İngiltere'ye ve Kuzey İrlanda'daki Protestan topluluğa yönelik şiddet eylemlerin birçoğunu gerçekleştiren ve günümüzde PKK ile karşılaştırılan IRA isimli örgüt, 1969 kurulan PIRA'dır. PIRA, savaş konseyi tarafından yönetilmesi nedeniyle Abdullah Öcalan tarzında mutlak bir lider çıkarmamıştır.²⁵⁸ Gizli bir yer altı örgütü olarak faaliyet gösteren IRA'nın 7 kişiden oluşan savaş konseyi üyeleri ve üst düzey yöneticilerinin kimlikleri –her ne kadar bazı tahminler bulunmakla birlikte- gizli tutulmaktadır.²⁵⁹ Bununla birlikte, siyasi yöntemi benimseyen kanatta yer alanların yasal örgütü olan Sinn Féin'in önderi Gerry Adams'ın, aynı zamanda IRA savaş konseyi üyesi olduğu inancı yaygındır.²⁶⁰ Fakat yeterince delil olmadığı için suçlanamamıştır.²⁶¹

IRA'da bölünme yaşanırken, Kuzey İrlanda'daki Protestan yönetim, bölgede devam eden çatışmaları durdurmak amacıyla, olağanüstü durumlara özgü gözaltına alma yasasını (internment / enterne etme) Ağustos 1971'de yürürlüğe koymuştur.²⁶² 30 Ocak 1972'de “internment” yasasına karşı Derry/Londonderry'de protesto gösterisi yapan Katolikler üzerine İngiliz askerlerinin ateş açması nedeniyle 13'ü

²⁵⁶ OIRA'dan ayrılan bir grup 1976'da İrlanda Ulusal Kurtuluş Ordusunu (INLA) kurmuştur. INLA özellikle 1976-79 yıllarında Muhafazakar Parti milletvekili Airey Neave'nin 30 Mart 1979'da arabasına konan bir bomba sonucu öldürülmesi olayı da dahil olmak üzere birçok eyleme imza atmıştır. Airey Neave Muhafazakar Parti'nin Kuzey İrlanda işlerinden sorumlu yetkilisidir. INLA, Airey Neave'yi, sertlik yanlısı politikaları savunduğu için öldürdüğünü açıklamıştır.1987'de iç anlaşmazlıklar sonucu bölünme yaşanmış ve bu gelişmelerden İrlanda Halk Kurtuluş Ordusu (Irish People's Liberation Army-IPLA) doğmuştur. (Gürses, a.g.e., s.29.)

²⁵⁷ Gürses, a.g.e., s.29.

²⁵⁸ Örgütün ilk kurulduğu 1969 ile 1972 yılları arasındaki dönemde, Savaş Konseyi Başkanlığı görevini Londra doğumlu eski bir Kraliyet Hava Kuvvetleri mensubu olan Sean Mac Stiofain yürütmüştür.

²⁵⁹ O'leary, a.g.m., s.228.

²⁶⁰ Gerry Adams, 1960'lı yıllarda Sivil Haklar Hareketi içinde yer almış, 1972 yılında bir süre hapis yattıktan sonra Londra ile barış görüşmelerine katılmış, ancak 1973'te tekrar tutuklanıp 1977 yılına kadar cezaevinde tutulmuştur. Gerry Adams'ın kendisi ve ailesi de Protestan paramiliter silahlı örgütlerin silahlı saldırılarına uğramıştır. Adı geçen 1983'te Batı Belfast'tan milletvekili seçilmiştir. Gürses, a.g.e., s.38.

²⁶¹ Ergil, a.g.e.,s.197.

²⁶² Bairbre de Brún tarafından her ne kadar Birlik yanlısı örgütler tarafından da suikast eylemleri düzenlenmekteyse de, gözaltı uygulamalarının tek taraflı olarak yürütüldüğü ve çoğunlukla Cumhuriyetçilere yönelik olarak uygulandığı ifade etmektedir. Bairbre de Brún, Research Center for Constructive Conflict Management, **The Road to Peace in Ireland**, Berlin: 2008 s.7.

olay günü olmak üzere toplam 27 göstericinin hayatını kaybettiği ve Kanlı Pazar olarak tanınan olay ortamı daha da gerginleştirmiş ve IRA'nın saldırılarına hız vermesine neden olmuştur.²⁶³ Bu çatışmalar Stormont'taki Parlatentonun da sonunun başlangıcı olmuş 1972 yılında dönemin İngiltere Başbakanı Edward Heath Stormont'u kapatma kararı almış ve yetkiler Londra'nın doğrudan yönetimine geçmiştir.²⁶⁴ Bu arada iki toplum arasında barışı sağlamak için uğraşan Kuzey İrlanda Başbakanı O'Neil'da 28 Nisan 1969'da istifa etmek zorunda kalmıştır.²⁶⁵ Kurulduğunda yerinden yönetim ilkesine uygun olarak bir parlamentoya ve anayasa sahip olan Kuzey İrlanda'da, 1960'larda Katoliklerin eşit haklar istemi ve ayrımcılığa son verilmesi amacıyla başladıkları ve dozu giderek artan gösteriler nedeniyle bu kurumların işlevleri askıya alınmış ve Londra'nın doğrudan etkisi adada daha da belirginleşmiştir. Kuzey İrlanda Ofisi adı altında bir birim kurulmuş ve bu görev için bir Kuzey İrlanda Bakanı atanmıştır.²⁶⁶ Kuzey İrlanda merkezli Rural Community Network (RCN) kurucuları Niall Fitzduff ve Sue Willams'a göre, Kanlı Pazar ve "internment" uygulamaları Kuzey İrlanda tarihinde önemli dönüm noktaları olup her ikisi de sürecin seyrini bir gece değiştirmiştir. Kanlı Pazar sonucunda, güvenliği sağlaması gereken yetkililerin protesto gösterisi yapan silahsız sivilleri öldürmeye hazır oldukları, "internment" uygulamaları ile de sadece tehdit oluşturdukları gerekçesiyle Milliyetçi harekette yer alan yüzlerce kişinin yargılanmaksızın hapse konulabileceği anlaşılmıştır. Bu iki olay toplumlar arası kutuplaşmanın artmasına ve radikal grupların güçlenmesine neden olmuştur.²⁶⁷

²⁶³ İrlanda tarihinde Kanlı Pazar olarak anılan üç olay bulunmaktadır. Birincisi 21 Kasım 1920 tarihinde IRA mensupları tarafından Dublin'de faaliyet gösteren İngiliz istihbarat görevlilerinden oluşan ve adını toplantılarını gerçekleştirdiği kafeden alan Kaire Çetesi (Cairo Gang) üyelerine yönelik eşzamanlı olarak düzenlenen suikastlar ve sonrasında İngiliz güçlerince intikam alınması amacıyla aralarında IRA mensupları ve sivillerin de bulunduğu çok sayıda kişinin öldürülmesi olayıdır. İkincisi İrlanda Bağımsızlık Savaşı sürecinde 10 Temmuz 1921 tarihinde Belfast'taki Katolik ve Protestan toplumları arasında yaşanan ve 16 kişinin hayatını kaybettiği çatışmadır. Kanlı Pazar olarak adlandırılan üçüncü olay ise 30 Ocak 1972 tarihinde Derry bölgesinde protesto gösterisi yapan 27 sivil Katolığın İngiliz askerleri tarafından öldürülmesidir.

²⁶⁴ İngiltere hükümetinin harekete geçmesine neden olan nokta, Kuzey İrlanda hükümetinin, Başbakan Edward Heath'in gözetiltirilerin sona erdirilmesi yönündeki talebini kabul etmemesi olmuştur. Bu aşamadan sonra güvenlik güçlerinin denetimi tamamen Londra'nın kontrolüne geçmiş ve Katoliklerin hükümette temsil edileceklerine dahil garanti verilmiştir. (Woodwell s.186)

²⁶⁵ Gürses, a.g.e., s.28.

²⁶⁶ Ergil, a.g.e., s.164.

²⁶⁷ Niall Fitzduff-SueWillams Collaborative Learning Projects, Reflecting on Peace Practice Project Cumulative Impact Study, **How Did Northern Ireland Move Toward Peace?**, 2007, s.9.

2.10. TOPLUMSAL ŞİDDETİN VE IRA’NIN EYLEMLERİNİN ARTIŞ SÜRECİ

1970’lerin ortalarından itibaren IRA bombalı saldırılarını arttırmaya başlamış, üye sayısını da 1000 seviyelerine getirmiştir. Douglas Woodwell’e göre, 26-27 Haziran 1970’de Belfast’ta Katolik St.Matthew’s kilisesini koruyan IRA üyeleri ile organize olmayan Protestan bir grup arasında gerçekleşen silahlı çatışma mezhepler arasındaki çatışmanın geldiği noktayı anlatmaktadır. Bu olay, mezhepler arasında çok fazla organize ve ölümcül olmayan bir şekilde yaşanan çatışmaların sona erdiğini ve yeni ve daha kanlı bir aşamaya geçildiğini göstermektedir.²⁶⁸ Özellikle 1972’deki Kanlı Pazar öncesine kadar bir avuç üyeden ibaret olan IRA, o tarihten sonra halk desteğiyle büyüyüp güçlenmiş ve o günden bugüne çok sarsıcı ve kanlı eylemler gerçekleştirilmiştir. IRA’nın daha önce hoş görülmeyen silahlı mücadelesi kitlesel destek bulmuştur. Eylemler, 3000 den fazla insanın ölümüne 33000 insanın yaralanmasına neden olmuştur.²⁶⁹ Kuzey İrlanda siyasetinde ve sosyal alanda reform yapılması amacıyla 1960 sonlarında başlatılan Sivil Haklar Hareketi zamanla adadaki İngiliz varlığının sona erdirilmesi ve Kuzey’in Güney ile birleşmesi hedefleriyle desteklenmiştir.

Süreç içinde Kuzey İrlanda’da düşük yoğunluklu çatışma halini alan soruna taraf üç grup ortaya çıkmıştır. Bunların birincisi ordusu ve polis gücü ile Birleşik Krallık, ikincisi başta IRA olmak üzere aralarında İrlanda Ulusal Kurtuluş Ordusu (Irish National Liberation Army-INLA) ve bazı küçük örgütlerin de bulunduğu Cumhuriyetçi militanlar, üçüncüsü ise aralarında Ulster Özgürlük Savaşçıları (Ulster Freedom Fighters-UFF) ve UVF’nin yer aldığı Protestan militan güçlerdir.²⁷⁰ IRA, 1973 yılından itibaren terör eylemlerini Kuzey İrlanda’dan İngiltere’ye taşımış ve ülkede aralarında 3 milletvekilinin de bulunduğu toplamda 100’ün üzerinde insanın ölümüne neden olmuştur. Bu saldırılar arasında; Haziran 1972’de gerçekleştirilen ve 9 kişinin öldüğü 130 kişinin yaralandığı Kanlı Cuma saldırısı, Kraliçe II. Elizabeth’in

²⁶⁸ Woodwell, a.g.e., s.168.

²⁶⁹ Ergil, a.g.e., s.165.

²⁷⁰ Fitzduff ve William, a.g.e., s.42.

amcası ve Hindistan'ın son Valisi olan Lord Mountbatten'ın 1979 yılında öldürülmesi, 1984 yılında Başbakan Margaret Thatcher'in kabine toplantısı sırasında Brighton otelinin bombalanması, 1993'de Londra'nın finans bölgesi Canary Wharf'da düzenlenen ve bir kişinin ölümüyle sonuçlanan bombalı eylem, İngiltere Başbakanı'nın konutuna ve Heathrow Havaalanı'na yönelik havan saldırıları sayılabilir. IRA ayrıca 1970'ler, 1980'ler ve 1990'lar boyunca İngiltere ve Kuzey İrlanda'daki çok sayıda dükkan, bar ve metro istasyonu gibi sivil hedeflere yönelik bombalı saldırılar düzenlemiş, ayrıca gasp, banka soygunu, kaçakçılık, sahte para basımı gibi suçlara da bulaşmıştır.²⁷¹

1974 Kasım'ında bir barın bombalanması sonucunda 21 kişinin hayatını kaybetmesi ve 180 kişinin de yaralanmasını takip eden günlerde hızlı bir şekilde Terörle Mücadele Yasası (Prevention of Terrorism Act-PTA) çıkarılmıştır. İhsan Bal'a göre İrlandalı militan gruplara karşı olumsuz duyguların doruğa çıktığı bir dönemde hazırlanan yasa, polise ve İçişleri Bakanlığı'na İngiltere'nin daha öne alışık olmadığı derecede geniş yetkiler vermiştir. Birçok kişi yasaya dayanılarak gözaltına alınmış ve günlerce sorgulanmış, PTA altında alıkonulan kişilerin tamamına yakını hiçbir ceza görmeksizin serbest bırakılmıştır.²⁷² Yasa ile Kuzey İrlanda'da bulunan bir kişini, polis ya da asker tarafından istenilen bilgileri vermemesi suç olarak kabul edilmiştir.²⁷³ 9 Ağustos 1971'de başlayan dalgalar halinde hepsi Cumhuriyetçi olan toplam 342 kişi hakim karşısına çıkarılmadan tutuklanmıştır. Bu sayı 1975'e gelindiğinde 1874'ü Katolik/Cumhuriyetçi, 107'si Protestan/birlikçi olmak üzere toplam 1982'ye çıkmıştır. Bu kişilerin tutukluluk sürelerinde değişiklikler bulunmakla birlikte, 1975 yılında son tutuklu da ya mahkeme tarafından hapis cezasına çarptırılmış ya da salıverilmiştir.²⁷⁴ Sedat Laçiner, 1982 yılı sonuna kadar bu yasaya dayanılarak gözaltına alınan yaklaşık 5500 kişiden sadece % 2 sinin ceza

²⁷¹ Kathryn Gregory, **Provisional Irish Republican Army (IRA) (aka, PIRA, "the provos" Óglaigh na hÉireann) (UK separatists)** 16 Mart 2010, www.cfr.org/terrorist-organizations/provisional-irish-republican-army-ira-aka-pira-provos-oglaigh-na-hireann-uk-separatists/p9240 (Erişim) 25 Kasım 2012

²⁷² Sedat Laçiner, Terörizm, Terörizmle Mücadelede Yasal Önlemler İngiltere Örneği, **Terörizm**, (Ed.) İhsan Bal, s.293.

²⁷³ Acar, a.g.e., s.228.

²⁷⁴ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.20.

aldığı göz önünde bulundurarak, yasanın cezalandırmadan ya da yargılamadan çok istihbarat toplama ve sindirme amaçlı olarak kullanıldığını belirtmektedir.²⁷⁵ Benzer yöndeki eleştiriler Türkiye’de KCK davası olarak adlandırılan yargılama sürecinde de dile getirilmektedir.²⁷⁶

2.11. PROTESTAN SİLAHLI GRUPLAR

Kuzey İrlanda’daki kanlı süreçte, Katolik silahlı gruplar kadar aralarında Ulster Özgürlük Savaşçıları UFF, UVF ve Ulster Savunma Birliği (Ulster Defence Association- UDA)’ın yer aldığı Protestan örgütlerinin de payı vardır. Şiddet dönemi boyunca yaşanan kayıpların yaklaşık %30’undan Protestan gruplar sorumlu tutulmakta olup, bu örgütlerin eylemleri arasında; 1969 yılında Belfast yakınlarındaki bir güç santralini havaya uçurulması, 1974 yılında Dublin ve Monaghan’da bomba yüklü aracın patlatılması sonucunda 33 sivilin öldürülmesi ve Sinn Féin lideri Gerry Adams’ın yeğeninin öldürülmesi gibi olaylar yer almaktadır.²⁷⁷ Bazı yıllar Protestan örgütler IRA’nın öldürdüğünden daha fazla insan öldürmüştür.²⁷⁸ birlik yanlısı örgütler tarafından özellikle 1971-1975 yılları arasında çok sayıda Katolik sivil IRA’ya yardım edenlerin gözünü korkutmak amacıyla öldürülmüştür.²⁷⁹

Kuzey İrlanda da Protestan silahlı grupların, güvenlik birimleri Ulster Savunma Alayları (Ulster Defence Regiments-UDR) ve Kraliyet Ulster Polis Teşkilatı (Royal Ulster Constabulary-RUC) ile IRA’ya karşı bir işbirliği içinde oldukları iddiası çeşitli defalar ileri sürülmüştür.²⁸⁰ Ayrıca RUC tarafından, 1960’lı yılların başlarında gerçekleştirilen bazı bombalama olaylarının IRA militanlarınca

²⁷⁵ Sedat Laçiner, a.g.e., s.293.

²⁷⁶ KCK Davasında Avukatın İddianame Tepkisi, 15 Mart 2013 www.cnnurk.com/2013/turkiye/03/15/kck-davasinda-avukatin-iddianame-tepkisi/7000331.0/ Erişim 18 Nisan 2013.

²⁷⁷ Lloyd Pettiford-David Harding, **Terrorism The New World Order**, Arcturus Yayıncılık, Londra: 2003, s.90.

²⁷⁸ 1993 yılında Protestan örgütlerin terör eylemleri sonucu 48 sivil, IRA’nın terör eylemleri sonucu ise 22 sivil hayatını kaybetmiştir William D. Flackes ve Sidney Elliott, **Northern Ireland: A Political Directory 1968–88**, Blackstaff Press, 1989, s 394.

²⁷⁹ O’leary, a.g.m., s.236.

²⁸⁰ Gürses, a.g.e., s.34.

gerçekleştirildiği açıklanmış, bununla birlikte sonradan olayın asıl faillerinin, Katoliklere taviz verdiğini düşündükleri Kuzey İrlanda Başbakanı O'Neill'in düşmesini isteyen Protestan UVF olduğu anlaşılmıştır. UVF'nin faaliyetleri 1966 yılında yasaklanmıştır.²⁸¹

2.12. BARIŞ GİRİŞİMLERİ VE ÇÖZÜM SÜRECİNE GİDEN YOL

Kuzey İrlanda'daki çatışma sürecinde birçok barış girişimi olmuş ancak çözüme yönelik yeterli irade gösterilememesi nedeniyle bunlar her seferinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁸² Tony Blair'a göre İrlanda'nın bölünmesinden önce Birleşik Krallık Başbakanları William Ewart Gladstone, Herbert Henry Asquit ve sonra da Lloyd George'un sorunu cesurca Birleşik Krallık içinde çözüme girişimleri sürekli olarak birlik yanlılarının önyargılı engellemeleri nedeniyle sonuçsuz kalmıştır.²⁸³ Silahlı grupların saf dışı bırakılamaması nedeniyle çatışmaların sürmeye devam etmesi ve tarafların bir anlaşma üzerinde uzlaşma hususundaki isteksizliği veya yetersizliği de süreci uzatmıştır. Katolik ve Protestan toplumlarının anlaşma yönünde güçlü bir irade ortaya koyamamaları nedeniyle, Kuzey İrlanda'daki siyasi grupların diyaloga geçmesinden önce, Londra ile Dublin'in, ortak noktalarda uzlaşmasının gerektiği ortaya çıkmıştır.²⁸⁴ Bahse konu barış girişimleri arasında belli başlıcaları; IRA'nın 1974 yılında ateşkes ilan etmesi ve Sunningdale'da yerel meclisin kurulması, İngiltere ile İrlanda arasında 1985 yılında imzalanan Anglo-İrish Agreement, 1992-1993 yıllarında dönemin Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Social Democratic Labor Party- SDLP)²⁸⁵ lideri David Hume ile Sinn Féin lideri Gerry Adams arasında gerçekleşen görüşmeler, İngiltere Başbakanı John Major ile İrlandalı meslektaşısı Albert Reynolds arasında imzalanan Downing Sokağı Deklarasyonu (Downing Street Declaration), 1994 yılında IRA tarafından tekrar ateşkes ilan etmesi

²⁸¹ Woodwell, a.g.e., s.184.

²⁸² Blair, a.g.e., s.177.

²⁸³ Blair, a.g.e., s.182.

²⁸⁴ Woodwell, a.g.e., s.175.

²⁸⁵ SDLP, İrlanda Cumhuriyeti ile silahlı mücadele ile değil, izlenecek anayasal süreç sonunda birleşmesi gerektiğini savunmaktadır.

ve sonrasında 1998 yılında imzalanan ve mezhepler arasındaki toplumlar şiddet eylemlerine son vermeyi amaçlayan Belfast/ Hayırlı Cuma Anlaşması'dır.²⁸⁶

2.12.1. 1974 IRA Ateşkesi ve Sunningdale Meclisi'nin Kurulması

Douglass Woodwell çatışmanın şiddetli geçen ilk yıllarından sonra 1974 yılının sonlarına doğru yaklaştıkça Katolik toplumunda bıkkınlık baş göstermeye başladığını ve cumhuriyetçi harekete olan desteğin azalma seyrine girdiğini belirtmektedir. Ayrıca, gerçekleştirilen kanlı eylemler, internment uygulamaları ve diğer güvenlik önlemleri IRA'nın gücüne darbe vurmuş, bu dönemde IRA'nın yüzlerce üyesi ya öldürülmüş ya da yakalanarak hapse atılmıştır. Bu süreçte İngiliz hükümetiyle sürdürülen gizli görüşmeler de, IRA liderlerinde Britanya'nın uzlaşmaya ve belki de askerlerini geri çekmeye hazır olduğu yönünde bir algı oluşturmuştur. Bu kapsamda IRA 1974 sonlarında ateşkes ilan etmiş ve bu ateşkes 1975 yılı sonuna kadar sürmüştür. Britanya hükümeti de ateşkes askeri ve siyasi düzlemde karşılık vererek, internment uygulamaları ve askeri operasyonlar azaltılmış, ayrıca Katolik mahallerinde kurulan merkezler ile Katolik topluma yönelik saldırılar yerinde raporlanmaya başlamıştır.²⁸⁷ Ateşkes ortamı 1972'de kapatılan Stormont Parlamentosu'nun yerine yeni bir meclisin kurulması için fırsat kapısı açmıştır. Bu çerçevede, Britanya hükümeti Cumhuriyetçi temsili garanti altına almayı ve kurulan Councill of Ireland (İrlanda Konseyi) üzerinden İrlanda Cumhuriyeti'ne Kuzey İrlanda ilişkilerinde danışmanlık hakkı veren bir hükümet yapısı oluşturmayı amaçlamış, ayrıca Ocak 1974'te Sunningdale'da Koliklerle Protestanlar arasında güç paylaşımını öngören bir meclis kurmuştur.²⁸⁸ Diğer taraftan Paul Nolan'a göre bu gelişmeler milliyetçilerle birlik yanlıları arasındaki mesafeyi yakınlaştırmaya yetmemiş, Kanlı Pazar sonrasındaki "internment" uygulamalarındaki adaletsizliğe kızgın olan Milliyetçiler için İrlanda Konseyi Birleşik İrlanda için yeterli görülmemiştir.²⁸⁹ Yetki paylaşımı üzerine süren görüşmelerde, birlik

²⁸⁶ Barış anlaşması Katolikler tarafından Hayırlı Cuma, Protestanlar tarafından ise Belfast Anlaşması olarak adlandırılmaktadır.

²⁸⁷ Woodwell, a.g.e., s.173.

²⁸⁸ Woodwell, a.g.e., s.173.

²⁸⁹ Nolan,a.g.e., s.19.

yanlılarının da İrlanda Konseyi'ni kabul etmemeleri üzerine görüşmeler 1974'te sona ermiştir.²⁹⁰

Kurulan meclisin de ömrü kısa olmuş ve süreç başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Douglass Woodwell'e göre, meclise karşı tutum takınan ve IRA'nın eylemlerinden terörize olan birlik yanlılarının hassasiyeti, Sunningdale'daki meclisin kurulmasından sonra daha da artmıştır. 15 Mayıs'ta az bilinen bir sendika olan Ulster İşçi Konseyi (Ulster Workers Council - UWC) anlaşma ya karşı genel bir grev organize etmiş ve grev çok başarılı olmuştur. Gelişmeler neticesinde Sunningdale anlaşması iptal edilmiş ve Kuzey İrlanda'da yerel bir hükümetin kurulması için 20 yıl daha beklenmesi gerekmiştir.²⁹¹ Niall Fitzduff ve SueWilliams'a göre 1974 yılında Sunningdale'da kurulan ve toplumlar arasında güç paylaşımı ilkesiyle faaliyet gösterecek olan meclisin birlik yanlısı işçilerin isyanıyla kapanması kaçırılan önemli bir fırsattır. 1998 yılında imzalanan Belfast/Hayırlı Cuma Anlaşması Sunningdale ile hemen hemen aynı ilkeleri öngörmüş, ancak Sunningdale projesi, siyasiler ve toplumların hazır olmadığı ve çatışmanın maiyeti konusunda fikirlerinin bulunmadığı bir dönemde ortaya konulması nedeniyle başarısız olmuştur.²⁹²

IRA'nın ilan ettiği ateşkes de kırılğan bir yapı arz etmiştir. Her ne kadar güvenlik güçlerinin verdiği kayıp sayısı yarı yarıya azalsa da toplam 33 polis ve asker yaşamını yitirmiş, diğer taraftan yıl içinde sivillere yönelik mezhepsel saldırılarda ve Cumhuriyetçiler arasındaki iç hesaplaşmalar nedeniyle ölümlerde artış yaşanmıştır.²⁹³ İngiltere ateşkesi askeri olarak yavaşlattığı operasyonları istihbarat ağını geliştirmek için kullanmış ve Kasım 1975'te ateşkes sona ermesini takip eden yıllarda, güvenlik birimleri IRA'nın gizli yapılanmasına önemli darbeler vurmuştur.²⁹⁴

²⁹⁰ Nolan, a.g.e., s.130.

²⁹¹ Woodwell a.g.e., s.175.

²⁹² Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.29.

²⁹³ Woodwell, a.g.e., s.185.

²⁹⁴ Woodwell, a.g.e., s.173.

2.12.2. Açlık Grevleri

IRA ve INLA üyelerinin 1981 yılında giriştikleri açlık grevleri Kuzey İrlanda'da yaşanan toplumsal sorunun tarihçesinde önemli bir yer tutmaktadır. Gerçekleştirilen açlık grevleri dikkatlerin Kuzey İrlanda üzerine çekilmesini sağlarken, bu yöntem sivil bir direniş olduğundan, soruna uluslararası hukuki müdahaleleri de getirmesini amaçlamıştır.²⁹⁵ Silah bulundurmamak, bir Protestan kadını ve bir İngiliz askerini öldürmek vb. suçlardan yargılanmakta olan yaşları 23-30 arasında değişen eylemciler tarafından başlatılan açlık grevindeki tutukluların sivil elbise giymek, cezaevi görevi yapmamak, cezaevindeki siyasi tutuklu arkadaşlarıyla bir araya gelebilmek ve siyasi tutuklu olarak tanınma yönündeki talepleri hükümet tarafından reddedilmiştir.²⁹⁶

IRA ve INLA üyelerinin Nisan ayında başlayan ve 3 Ekim 1981'de sona eren açlık grevinde 10 kişi hayatını kaybetmiştir. Açlık grevi sürecinde hayatını kaybeden Bobby Sands tarafından gerçekleştirilen eylem, o zamana kadar IRA'nın elde ettiği en büyük psikolojik zaferi kazandırmış ve Londra hükümetinin dikkatini tekrardan bölgeye çekmiştir. Bobby Sands'ın, eylemin altıncı haftasında Sinn Féin adına milletvekili seçilmesi ile durum daha popüler bir hale gelmiştir. Grevdeki IRA ve INLA mensupları taleplerinin karşılandığını görememiş olsalar da 10 tutuklunun hayatını kaybetmesi uluslararası kamuoyunun ilgisini Kuzey İrlanda üzerine çekmiştir.²⁹⁷

1981 yılındaki açlık grevleri sonrasında Sinn Féin, seçimleri boykot etmesine rağmen anketlerde önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.²⁹⁸ Bununla birlikte dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher açlık grevi konusunda mecliste yaptığı bir konuşmada; siyasi tutuklu olarak tanınmanın öldürme yetkisini tanımak anlamına geleceğini, Sands'in kendi hayatına son vermek yolunda bir seçim yaptığını

²⁹⁵ Gürses, a.g.e., s.31.

²⁹⁶ Gürses, a.g.e., s.32.

²⁹⁷ Açlık grevi sona erdikten sonra giyilen kıyafetler ve siyasi tutukluların bir araya gelebilmeleri konularında bazı tavizler vermiştir. Gürses, a.g.e., s.32.

²⁹⁸ Woodwell, a.g.e., s.175.

fakat IRA'nın karşıtlarına böyle bir seçim hakkı vermediğini belirtirken, muhalefetteki İşçi Partisi lideri Michael Foot ise siyasi tutuklu statüsünün kabulünün teröristlerin sayılarının artmasına yardım edeceğini, bunun da daha fazla suçsuz insanın öldürülmesi anlamına geleceğini ifade etmiştir.²⁹⁹ Açlık grevleri sadece basit bir hak talebi ve isyandan daha fazla anlamlar taşımakta olup aslında bir propaganda silahı olarak kullanılmıştır.³⁰⁰ Sinn Féin lideri Gerry Adams'ın grevin sona erdirilmesinden sonra yaptığı bir açıklamada grevi sona erdirmek için Katolik Papaz Denis Faul tarafından öncülük edilen kampanyayı “teslimiyetçi ve moral bozucu” olarak nitelendirmesi ve kampanyaya destek veren din adamlarını eleştirmesi bunun kanıtı olarak görülebilmektedir.³⁰¹ 1920'deki açlık grevinde hayatını kaybeden Thomas McSwiney'in “*en çok acı veren değil, en çok acı gören kazanacaktır*”³⁰² yönündeki demeci de bu görüşü desteklemektedir.

2.12.3. 1985 Anglo-İrish (Hillsborough) Anlaşması

Kalıcı bir barış sürecine gidilmesi yolundaki ilk adım 1985 yılındaki Anglo-İrish (Hillsborough) anlaşması ile atılmıştır.³⁰³ 1985 yılında Britanya ve İrlanda hükümetleri anlaşmaya vararak stratejilerinde değişikliği gitme işaretleri vermişler ve Kuzey İrlanda'daki kutuplaşmayı arttıracak adımlar atmaya bırakarak toplumun kabul edebileceği bir sonuca ulaşmak amacıyla birlikte çalışmayı kabul etmişlerdir.³⁰⁴ İki toplum temsilcileri ile siyasi bir uzlaşma zemini sağlayamayacağını anlayan İngiltere, Kuzey İrlanda'daki oluşumlar yerine doğrudan İrlanda Cumhuriyeti ile anlaşmaya varmıştır.³⁰⁵ Her iki taraftan temsilcilerin gerçekleştirdikleri görüşmeler neticesinde, İrlanda'ya Kuzey İrlanda üzerinde yeni danışmanlık yetkileri veren Hillsborough Anlaşması imzalanmıştır.³⁰⁶

²⁹⁹ Gürses, a.g.e., s.32.

³⁰⁰ Gürses, a.g.e., s.32.

³⁰¹ “Belfast Prisoners End Hunger Strike That Left 10 Dead”, **The New York Times**, 4 Ekim 1981.

³⁰² Gürses, a.g.e., s.33.

³⁰³ Woodwell a.g.e., s.176.

³⁰⁴ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.23.

³⁰⁵ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.43.

³⁰⁶ Woodwell, a.g.e., s.176.

Anlaşma kapsamında birincisi, İrlanda Cumhuriyeti'nin Kuzey İrlanda'nın geleceği üzerinde söz hakkına sahip olması ikincisi ise Kuzey İrlanda'nın anayasal düzeninde Kuzey İrlanda halkının çoğunluğu tarafından desteklenmeyen hiçbir değişikliğin yapılmaması olmak üzere iki prensip üzerinde anlaşmaya varılmıştır.³⁰⁷ Fitzduff ve Williams'a göre Anlaşma ile birlikte, Britanya, Kuzey İrlanda'daki cumhuriyetçi topluluk üzerinde sınırlı etkisinin olduğunu ve tek başına barış ortamını getiremeyeceğini kabul ederek iki hükümet arasında kalıcı bir işbirliğinin kurulmasını amaçlamıştır.³⁰⁸

Anlaşma sayesinde Protestanlar üzerinde belirli oranda etkili olabilen Londra hükümeti, Dublin'in Kuzey İrlanda Katolik topluluğu üzerinde var olan etkisinden de yararlanabilmiştir.³⁰⁹ Hillsborough Anlaşması'nın merkezinde İrlandalı Bakanlara Kuzeyi ilgilendiren konularda görüş bildirmelerine olanak sağlayacak araç olan Hükümetlerarası Konferans bulunmaktadır. Ayrıca Kuzey İrlanda'nın statüsü adanın kuzeyi ve güneyinin ortak görüşü olmadan değiştirilemeyeceği ilkesi de benimsenmiştir.³¹⁰

Bu, İrlanda Cumhuriyeti tarafından bu yönde yapılan ilk deklarasyondur.³¹¹ SDLP İrlanda ile kurulan yeni bağlar nedeniyle memnuniyetini dile getirirken, Sinn Féin üzerinde anlaşılacak ortak görüş kararını küçümsemiş ve bunun Kuzey ile Güney arasındaki ayrılığı güçlendirdiğini belirtmiş, birlik yanlısı Ulster Birlik Partisi (Ulster Unionist Party-UUP)³¹² ve Demokratik Birlik Partisi (Democratic Unionist Party-DUP)³¹³ temsilcileri ise Londra'nın Kuzey İrlanda üzerindeki otoritesini zayıflattığı ve İrlanda Cumhuriyeti'nin Kuzeyin iç işlerine karışmasına zemin hazırlaması nedeniyle tedirgin olmuşlardır.³¹⁴ birlik yanlıları ayrıca, Margaret Thatcher'ı

³⁰⁷ Nolan, a.g.e., s.20.

³⁰⁸ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.23.

³⁰⁹ Gürses, a.g.e., s.35.

³¹⁰ Bu ilke 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması ile de vurgulanmaktadır.

³¹¹ Woodwell, a.g.e., s.176.

³¹² UUP Birleşik Krallık ile birleşmesini savunmakta olup son yıllara kadar Kuzey İrlanda'nın en büyük partisi olarak kalmıştır.

³¹³ DUP Birleşik Krallık ile birleşmesini savunmakta olup liderliğini Ian Paisley yapmaktadır.

³¹⁴ Woodwell, a.g.e., s.176.

egemenliği yabancı bir güçle paylaşarak kendilerine ihanet etmekle suçlamışlardır.³¹⁵ Protestolara rağmen UWC'nin 1974'te gerçekleştirdiği grev benzeri bir organize eylem olmamıştır. Jonathan Woodwell'e göre Hillsborough Anlaşması, Birleşik Krallık ile İrlanda arasında yeni bir ortaklık dönemini başlatmış ve Kuzey İrlanda iki hükümet arasında bir sorun dava nedeni olmak yerine çözülmesi gereken ortak bir sorun haline gelmiştir.³¹⁶ Anlaşma sonrasında İngiliz ve İrlandalı yetkililer arasında artan diyalog iki ülke yetkilileri ile Kuzey İrlandalı Cumhuriyetçiler arasındaki gizli kanalların kurulması yolunu açmış, SDLP lideri John Hume tarafından barışın tesis edilmesi amacıyla ortak bir çerçeve çizilmesi yönünde çağrı yapılmıştır. Daha önemlisi John Hume ile Sinn Féin lideri Gerry Adams arasında 1988 yılından itibaren gizli görüşmeler gerçekleştirilmeye başlanmıştır.³¹⁷ Bu anlaşmanın üzerine kurulan Hume-Adams Görüşmeleri ve nihayetinde Belfast Anlaşması gibi diğer girişimler barışa giden yolu açmıştır.³¹⁸

Diğer taraftan kendisinin içinde yer almadığı bir anlaşma sürecinden rahatsız olan IRA da anlaşmayı baltalamak için saldırılarını arttırmıştır. 1986'da IRA, güvenlik güçleriyle ticari ilişkilere giren işadamlarına da saldırılara başlamış, UFF de karşı saldırılarla cevap vermiştir. Hillsborough Anlaşması'dan önceki dönemde, 1983-1985 yıllarında gerçekleştirilen saldırılarda hayatını kaybedenlerin sayısı 195 iken, 1986-88 arası bu sayı 247'ye yükselmiştir.³¹⁹ Özellikle İngiliz güvenlik güçlerini hedef alan saldırılar sırasında sivillerin de ölmesi uluslararası alanda IRA ya saygınlık kaybettirmiştir.³²⁰ Sinn Féin lideri Gerry Adams 12 Mayıs 1989'da Belfast'ta yaptığı bir konuşmada sivillerin öldürülmesinin partilerine olan desteği olumsuz yönde etkileyeceğini ifade etmiş, dönemin İrlanda Cumhuriyeti Başbakanı John Bruton da, IRA'nın şiddetinin hiçbir idealinin gerçekleşmesine katkıda bulunmadığını aksine var olan toplumsal bölünmeyi arttırdığını ve daha önceleri birçok Protestan'ın kendisini İrlandalı olarak görmesine rağmen, uygulanan şiddet

³¹⁵ Nolan, a.g.e., s.20.

³¹⁶ Woodwell, a.g.e., s.176.

³¹⁷ Woodwell, a.g.e., s.176.

³¹⁸ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.24.

³¹⁹ Gürses, a.g.e., s.35-36.

³²⁰ Gürses, a.g.e., s.36.

sonucunda Protestanların kendilerini Britanyalı olarak tanımlamaya başladıklarını belirtmiştir.³²¹ Bu süreçte İngiliz hükümeti de IRA'ya şiddetle karşılık vermiştir.³²²

2.12.4. 1992-1993 Hume-Adams Görüşmeleri

Cumhuriyetçileri görüşmelere katarak toplumsal tabanda değişim yaratmayı amaçlayan girişim SDLP lideri John Hume tarafından başlatılmıştır. O zamana kadar ne İngiliz ne de İrlanda hükümetleri, IRA ya da onun siyasi kanadı olan Sinn Féin ile görüşmeye istekli olmamışlardır. Fitzduff ve Williams'a göre Hume-Adams Görüşmeleri SDLP içinde bile fazla destek görmemekle birlikte Cumhuriyetçi hareketi siyasi alana çekmek adına önemli bir adımdır.³²³ Diğer taraftan bu diyalog, halen şiddeti bir eylem biçimi olarak benimseyen IRA'nın üst yönetimine saygınlık kazandırdığı eleştirisine yol açmış, bazıları John Hume'in kendi partisinden olmak üzere şiddetli tepkiler almıştır.³²⁴

2.12.5. 1993 Downing Street Deklarasyonu ile 1998 Hayırlı Cuma / Belfast Anlaşması Arasındaki Dönem

Kuzey İrlanda'da barış ortamının sağlanması için gerçekleştirilen girişimler paralel iki kanaldan yürütülmüştür. Bunlardan birincisi anayasal süreç sonunda İrlanda ile birleşmeyi savunan ılımlı partiler ile yürütülen süreç, diğeri ise radikal Cumhuriyetçileri sürece dahil etmek amacıyla yapılan denemelerdir.³²⁵ Bu kapsamda, 1990'lı yılların ilk yarısında Kuzey İrlanda Dışişleri Bakanı Peter Brook ve İrlanda Başbakanı Albert Reynolds, IRA ve Sinn Féin ile birbirlerinden bağımsız ve habersiz olarak gizli irtibat kanalları kurmuşlardır. Bu gizli görüşmeler sonuç olarak her iki hükümeti de aynı noktaya çıkarmış ve taraflar arasındaki müzakereler

³²¹ Gürses, a.g.e., s.36-38.

³²² 6 Mart 1988'de Cebelitarık'ta silahlı 3 IRA üyesi İngiliz özel kuvvetleri tarafından öldürülmüştür.

³²³ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.19.

³²⁴ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.20.

³²⁵ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.20.

sonucunda 15 Aralık 1993'te Britanya ve İrlanda hükümetleri Downing Sokağı³²⁶ Deklarasyonu (Downing Street Declaration)'nu açıklamışlardır.³²⁷

Douglas Woodwell tarafından, deklarasyonun özünde birlik yanlılarını yatıştırarak, Cumhuriyetçileri ise öfkelenmeyecek maddeler içerdiği belirtilmektedir. Anlaşma çerçevesinde, İrlanda hükümeti, İrlanda anayasasının Kuzey İrlanda üzerinde hak iddia ettiği maddelerinin değiştirilmesi yönündeki girişimleri desteklemekten sorumlu tutulmuştur. Bununla birlikte anlaşmanın en önemli maddesi, İngiltere hükümetinin Kuzey İrlanda'nın siyasi statüsüne adadaki iki toplumun ortak kararı ile varılacağı ve eğer anlaşma sağlanırsa Kuzey ve Güney'in birleşik bir İrlanda oluşturabileceğini kabul etmesidir.³²⁸

1990'lı yıllarda karşılıklı saldırılar sürerken, John Major da IRA ile gizli görüşmelere başlamış ve anlaşma yolunda bazı adımlar atmıştır.³²⁹ Gizli görüşmeler, barış girişimlerinin ilerlemesi için ilk önkoşul olan IRA'nın ateşkesi ile sonuçlanmıştır. Sinn Féin ve IRA'nın kendi içindeki aylar süren müzakereler sonucunda Ağustos 1994'te ateşkes ilan etmiş, bunu birlik yanlısı örgütlerin ateşkesi izlemiştir.³³⁰ Bu durum Sunningdale'deki meclisin kurulduğu dönemde gerçekleştirilemeyen kilit bir olaydır. Gizli görüşmeler, her iki tarafın da toplum baskısından uzak bir şekilde adım atmalarına olanak sağlamıştır. Douglas Woodwell'e göre, görüşmelerin kamuoyuna açıklanması sonrasında da liderler örgütleri içinde sorunlar yaşasalar da, bu noktadan sonra süreç radikaller tarafından engellenemez bir noktaya gelmiştir.³³¹

Siyasi sürece yönelik atılan adımlar birlik yanlısı partilerden de karşılık bulmuş, UVF'yi temsil eden İlerici Birlik Partisi (Progressive Unionist Party–PUP) ve

³²⁶ Downing Sokağı'ndaki 10 numaralı bina (Downing Street, 10, London) İngiltere Başbakanları tarafından ikametgah ve çalışma ofisi olarak kullanılmaktadır.

³²⁷ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.44.

³²⁸ Woodwell, a.g.e., s.177.

³²⁹ Blair, a.g.e., s.177.

³³⁰ Woodwell, a.g.e., s.178-183.

³³¹ Woodwell, a.g.e., s.180.

UDA'yı temsil eden Ulster Savunma Partisi (Ulster Defence Party-UDP), pragmatik bir yaklaşım takınmış ve uzlaşma yönünde adımlar atmışlardır.³³²

İlerleyen süreçte Britanya ve İrlanda hükümetleri arasındaki görüşmeler neticesinde Şubat 1995'te Çerçeve Belgeleri (Frameworks for the Future Document) adlı belge hazırlanmıştır.³³³ Kuzey İrlanda'daki yerel partilerin görüşü alınmadan hazırlanan belgelerin ileriki yıllarda taraflar arasında gerçekleştirilecek olan uzlaşma sürecine zemin hazırlaması amaçlanmıştır.³³⁴ Çerçeve Belgeleri, yeni mecliste eşbaşkanlık ilkesinin uygulanması gibi statükonun devamından yana olan birlik yanlılarının prensiplerine aykırı hususlar içermiştir. Değişim yaşanması gerektiğini düşünen İngiliz hükümeti ise, birlik yanlılarını ya çözümün tarafı olma ya da sürecin dışında kalma seçeneği sunarak, anlaşma masasına çekmeye çalışmıştır.³³⁵ 1995'te Dublin'deki hükümetin, İrlanda Cumhuriyeti Anayasası'ndaki Kuzey İrlanda üzerinde hak iddia eden 2. ve 3. maddeleri gözden geçirmeyi kabul etmesi Protestan liderleri görüşme masasına oturtma konusunda önemli bir adım olmuştur.³³⁶

Bununla birlikte, Çerçeve Belgeleri ile hızlı ilerleyen bir sürecin de sonuna gelinmiştir. Az bir farkla iktidarı elinde tutan John Major hükümetinin süreçteki ağırlığı giderek azalmış, Mart 1995'te Dışişleri Bakanı Sir Patrick Mayhew'un IRA'nın silahlarını teslim etmesinin Sinn Féin'in görüşmelere katılması için ön şart olarak ortaya koyması Cumhuriyetçi cephede tepkiyle karşılanmış ve Gerry Adams tarafından bu şartı Britanya'nın kendileriyle görüşmek istememesi nedeniyle bahane olarak kullandıkları belirtilmiştir.³³⁷ John Major, birlik yanlılarının baskısıyla barış ve güç paylaşımı konusunda hayati ön şartın, IRA'nın sadece barışı istemesi değil, aynı zamanda silah bırakması olması gerektiğini kabul etmiştir. Tony Blair'a göre hiç kuşkusuz bu mantıklıdır; ancak diğer yandan, IRA'nın teslim olacağını, sadece

³³² Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.44.

³³³ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.45.

³³⁴ Woodwell, a.g.e., s.178.

³³⁵ Woodwell, a.g.e., s.179.

³³⁶ Gürses, a.g.e., s.43.

³³⁷ Woodwell, a.g.e., s.45.

silah bırakmayıp savaştığı için özür dileyeceğini de ima etmektedir ki bu da örgütün iç yönetimini karıştırmıştır.³³⁸

Sürecin tekrardan hızlandırılmasını teminen, 1995 yılının Kasım ayı içinde, iki kanallı bir yapılanma kurulmuştur. Birincisi müzakereci görevini üslenen ABD’li Senatör George Mithell’in başkanlığındaki silahsızlandırma komisyonunun faaliyetleri, ikincisi ise çok taraflı görüşmeler olarak belirlenmiştir.³³⁹ Bununla birlikte, IRA’nın masaya silahla oturmak konusunda diretmesi ve Londra hükümetinin masaya oturmak için IRA’nın silahsızlanmasını şart koşması üzerine, süreç IRA’nın 17 aylık ateşkesi 10 Şubat 1996 bozmasıyla sonuçlanmıştır.³⁴⁰ Kuzey İrlanda’daki silahlı grupların silahsızlandırılması amacıyla faaliyet gösteren The International Body on Arms Decommissioning tarafından 24 Ocak 1996’da yayımlanan raporda çift kanaldan yürütülen görüşmelerin başarısız olduğu belirtilmiş, bu gelişmeyi izleyen süreçte IRA tarafından Londra Canary Wharf’ta patlatılan bombayla ateşkesin sona erdiği ilan edilmiş ve sürecin çıkmaza girmesinden John Major ve birlik yanlıları sorumlu tutulmuştur.³⁴¹ Tony Blair’a göre bir ateşkes anlaşması yapılmış ve sonrasında anlaşma bozulmuştur ama Cumhuriyetçi hareketin altında değişime yönelik bir özlem olduğu da ortaya çıkmıştır.³⁴²

Her ne kadar bu gelişmeler üzerine Haziran ayında Sinn Féin görüşmelerden çıkarılmışsa da ateşkesin sona ermesi barış sürecinin sona ermesi manasına gelmemiş, iki hükümet ve diğer siyasi partiler arasındaki görüşmeler devam etmiştir.³⁴³ Mayıs 1997 genel seçimlerini kazanarak iktidara gelen İşçi Partisinin soruna yaklaşımı görüşmelere yeni bir ivme kazandırmıştır.³⁴⁴ Tony Blair kısa süre

³³⁸ Blair, a.g.e., s.188.

³³⁹ Woodwell, a.g.e., s.45.

³⁴⁰ Gürses, a.g.e., s.43.

³⁴¹ Woodwell, a.g.e., s.45.

³⁴² Blair, a.g.e., s.177.

³⁴³ Woodwell, a.g.e., s.45.

³⁴⁴ İşçi Partisi’nin lideri İskoç kökenli John Smith’in Mayıs 1994’te ani ölümü üzerinde yeni bir İşçi Partisi sloganıyla yönetime gelen Tony Blair, partinin eski politikalarından uzaklaşırken Kuzey İrlanda sorununa da çözüm önerileri getirmeye başlamıştır. Tony Blair bu süreçte, 150 yıl kadar önce

içinde silahsızlandırmayı Sinn Féin'in görüşmelere katılması için ön şart olması kararı kaldırmış ve Sinn Féin yeniden sürece dahil olmuştur. IRA da 20 Temmuz 1997'de tekrar ateşkes ilan etmiştir. IRA'nın silah bırakmayı kabul etmemesi gibi nedenlerden dolayı birlik yanlıları arasında barış görüşmelerine karşı büyük bir muhalefet oluşmasına rağmen, David Trimble'in başkanlığındaki UUP masada kalmaya devam etmiştir.³⁴⁵ Sinn Féin'de Mitchell Prensiplerini³⁴⁶ kabul edeceğini açıklamış; ancak IRA aynı taahhüdü vermeyi reddetmiştir.³⁴⁷ Bununla birlikte Tony Blair ve ekibi barış görüşmelerinde ısrar etmiş ve Kuzey İrlanda'nın devredilen bir güç paylaşımı sistemiyle nasıl yönetileceği, Birleşik Krallık ile Kuzey İrlanda (Doğu-Batı) ilişkileri ile İrlanda Cumhuriyeti ile Kuzey İrlanda (Kuzey-Güney) ilişkilerinden oluşan üç konuyu masaya yatırıp John Major'ın Başbakanlığı sırasından başlamış olan görüşmeleri yeniden başlatmışlardır.³⁴⁸

2.12.6. Hayırlı Cuma / Belfast Anlaşması

İrlanda'daki Britanya varlığına karşı sürdürülen direniş hareketi, sekiz yüzyıldan fazla süren tarihinde çok farklı aşamalardan geçmiştir. Eski Sinn Féin milletvekili Bairbre de Brún'e göre bunlardan sonuncusu olan anayasal ve parlamenter düzene geçiş çoğu devrim hareketlerinin en zorlu aşamasıdır.³⁴⁹ Hayırlı Cuma anlaşması ya da diğer adıyla Belfast anlaşması 10 Nisan 1998 de imzalanmıştır. Çerçeve Anlaşmaları'nın güncellenmiş bir versiyonu olarak da

kıtlıktan dolayı İrlanda'da yaşanan felaketi engellemek için İngiltere'nin yeterince çaba göstermediğini kabul etmiş ve özür dilemiştir. Gürses, a.g.e., s.44.

³⁴⁵ Woodwell, a.g.e., s.179.

³⁴⁶ Altı maddeden oluşan Mitchell Prensipleri:

-Politik sorunların çözümünde barışçıl ve demokratik yöntemlere uymak.

-Tüm silahlı örgütlerin silahsızlandırılmasını desteklemek.

-Olası bir silahsızlandırılmanın, bağımsız komisyon tarafından gerçekleştirilmesini desteklemek.

Bu komisyonun kararlarına uymak.

-Tüm partilerin, görüşmelerin sonuçlarını etkilemek amacıyla güç kullanmasına karşı çıkmak.

-Tüm parti görüşmelerinde çıkacak sonuçları kabul etmek. Görüşmelerde belirlenecek yöntemleri desteklemek.

-bölgede devam eden "cezalandırmaları", sokak şiddeti ve diğer her türlü şiddeti reddetmek. Böyle olayların görülmemesi için çaba harcamak. Detaylı bilgi için bkz. www.bilgesam.org/tr/images/stories/pkkninmuhtemelsilahsızlandirilmasi.ppt. (18 Şubat 2013)

³⁴⁷ David McKittrick, Sinn Féin is Ready To Accept Mitchell Principles, The Independent, 21 Mayıs 1996.

³⁴⁸ Blair, a.g.e., s.189.

³⁴⁹ Bairbre de Brún, a.g.e., s.6.

görülebilecek olan anlaşma, genel anlamıyla yönetim şekli ile Kuzey-Güney (Kuzey İrlanda-İrlanda Cumhuriyeti) ve Doğu-Batı (Birleşik Krallık-İrlanda Cumhuriyeti) ilişkilerini düzenlemiştir.³⁵⁰ Anlaşma süreci, çok taraflı görüşmeler ile kapsayıcı bir biçimde aralarında az sayıda seçmen desteğine sahip Womens Coalition, İşçi partisi, UVF bağlantılı Progressive Unionist Party'nin de bulunduğu 14 partinin katılımıyla sürdürülmüştür. Paul Nolan'a göre kapsamın geniş tutulmasının nedeni, Sinn Féin'in de görüşmelere katılmasının sağlanması içindir. Diğer taraftan Sinn Féin'in görüşmeler katılması durumunda DUP'un katılmayacağını da bilinmesi nedeniyle görüşmelere sadece merkez partiler değil Cumhuriyet ve birlik yanlısı radikal partiler de dahil edilmiştir. Anlaşmanın sağlanmasındaki önemli nokta, sadece hükümetler bazında değil iki toplumun bütün temsilcileri ve referandum sonrasında halk tarafından kabul edilmesidir.³⁵¹

Anlaşma beş temel anayasal ilkeyi içermektedir. Bunlar; Kuzey İrlanda'nın gelecekteki anayasal statüsünün kendi vatandaşlarının kararına bağlı olduğu, Kuzey ve Güney'deki İrlandalılar'ın birleşik bir İrlanda talep etmeleri durumunda bunu halkoyuna sunma haklarının bulunduğu, Kuzey İrlanda'nın bu aşamada Birleşik Krallık anayasal düzeninin bir parçası olarak kalacağı, Kuzey İrlandalıların kendileri Britanyalı, İrlandalı ya da her ikisi olarak görebilme hakkının bulunduğu, İrlanda Cumhuriyeti'nin Kuzey İrlanda üzerindeki toprak taleplerinden vazgeçeceği, İrlanda milleti tabirinin toprak yerine halkı ifade etmek için kullanılacağı ve bu ifadenin İrlanda anayasasına da geçirileceği, hususlarını içermektedir.³⁵²

Hayırlı Cuma / Belfast Anlaşması önceki çözüm girişimlerinin izinden giderek üç ayaklı bir çözüm öngörmüştür.³⁵³ Birinci ayak anlaşma çerçevesinde kurulacak hükümetin kapsayıcı özellikte olması ve bütün ana partilerin temsilcisi hükümette yer almasıdır. Buna göre ihtilafli konularda kararlar toplumlararası uzlaşma sonucunda alınacaktır. Kuzey İrlanda ile İrlanda Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler ikinci ayak olan Kuzey-Güney Bakanlar Kurulu üzerinden yürütülecektir.

³⁵⁰ Woodwell, a.g.e., s.179.

³⁵¹ Nolan, a.g.e., s.21.

³⁵² Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.46.

³⁵³ Nolan, a.g.e., s.115.

Kuzey İrlanda Meclisi sadece Kuzey-Güney Konseyi işlevsel olduğu sürece çalışacaktır. Üçüncü ayakta ise Kuzey İrlanda, Galler, İskoçya, Jersey, Guernsey ve Isle of Man³⁵⁴ parlamento temsilcileri ile İngiltere ve İrlanda hükümet temsilcilerinden oluşan British-Irish Konseyi bulunacaktır.³⁵⁵ Ayrıca anlaşma Katolik ve Protestan bütün silahlı grupların silahlarını bırakmasını da öngörmektedir.³⁵⁶

i. Konseyler

Kurulan Kuzey-Güney Bakanlar Konseyi, İrlanda adasında işbirliği ve eşgüdümün geliştirilmesiyle görevli olup sorumluluk alanları arasında; tarım, eğitim, ulaştırma, suyuolları, çevre, sosyal güvenlik, turizm, balıkçılık, sağlık, kentsel ve kırsal kalkınma ile AB programları yer almaktadır.³⁵⁷ Britanya-İrlanda Konseyi ise Kuzey İrlanda Meclisi yetkisinde olmayan güvenlik konularında yetkilidir.³⁵⁸ Birbirini dengeleyen bu iki yapıda, Kuzey-Güney Konseyi ile İrlandalı yönünü oluştururken, Doğu-Batı Konseyi birlik yanlılarının Birleşik Krallık'ın diğer parçalarıyla olan bağların güçlendirilmesi yönündeki talepleri tatmin etmeyi amaçlamaktadır.³⁵⁹ Doğu-Batı Konseyi'nde kararlar normalde oybirliği ile alınmakta ve hükümetler istemezlerse kararları uygulamayabilmektedirler. Bu haliyle Kuzey-Güney Bakanlar Konseyi'ne oranla daha çok icradan ziyade bir istişare aygıtı olarak görev yapması planlanmıştır.³⁶⁰ Üzerinde anlaşmaya varılması daha zor olan konuları ele alan Doğu-Batı Konseyi 1999-2011 yıllarında sadece 16 zirve buluşması gerçekleştirmiştir. 2010 yılında alınan kararla İskoçya'nın Edinburgh şehrinde sekreteryaya kurulmuş, ancak her ne kadar anlaşmanın temel bir parçası olarak görülse

³⁵⁴ Konseyin 8 üyesi; İki bağımsız ülke (İngiltere ve İrlanda), Birleşik Krallık'ın yetki devrettiği 3 ülke (İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda), 3 Kraliyet bağılısı (Jersey, Guernsey, Isle of Man)

³⁵⁵ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.46.

³⁵⁶ Kristin Archick, **Northern Ireland: The Peace Process**, Congressional Research Service, 2011

³⁵⁷ Kuzey-Güney Bakanlar Konseyi sorumluluk sahası toplumların ortak çıkarlarını ilgilendiren ve çok az siyasi uyuşmazlığa neden olan konulardan seçilmiştir.

³⁵⁸ Gündem belirlenmesi ortak sorumluluk ilkesine göre yapılmaktadır ve her üye belirli konularda sorumluluk almaktadır. Örneğin İskoçya demografisi, Isle of Man sağlık ve Galler azınlık dilleri konularında sorumludur.

³⁵⁹ Nolan, a.g.e., s.23.

³⁶⁰ Nolan, a.g.e., s.132.

de halen etkili biçimde çalışmamaktadır.³⁶¹ Kuzey-Güney Bakanlar Konseyi ise 1999 yılında tam olarak yürürlüğe girmiştir.³⁶²

ii. Parlamento ve Hükümet

Anlaşma ile milletvekillerinin oransal temsile göre seçildiği bir meclis oluşturulması planlanmıştır.³⁶³ Hükümet aynı yetkilere sahip olan, uzlaşma ile seçilen ve ilk aşamada her iki toplumun da ılımlı kanadından olması sağlanacak olan Başbakan ve Başbakan yardımcısı tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır.³⁶⁴ Bu çerçevede ilk Başbakan ve Başbakan yardımcısı olarak UUP'den David Trimble ve SDLP'den Seamus Mallon seçilmiş olup DUP ve Sinn Fein'e göre daha ılımlı olan bu partiler mevcut radikal partilere bir alternatif olarak ortaya çıkarılmak istenmiştir.³⁶⁵

Anlaşma uyarınca, Kuzey İrlanda hükümeti klasik hükümet- muhalefet sistemi yerine bütün partilerin oy oranına göre temsil edildiği bir büyük koalisyon olarak görev yapmakta olup bakanlıkların dağılımı D'Hondt'un ölçülülük ilkesine (proportionality principle) göre gerçekleştirilmektedir.³⁶⁶ İhtilafli konularda milliyetçi ve birlik yanlısı üyelerin çoğunluğunun oyu ile toplumlararası destek aranmaktadır. Kuzey İrlanda'ya devredilen yasama yetkisi ile Kuzey İrlanda Meclisi'nin bu aşamada Birleşik Krallık'a ait olmayan alanlarda söz sahibi olması planlanmış olup İngiltere hükümetinin elinde bulundurduğu yetkiler, üzerinde

³⁶¹ Nolan, a.g.e., s.24.

³⁶² Nolan, a.g.e., s.130.

³⁶³ Kuzey İrlanda Meclisi ve seçimler hakkında detaylı bilgi için bkz., Paul Goggins, "**Change to the system for filling vacancies in the NI Assembly**", Northern Ireland Office Website, <http://www.nio.gov.uk/change-to-the-system-for-filling-vacancies-in-the-ni-assembly/media-detail.htm?newsID=15871>. (5 Ekim 2012)

³⁶⁴ Woodwell, a.g.e., s.179.

³⁶⁵ Nolan, a.g.e., s.115.

³⁶⁶ Bu uygulamaya göre bakanlık görevine partiler oy oranlarına göre sırayla karar vermektedir. Buna göre ilk bakanı atama yetkisi DUP'da, ikincisini Sinn Féin'dedir ve sıra oy oranlarında göre bu şekilde devam etmektedir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Aurel Croissant ve Daniel J. Pojar, Jr., **Quo Vadis Thailand? Thai Politics after the 2005 Parliamentary Election**, http://www.uni-heidelberg.de/imperia/md/content/fakultaeten/wiso/ipw/croissant/publications/croissant_pojar_2005_quo_vadis_thailand.pdf. Erişim 01 Aralık 2012.

tartışılmayacaklar ve ileriki dönemde gözden geçirilecekler olarak ikiye ayrılmaktadır.³⁶⁷

Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması ile ayrıca, birlik yanlıları tarafından uzun zamandan beri talep edildiği üzere, İrlanda Cumhuriyet Anayasa'sının 2. ve 3. Maddelerinin de değiştirilmesi öngörülmüştür. Süreç içinde 2. maddedeki İrlanda ulusal alanı (Irish national territory) ifadesi İrlanda ulusu ile değiştirilmiş, 3. madde de birleşik İrlanda için Kuzey İrlanda halkının onayının olması şartı eklenmiştir.³⁶⁸ Anlaşma ile silahların toplanması, Kuzey İrlanda'daki hayatın normale dönmesi, polis ve adalet sisteminin gözden geçirilmesi ve terör suçundan hapiste bulunan mahkumların serbest bırakılması da öngörülmektedir.³⁶⁹

Kuzey İrlanda Meclisi 1969'daki Stormont hükümetinden beri çalışan ilk yapıdır. Paul Nolan'a göre; iyi ya da kötü performans göstermenin ötesinde tarih kitaplarında yer edinmeyi hak etmiştir. Anlaşma süreci sayesinde IRA lideri Martin McGuinness ve katı bir Protestan olan Ian Paisley'i sadece yan yana oturtmakla kalmamış karşılıklı olarak gülümsedikleri anların ortaya çıkmasını sağlamıştır.³⁷⁰ Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması'nın uygulanması sürecinde yaşanan tıkanıklıkların çözülmesi ve Anlaşmanın revize edilmesi amacıyla iki ek anlaşma yapılmış olup bunlar; 2006 yılında imzalanan St.Andrews Anlaşması ile 2010 yılında imzalanan Hillsborough Anlaşmasıdır.

2.12.7. 2006 St.Andrews ve 2010 Hillsborough Anlaşmaları

Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması'nın imzalanmasını takip eden yıllarda, milliyetçi partiler ile birlik yanlısı partiler arasındaki karşılıklı şüphe nedeniyle sistemde tıkanmalar yaşamış olup ilk meclis aralıklarla çalışmış ve Şubat 2000 ve Kasım 2002'de iki kere durdurulmuştur. IRA'nın silahlarının toplanması ise

³⁶⁷ Diğer taraftan bu, iki büyük parti olan DUP ve Sinn Féin'in pazarlığı sonucunda ortak veto uygulanabilme ve gücü merkezileştirerek iki partiye dayalı bir yapıyı ortaya çıkarması nedeniyle, küçük partilerin görüşlerinin göz ardı edilmesine neden olmakla eleştirilmektedir. Nolan, a.g.e., s.23.

³⁶⁸ Woodwell, a.g.e., s.179.

³⁶⁹ Doherty, a.g.m., s.51.

³⁷⁰ Nolan, a.g.e., s.116.

görüşmeleri tıkayan ana nokta olmuştur.³⁷¹ Bu dönemde, üç IRA mensubunun Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia-FARC) üyelerine patlayıcı maddelerle ilgili eğitim vermesi suçlamasıyla 2001 Ağustosunda Kolombiya makamlarınca tutuklanması ve 11 Eylül 2001'de ABD'nin New York kentinde Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı sonrasında, IRA VE Sinn Féin'e yönelik uluslararası baskı iyice artmaya başlamıştır.³⁷² Sinn Féin lideri Gerry Adams 2005 yılındaki parti kongresinde cumhuriyetçilerin hiçbir suça karışmaması gerektiğini ifade etmiştir.³⁷³ IRA Askeri Konseyi, Gerry Adams'ın telkinlerini göz önünde bulunduracağını belirtmiş, Londra ve Dublin hükümetleri de bu çıkışı onaylamış ve barış sürecinin ilerlemesi için IRA'nın faaliyetlerini sona erdirmesi gerektiğini belirtmişlerdir.³⁷⁴ Bu kapsamda, 1998-2005 yıllarında IRA silahlarını kademe kademe Independent International Commission on Decommissioning (IICD)'a teslim etmeye başlamış, 26 Eylül 2005'te IICD tarafından, IRA'nın bütün silahlarını bıraktığını açıklanmıştır.³⁷⁵ IRA'nın 2005 yılında silahlarını teslim etmesinden sonra bile Sinn Féin'in samimiyeti hakkındaki şüpheler devam etmiş olup özellikle Aralık 2004 deki Northern Bank soygunu ve Ocak 2005'te Katolik bir İrlandalı olan Robert McCartney'in Belfast'ta bir barda kavga ettiği IRA üyeleri tarafından öldürülmesi buna zemin hazırlamıştır.³⁷⁶

Gelişmeler üzerine sürece hareket getirilmesi amacıyla İngiltere Başbakanı Tony Blair ve İrlandalı mevkidaşı Bertie Ahern tarafından tüm tarafların katılımıyla İskoçya'da bir konferansın düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.³⁷⁷ 13 Ekim 2006'da St. Anderews Anlaşması olarak bilinen yol haritası üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Anlaşma kapsamında yeni bir hükümet kurulmasına ve DUP'un Sinn Féin ile yetki paylaşımına razı olması kararlaştırılmış ayrıca, Sinn Féin'in de polis birimini desteklemesi öngörülmüştür. Mayıs 2007'de Ian Paisley ve Martin McGuinness

³⁷¹ Nolan, a.g.e., s.21.

³⁷² Archick, a.g.e., s.4.

³⁷³ Brian Lavery "Sinn Féin Leader Reasserts Rejection of Criminal Activity". <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9502E6D6113DF935A35750C0A9639C8B63>, (Erişim) 6 Mart 2005.

³⁷⁴ Archick, a.g.e., s.4.

³⁷⁵ Archick, a.g.e., s.4-5.

³⁷⁶ Nolan, a.g.e., s.21.

³⁷⁷ Nolan, a.g.e., s.21.

Başbakan ve Başbakan Yardımcısı olarak göreve başlamış ve yetki paylaşımı ilkesiyle kurulan Meclis ve Hükümet faaliyete geçmiştir.³⁷⁸ Polis ve adli yetkilerin Londra'dan Belfast'a devri konusunda ilerleme sağlanmaması ve DUP'un aralarında eğitim reformu ve İrlanda dili kanununun da bulunduğu bazı düzenlemeleri geçirmekte isteksiz davranması nedeniyle, Sinn Féin Temmuz 2008'de gerçekleştirilen rutin toplantılara katılmamama kararı almıştır.

DUP lideri Ian Paisley, ilerleyen yaşı ve yetki paylaşımına olan muhalefet nedeniyle kendisine olan desteğin azalması nedeniyle, 5 Haziran 2008'de görevi bırakması ve yerine parti lideri ve Başbakan olarak Peter Robinson getirilmesi de süreci yavaşlatan bir neden olmuş, beş ay süren boykot Kasım 2008'de tarafların yetki devri konusunda bir yol haritası üzerinde anlaşmaları ile son bulmuştur.³⁷⁹ Taraflar arasında imzalanan Hillsborough Anlaşması ile polis ve adli alanlardaki yetki devrinin 12 Nisan 2010'da gerçekleşmesi öngörülmüştür. Kolay bir geçiş sağlanmasını teminen, ilk Adalet Bakanı'nın DUP veya Sinn Féin yerine Alliance Party'den³⁸⁰ olması kararlaştırılmıştır.³⁸¹

9 Mart 2010'da Kuzey İrlanda Meclisi'nden onaylanan Anlaşmaya sadece UUP "Hayır" oyu vermiştir. UUP buna neden olarak, Kuzey İrlanda yönetiminin henüz elindeki yetkileri kullanmakta sorunlar yaşamasını ve polis ve adli hizmetlerin devri için zamanın uygun olmadığını belirtmiştir.³⁸² Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması'nın imzalanmasını takip eden süreçte, görüşmelerin IRA'nın silah bırakması üzerinde yoğunlaşmasına rağmen Protestan silahlı gruplar da silah bırakmakta aceleci davranmamış ve UVF silahlarını ancak 2009'da teslim etmiştir. Diğer taraftan International Monitoring Commission (IMC) tarafından Eylül 2010'da yayımlanan raporda UVF, eski üyesi olan Bobby Moffat'ın Mayıs 2010'da

³⁷⁸ Archick, a.g.e., s.6-7.

³⁷⁹ Archick, a.g.e., s.7-8.

³⁸⁰ 1970 yılında kurulan ve Kuzey İrlanda'daki toplumsal kutuplaşmanın önlenmesi gerektiğini savunan Alliance Party'nin destekçileri arasında her iki toplum kesiminden de seçmenler bulunmakta olup partinin liderliğini David Ford yapmaktadır.

³⁸¹ "Assembly Passes Policing and Justice Devolution," **The Independent**, 9 Mart 2010.

³⁸² Archick, a.g.e., s.9.

öldürülmesinden sorumlu tutulmuştur.³⁸³ Bir diğer Protestan örgüt UDA'da silahlarını 6 Ocak 2010'da teslim etmiştir.³⁸⁴ Mayıs 2011'de bir UDA heyeti İrlanda Başkanı tarafından Kraliçe II. Elizabeth'in Dublin'e gerçekleştirdiği ziyaretin onur konuğu olarak davet edilmiş ve Ekim 2011'de Vaşington'a davet edilerek Kongre üyeleri ile görüşmüşlerdir.³⁸⁵

2.12.8. Geline Sürer

Yaklaşık kırk yıl boyunca kesintilerle sürdürülen görüşmeler ve barış girişimleri 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma / Belfast Anlaşması ile çok önemli bir aşamaya gelmiştir. Bu süreçte IRA'nın da silahlarını bırakarak siyasete yönelmesi çok önemli bir adımdır. Prof. Brendan O'leary IRA üst yönetiminin bu kararı almasının arkasında yatan nedenler olarak, her ne kadar yürüttüğü mücadeleyi kaybetmeyerek Londra hükümetine büyük zararlar vermiş olmasına rağmen taleplerini kabul ettirememesi ve savaşı kazanamaması; Kuzey İrlanda'daki demografik yapısındaki Katolikler lehine olan değişimin uzun vadede anayasada yapılacak bir değişiklik ile İrlanda ile birleşmeye zemin hazırlayabilecek olması yönündeki düşünce ve örgüt yönetiminin milliyetçilerle kurulacak daha geniş bir koalisyonun IRA'nın amaçlarına ulaşmakta daha etkili olacağına ikna olmaları olarak ifade etmektedir.³⁸⁶

Paul Nolan'a göre Kuzey İrlanda barış sürecinde taraflar, aralarındaki çatışma alanlarının çözümüne yönelik müzakerelerden çok, müzakereler sonucunda alınan kararları uygulamakta zorlanmıştır. Nolan ayrıca, Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması'nın sonuçları ile ilgili iki farklı görüş bulunduğunu belirtmektedir.³⁸⁷ Bir kesim anlaşmanın iki toplum arasındaki yüzyıllar öncesine dayanan derin çatışmaya eşsiz bir çözüm getirdiğini savunurken, diğer taraf komünel kimlikler üzerine inşa

³⁸³ Nolans, a.g.e., s.46.

³⁸⁴ UDA'nın 6 tugay biriminden birisi olan South East Antrim UDA, 2007'de ana gövdeden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Fraksiyonun amacı üyelerinin gelecek güvenliği karşılığında barışa katkı sağlamak olup eylemlere son vermek için 8,5 milyon pound talep etmektedir.

³⁸⁵ Nolan, a.g.e., s.47.

³⁸⁶ O'leary, a.g.m., s.242.

³⁸⁷ Nolan, a.g.e., s.14.

edilen anlaşmanın siyasi açıdan ölümcül derecede zayıf bir yapıya sahip olduğunu iddia etmektedir.³⁸⁸ Fitzduff ve Williams'a göre de, kamuoyunun bir kısmı, anlaşmayı mümkün olanın en iyisi olarak nitelendirirken, bazıları mahkumların serbest bırakılması ya da Kuzey İrlanda siyasi varlığının kabul edilmesi nedeniyle ihanete uğramış hissetmiş, bununla birlikte büyük bir çoğunluk ise anlaşmanın bir dizi pragmatik uzlaşma süreci sonucunda hazırlandığını kabul etmiştir.³⁸⁹

Kuzey İrlanda sihirli bir şekilde mükemmel ve sürekli bir barışa kavuşmamış ancak ülkedeki durum geçtiğimiz yıllarda önemli bir şekilde değişmiştir. Uzun süre düşük yoğunluklu bir çatışma sürecinden normalleşmeye geçilmiştir. Çatışma bazen şiddet de içeren farklı yollarla devam etmekle birlikte durum 20-30 yıl öncesiyle karşılaştırıldığında çok daha ileri bir seviyededir.³⁹⁰ Günümüzde anlaşmaya karşı olan grupların eylemleri, 1997-2001 dönemine ulaşamamıştır. İstatistiki olarak 2011 de gerçekleşen bütün eylemlerde bir güvenlik gücü mensubu ölmüş 80'i yaralanmış olup bu rakam, şiddetin zirve yaptığı 1972 yılındaki iki günlük tablodan bile azdır.³⁹¹

Kuzey İrlanda'daki toplumların tek bir bayrak ve milli marş altında toplanacakları bir ortak kimliğe sahip olmaları yönünde bir belirti yoktur. Bununla birlikte, Ortak Komşuluk Programı ve inşa edilen yeni binalarda Katoliklerin ve Protestanların karışık bir şekilde yaşaması amaçlanmakta, ayrıca, bütünleşmiş eğitim projeleri sayesinde halen toplam okullara oranı %6,5 olan ortak okulların %10 seviyesine çıkarılmasına çalışılmaktadır.³⁹² Anlaşmanın 10 yıl öncesine göre mezhep ayrımını arttırıp arttırmadığına ve görüşlerin yumuşayıp yumuşamadığına ilişkin büyük tartışmalar sürmektedir.³⁹³ 2010 yılında gerçekleştirilen North Ireland Life and Times (NILT) kamuoyu yoklamalarına göre Protestanlar ile Katolikler arasındaki ilişkilerin beş yıl öncesine göre daha iyi olup olmadığı sorusuna katılımcıların %62 si daha iyi, %33'ü aynı, %3'ü ise daha kötü yanıtını vermiştir. Araştırmada ayrıca önümüzdeki 5 yılda ilişkilerin durumu ne olur diye sorulmuş,

³⁸⁸ Nolan, a.g.e., s.13.

³⁸⁹ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.30.

³⁹⁰ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.2.

³⁹¹ Nolan, a.g.e., s.46.

³⁹² Nolan, a.g.e., s.43.

³⁹³ Nolan, a.g.e., s.13.

katılımcıların %90'ından fazlası daha iyi ya da aynı derken, sadece %5'i daha kötü olur demiştir. Araştırmaya göre Katolikler Protestanlara göre gelecekte daha umutludurlar.³⁹⁴

Diğer taraftan Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşmasının üzerinden geçen 15 yılda Kuzey İrlanda halen bölünmüş bir toplum olarak gözükmemekte olup istatistikler bazı alanlarda bölünmenin daha da arttığını göstermektedir. Bunların arasında en belirgin olanı 1998'da 22 olan duvarların sayısının günümüzde 88'e çıkmasıdır.³⁹⁵ Ayrıca tören yürüyüşlerinde boy gösteren bayrak ve flamaların sayısında da bir azalma yaşanmamıştır.³⁹⁶ Mayıs 2011'de gerçekleştirilen seçimlerde DUP oyların %27,2'sini, Sinn Féin ise oyların %24.8'ini alarak liderliklerini pekiştirmiştir.³⁹⁷ Bu rakamlar, önemli konuları veto etmek için yeterli olan oranı karşılamaktadır. İki büyük partinin hegemonyasını kırmak isteyen ılımlı UUP (%15,2) ve SDLP (%15)'nin ise oy oranları daha da azalmıştır.³⁹⁸ Sinn Féin ve DUP'un kazandığı başarı, 1998 Anlaşması'nın içeriği nedeniyle Kuzey İrlanda'da mezhepsel üzerine siyaset yapılmasının önlenmesi yönündeki fırsatın kaçırıldığı iddialarını da gündeme taşımıştır. Bu çerçevede, anlaşmanın mezheplerin uzlaşması üzerine bina edilmesi nedeniyle, mezhepler üzerine siyaset yapmayan ılımlı partilerin başarı şansının azaldığı ifade edilmekte; ayrıca Sinn Féin ve DUP gibi radikal partilerin en büyük partiler olarak ortaya çıkarak güç paylaşımı üzerine kurulan hükümetin bu yapılara emanet edildiği eleştirisi yapılmaktadır.³⁹⁹ Diğer taraftan Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması'nın öngördüğü maddeleri kabul eden beş büyük partinin Mayıs 2011 seçimlerinde aldığı toplam oy oranı da %89'dur.⁴⁰⁰ Paul Nolan'a göre Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması sonrasında şiddet eylemlerinde yaşanan düşüş, tek başına

³⁹⁴ Nolan, a.g.e., s.136.

³⁹⁵ Katolik ve Protestan mahallelerini birbirinden ayırarak sınırları belirlemek amacıyla inşa edilen duvarlar sadece Belfast'ta bulunmakta olup, bu sayı Kuzey İrlanda Adalet Bakanlığı'nın açıkladığı Institute of Conflict Research'ün son yaptığı araştırmaya göre bu sayı 48'dir.

³⁹⁶ Nolan, a.g.e., s.10.

³⁹⁷ Northern Ireland Council results, www.bbc.co.uk/news/special/election/2011/council/html/northern_ireland.stm Erişim 10.02.2013.

³⁹⁸ 2007 ye kadar DUP, en büyük birlik yanlısı parti olan David Trimble'in UUP'sinin arkasından ikinci sırada geliyordu.

³⁹⁹ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.30.

⁴⁰⁰ Nolan, a.g.e., s.126.

gelecekte umutlu olmak için yeterli değildir.⁴⁰¹ Sadece şiddet istatistikleri göz önüne alınırsa 1960’larda da Kuzey İrlanda’nın barış içinde yaşadığı savunulabilir.⁴⁰² The International Centre For Study Of Radicalization At Kings College London’ın yayımladığı “Militaların Dönüşü-Saldırgan Cumhuriyetçi Muhafifler” başlıklı raporda da, silahlarını bırakan IRA’nın devamı niteliğindeki gruplar olan Gerçek İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (Real Irish Republican Army-RIRA) ve Devamlı İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (Continuity Irish Republican Army-CIRA) tehdidinin son on yılın en üst seviyesinde olduğu ve gittikçe de arttığı belirtilmektedir. Buna karşın gazeteci Ed Moloney’in dikkat çektiği üzere anlaşma karşıtı grupların son iki yılda neden olduğu şiddet miktarı, PIRA aktifken iki üç haftalık bir süreçte yaşanan şiddet eylemleriyle aynı miktardadır.⁴⁰³

Anlaşma karşıtı Katolik grupların genel olarak amacı Cumhuriyetçi ideallerin yaşamasını sağlamak olmakla birlikte kısa vadede; varılan uzlaşmayı bozarak Hayırlı Cuma / Belfast Anlaşmasının söz verilen barışı getirmediğini göstermek, PSNI’daki Katoliklerin kurumdan ayılmaları ve kurumun tekrardan Protestan ağırlıklı hale getirmek, uyuşturucu satıcıları, hırsızlar ve sosyal huzuru bozan davranışlarda bulunan bireylere yönelik eylemlerde bulunarak milliyetçi bölgelerde toplum polisliği görevini üslenerek meşruiyet kazanmak, toplumsal eylemleri provoke ederek toplumdaki farklılaşmayı ortaya koymak, İngiliz hükümetini provoke ederek ordunun tekrardan sokaklara inmesini sağlamak, İngiltere topraklarında bombalı eylem gerçekleştirebilecek imkânlar inşa etmek, olarak sıralanabilir.⁴⁰⁴ Anlaşma karşıtı grupların ana hedefi PSNI’deki Katolik çalışanlar olmaya devam etmektedir ve bu durum, Katoliklerin PSNI’ya katılımını engelleyen bir faktördür.⁴⁰⁵

⁴⁰¹ Sadece şiddet olmaması mevzusunu negatif barış olarak tanımlanmakta ve yapısal adaletsizlikten kaynaklı şiddetin her an ortaya çıkabileceği belirtilmektedir. Bu süreç savaşın siyaset biçimindeki devamı olarak, siyaset dil, semboller, kutlamalar ve toplumsal alanda süreklilik arz eden rahatsızlıklar şeklinde de tanımlanmaktadır. Pozitif barışta ise sosyal adalet, hakkaniyet ve uzlaşma söz konusudur.

⁴⁰² Nolan, a.g.e., s.15.

⁴⁰³ Nolan, a.g.e., s.43.

⁴⁰⁴ Nolan, a.g.e., s.45.

⁴⁰⁵ Katoliklerin PSNI’deki oranı %27.3 olup öte yandan mahkumların %55 i Katolik’tir ki bu polisteki oranın iki katı olarak ortaya çıkmaktadır. Nolan, a.g.e., s.8.

Farklı görüş ve göstergelere rağmen son 14 yılda atılan adımlar iki toplum arasında geçmişte hayal bile edilemeyecek sahnelerin yaşanmasına vesile de olmuştur. DUP lideri Ian Paisley'in İrlanda Cumhuriyeti Başbakanı Bertie Ahern'in elini sıkması ve yetki paylaşımı müzakereleri sırasında Sinn Féin liderleri Martin McGuinness ile Gerry Adams'ın aynı masaya oturmaları, yıllar sonra Dublin'de İngiltere ve İrlanda arasında rugby maçı yapılması ve İngiltere milli marşı olan "Tanrı Kraliçeyi Korusun" un okunması, 2007 yılında UVF ile bağlantılı siyasi parti PUP'un lideri ve eski bir mahkum olan Davy Ervine'in cenazesine bütün siyasi görüşlerden katılımcıların hazır bulunması gibi öncelerde akıllara bile gelmeyecek gelişmelerin hayata geçmesi önemlidir.⁴⁰⁶ Kraliçe Elizabeth'in Mayıs 2011 tarihindeki İrlanda ziyareti İngiltere ve İrlanda ilişkilerinde tarihi bir öneme sahiptir. Bir kraliyet üyesi tarafından yapılan son ziyaret 1911'de Kraliçe Elizabeth'in dedesi Kral IV. George tarafından yapılmış olup, bundan beş yıl kadar sonra da isyancılar tarafından İrlanda Cumhuriyeti ilan edilmiş ve ada bir daha huzur ortamı yakalayamamıştır⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.10.

⁴⁰⁷ Nolan, a.g.e., s.23

3. BÖLÜM

KUZEY İRLANDA BARIŞ SÜRECİNİN PKK ÖRNEĞİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri ve güvenlik bürokrasisi ülkedeki ayrılıkçı Kürtçülük hareketlerini geleneksel olarak bir güvenlik sorunu olarak algılamış ve terör sorununu uzun yıllar boyunca güç kullanarak yok etmeyi hedeflemiştir. Diğer taraftan küresel düzeyde demokrasi ve insan hakları kavramlarına verilen önemin artmasına ve AB ile olan ilişkilerin gelişmesine paralel olarak Türkiye’de çeşitli adımlar atarak geçmiş dönemde atılması mümkün olmayan birtakım düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Özellikle Abdullah Öcalan’ın 1999 yılında yakalanması ve PKK mensuplarının sınır ötesine çekilmesi sonrasında yaşanan çatışmasızlık ortamı ve AB ile tam üyelik müzakereleri süreci kapsamında, 2001-2004 yılları arasındaki dönemde kabul edilen “uyum paketleri”⁴⁰⁸ önemli demokratik adımlar olarak görülebilir. Bu dönemde idam cezasının kaldırılması, Kürtçe yayın yapan TRT-6’nın kurulması, Kürtçe kursların açılmasına izin verilmesi ve Terörle Mücadele Yasası’nda şiddeti teşvik etmeyen nitelikteki propaganda açıkça bölünmez bütünlüğe aykırı olmadıkça suç olmaktan çıkarılması gibi temel hak ve özgürlükler alanında önemli adımlar atılmıştır.⁴⁰⁹

Bu gelişmelerle birlikte devletin güvenlik öncelikli önlemlerinin yanı sıra ayrılıkçı Kürtçü hareketlerin engellenmesi amacıyla demokratik mekanizmaların da harekete geçirilmesi yönündeki görüşler de sıklıkla dile getirilmiş ve farklı ülkelere uygulanan çözüm modelleri de incelenmiştir. Bu kapsamda birinci bölümde de belirtildiği üzere Türkiye’nin 30 yılı aşkın bir süredir mücadele ettiği PKK’nın

⁴⁰⁸ 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki’de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğine adaylığının oybirliğiyle teyit edilmesiyle birlikte, Türkiye AB ile katılım müzakerelerine başlamak için önkoşul niteliğindeki Kopenhag Siyasi Kriterlerinin yerine getirilmesi ve bu kapsamda Türk Ceza Kanunu, Dernekler Kanunu, Basın Kanunu ve diğer temel yasaların değiştirilmesi amacıyla kabul edilen yasa paketleridir.

⁴⁰⁹ Uyum paketleri hakkında detaylı bilgi için bkz. “Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, **Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri**, 2007.

faaliyetlerinin sona erdirilmesi amacıyla IRA ve PKK arasında birtakım benzerliklerden hareketle mukayeseler yapılmış ve IRA'nın silah bırakması ile sonuçlanan Kuzey İrlanda barış süreci de örnek bir vaka olarak ortaya konulmuştur.

Gerçekten de PKK ve IRA arasında ideolojileri, yöntemleri ve amaçları açısından önemli benzerlikler mevcuttur. Her iki örgüt de temsil ettikleri toplum üzerinde uygulandığını iddia ettikleri asimilasyon ve baskı politikalarına karşı etno-kültürel birtakım hak talepleriyle başlayan, “etnik” ve “ayrılıkçı” niteliği kazanan sorunlardan doğmuş ve gerilla taktikleri/terörizm gibi silahlı yöntemlerle hedeflerini hayata geçirmeye çalışmışlardır.⁴¹⁰ IRA Katolik İrlanda kimliğinin PKK ise Kürt etnik kimliğinin inkâr edildiği öne sürerek bu sorunları çözmenin tek yolunun kendi bağımsız devletlerini kurmaktan geçtiğine inanmış bunun için de şiddete başvurmuştur. Diğer taraftan iki örnek toplumlararası ilişkilerin mahiyeti, sorun yaşanan bölgenin özellikler vb. konularda birtakım önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu bölümde Kuzey İrlanda barış süreci benzeri bir yöntemin, Türkiye'deki ayrılıkçı Kürtçü hareketler ve PKK'nın terör eylemlerini sona erdirilmesi amacıyla örnek alınıp alınamayacağı hususuna, toplumlararası ilişkilerin karşılaştırılması ve Kuzey İrlanda barış sürecinin içeriği olmak üzere iki açıdan ele alınacaktır.

3.1. İKİ TOPLUMSAL SORUNUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

Her ne kadar IRA ve PKK örneklerinde ortada etnik temele dayalı talepler ve bu taleplere ulaşmak amacıyla uygulanan şiddet eylemleri söz konusu ise de, toplumlararası ilişkilerin durumu ve sorunun tarihsel geçmişi hususlarında göz ardı edilemeyecek farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Barış sürecinin içeriği üzerinde önemli etkileri olan bu farklılıklar üç ana madde altında incelenebilir.

⁴¹⁰ Erol Kurubaş, **IRA-ETA-PKK Mukayesesi: Beyhude Beklentiler ve Alınacak Dersler**, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-erol-kurubas/ira-eta-pkk-mukayesesi-beyhude-beklentiler-ve-alinacak-dersler/> Erişim 25 Mayıs 2013

Birinci olarak belirtmek gerekirse, İngiltere'nin Kuzey İrlanda ile olan ilişkisi, daha çok Türkiye'nin Kıbrıs adasındaki toplumlar ile olan ilişkisine benzemektedir. Her iki durumda da;

-Bir işgal/fetih (Britanya İmparatorluğunun İrlanda adasını, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs adasını),

-Adaya dışarıdan getirilmiş olan farklı din/mezhep ve ırktan insanlar (İrlanda'ya Protestan İskoç ve İngilizler, Kıbrıs'a Anadolu'da yaşayan Müslüman Türkler),

-Toplumlara ait silahlı yapılanmalar (IRA ve UVF/UFF - EOKA ve TMT),

-Her iki toplumun da birleşmek istediği bağımsız bir devlet (İngiltere ve İrlanda - Türkiye ve Yunanistan),

-Birbirinden ayrı şehirlerde, adada heterojen bir biçimde yaşayan iki toplum/mezhep/ırk (Protestan İngiliz ve Katolik İrlandalılar - Müslüman Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıslı Hristiyan Rumlar),

-Barış sürecine aktif olarak müdahil olan dış güçler (ABD, AB vb.)

-İki toplumlu olarak kurulan bir devlet (Kuzey İrlanda Cumhuriyeti ile 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti) olduğunu görürüz.⁴¹¹

Bu karşılaştırma üzerinden hareket edersek Kuzey İrlanda ve Güneydoğu örnekleri arasındaki önemli bir farklılığın da, İngiltere hükümetinin barış sürecindeki rolünün -sorunun tarafı olmakla birlikte- Kuzey İrlanda'daki Katolik/cumhuriyetçi ve Protestan/birlikçi toplum temsilcileri arasında uzlaşmanın sağlanmasına aracılık yapmak olduğu görülebilir. Kanlı Pazar örneğinde olduğu gibi Cumhuriyetçilere karşı aldığı sert önlemler nedeniyle IRA'nın hedefi haline gelen İngiliz askerlerinin 1960'ların sonlarında Kuzey İrlanda'ya yerleştirilmesinin aslı nedeni de Katolik milliyetçilerle mücadele etmek değil, onları Protestanlara karşı korumaktır.⁴¹² Zaten, Kuzey İrlanda'daki çatışmaları önlemek üzere gönderilen İngiliz askerlerini, RUC'a

⁴¹¹ Kuzey İrlanda'daki durumun aksine 15 Kasım 1983 tarihinde adanın kuzeyinde bağımsız bir Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulması neticesinde ada fiilen iki ayrı devlet arasında bölünmüştür. Diğer taraftan önümüzdeki süreçte KKTC ve GKRY'nin ortak bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurmayacakları ya da Kuzey İrlanda'nın Katolikler ve Protestanlar arasında etnik temele göre bölünmeyeceği de bu aşamada bilinmemektedir.

⁴¹² Blair, a.g.e., s.178.

alternatif olarak gören Katolikler, askerleri sıcak bir şekilde karşılamışlardır.⁴¹³ Bu durumu Türkiye'ye uyarlamamanın imkanı yoktur. Örnek vermek gerekirse bu olay, devletin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde PKK ile Hizbullah yöneticileri arasında arabuluculuk yapmasına benzetilebilir ki bu olayda da farklı ideolojilere sahip iki Kürt örgütü söz konusudur.⁴¹⁴ Bu nedenle, sorun gerçekte Birleşik Krallık politikasının bir sorunu değil, Kuzey İrlanda'nın sorunu olarak görülmüş, Kuzey İrlanda'da İşçi Partisi seçmeni bulunmaması da kamuoyu baskısı hususunda Tony Blair'in elini kuvvetlendiren bir koz olmuştur.⁴¹⁵ Katoliklerin Belfast'ın değil de Manchester'ın İrlanda ile birleşmesini istemeleri durumunda, İngiliz hükümetinin ve kamuoyunun Kuzey İrlanda barış sürecindeki kadar rahat olabileceğini düşünmek mümkün değildir. Bu çerçevede Türkiye ile karşılaştırılan İngiltere'nin Kuzey İrlanda barış sürecindeki rolü, daha çok Annan Planı sürecinde Türkiye'nin üslendiği role benzetilebilir.⁴¹⁶ Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti Annan Planı'nın müzakere sürecinde "Kürt sorununun" çözümüne kıyasla çok daha rahat hareket edebilme imkanı bulmuş ve tıpkı İngiltere'nin Kuzey İrlandalı Katolikler üzerinde olduğu gibi KKTC yönetimi nezdinde etkili olmuştur.⁴¹⁷ Hükümet AB'ye tam üyelik

⁴¹³ Woodwell, a.g.e., s.167.

⁴¹⁴ Hizbullah; Batman, Midyat ve Nusaybin gibi ticari açıdan faal bazı kentsel merkezlerde özellikle yerel esnafın PKK'nın kepenk kapatırma ve haraç toplama eylemlerine başkaldırması neticesinde doğmuştur. Zaman ve para kaybeden esnaf, devlet tarafından sağlanmadığını düşündüğü korunma ihtiyacını karşılamak amacıyla örgütlenme yoluna gitmiştir. Hizbullah'ı oluşturanlar da Kürt kökenlidir ama PKK ile bağdaşmayan farklılıkları vardır. PKK Kürt milliyetçiliği ile Marksizm Leninizm karması bir ideoloji benimsemiştir. Hizbullah –ki bu adı kendileri benimsememişler halk vermiştir, ayrıca bölgedeki diğer bir kanı bu ismi onlara PKK'nın yakıştırdığıdır- meşruiyet zemini olarak dini seçmiştir. Hizbullah kısa sürede silahlanmış, kadrolarını hücre örneğine uygun olarak oluşturmuş ve PKK'ya karşı onun yöntemleriyle mücadeleye başlamıştır. Devlet tarafından PKK saldırılarından korunmak için yerel düzeyde kendiliğinden ortaya çıkan bu örgütün eylemlerine sempatiyle yaklaşılması ve düşmanın düşmanı benim dostumdur mantığının takip edilmesi nedeniyle, Hizbullah'ın bazı il ve ilçe merkezlerinde rahatlıkla güçlendiği iddia edilmektedir. Bu hoşgöründen yararlanan Hizbullah'ın sadece PKK ile mücadele etmediği, bölgedeki Yezidileri ve Süryanileri öldürüp korkutarak kaçırdığı da belirtilmektedir. Uzun süren kanlı çatışmalardan sonra etkinlik kazandığı ile ve ilçelerde PKK'yı etkisiz hale getiren Hizbullah bu kez sağladığı güvenliğin bedelini esnaftan istemeye, zekatları Allah adına toplamaya başlamıştır. Ergil, a.g.e., s.114.

⁴¹⁵ Blair, a.g.e., s.187.

⁴¹⁶ Annan Planı, Kıbrıs adasında yaşayan Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların ortak bir devlet kurmaları amacıyla, dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından ortaya konulmuştur. KKTC ve GKRY'de ayrı ayrı oylanan plan, Kıbrıslı Türkler tarafından kabul edilmesine rağmen, Kıbrıslı Rumlarca kabul edilmemiş olup yürürlüğe girmemiştir. Detaylı bilgi için bkz. www.mfa.gov.tr/cyprus_-what-has-happened_en.mfa Erişim 18 Şubat 2013.

⁴¹⁷ Kıbrıs ve Kuzey İrlanda uyuşmazlıklarındaki uluslararası arabuluculuğun karşılaştırmalı olarak detaylı bir analizi için bkz. Onur Şen, **İçerik ve Sürecin Uluslararası Arabuluculuğun Başarı Üzerindeki Etkisi: Kıbrıs ve Kuzey İrlanda'daki Arabuluculuk Girişimlerinin Karşılaştırması**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

sürecinde Kıbrıs sorunun çözümünün önemli bir adım olacağını düşünmesi ve Annan Planı'nı desteklemesi Türkiye'nin politikalarında belirleyici olmuştur.⁴¹⁸

Diğer bir farklılık da şiddet olaylarının boyutunu saymazsak, toplumlararası çatışmanın ve ayrımcılığın düzeyi konusunda Türkiye'nin Kuzey İrlanda'dan çok daha olumlu bir noktada olduğudur. Kendisini Türk ve Kürt olarak tanımlayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının arasındaki ilişkilerin düzeyi, Kuzey İrlanda'daki Katolik/Cumhuriyetçi ve Protestan/birlikçi toplumlar arasındaki ilişkiden çok daha umut verici seviyededir.⁴¹⁹

Öncelikle Kuzey İrlanda'da iki toplum birbirinde duvarlarla ayrılmış mahallelerde yaşamakta ve mezheplere göre belirlenmiş okullarda okumaktadırlar.⁴²⁰ Türkiye'de gündemde olan ve Türk-Kürt sınıflarının ayrılması anlamına gelecek olan anadilde eğitim konusu, Kuzey İrlanda'da ayrışmanın sembolü olmuş ve üstünden gelinmesi gereken bir sorun olarak görülmüştür. Taha Akyol eğitimde dil sorununu uzun vadede barışa mı çatışmaya mı hizmet edeceği açısından bakılması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre, Kuzey İrlanda da geleneksel olarak eğitim kiliseler tarafından düzenlenmiş ve böylece Katolik çocuklar Katolik okullarına, Protestan çocuklar Protestan okullarına gitmişlerdir. Türkiye örneğinde bu durum "*Türkler Türk okuluna, Kürtler Kürt okuluna*"⁴²¹ olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte ayrı okullarda çocuklar birbirlerine karşıt olarak sosyalleşmiş, bu yüzden ayrışmanın derin ve uzlaşmanın zorlaşmıştır. Ancak bu sakıncalar fark edildikten sonradır ki 1990'lardan itibaren bütünleşmiş eğitim (integrated education) geliştirilmeye çalışılmıştır.⁴²² Ayrıca geçmiş dönemde, nitelikli iş gücü oluşturmamaları amacıyla Katolik okullarında mühendislik eğitimi için gerekli bazı dersler bilinçli olarak verilmemiş, bu nedenle mühendislik firmaları daha eğitilmiş olan Protestanları işe

⁴¹⁸ **Milliyet**, 17 Kasım 2012.

⁴¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk'tür. Diğer taraftan bu çalışmada Türk ve Kürt tanımı hukuki ya da etnik bir tanımlama olarak değil, vatandaşlarının kendilerini nasıl tanımladıkları göz önünde bulundurularak kullanılmaktadır.

⁴²⁰ Çocukların %6.5'i ortak okullara giderken geri kalan %93.5'i Katolik ve Protestan olarak ayrılan okullara gitmektedir.(Nolan, a.g.e., s.10.)

⁴²¹ **Hürriyet**, 19 Haziran 2012.

⁴²² **Hürriyet**, 19 Haziran 2012

almışlardır.⁴²³ Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması sonrasında atılan adımları saymazsak güvenlik birimlerinde neredeyse hiç Katolik bulunmamaktadır.⁴²⁴ Katolikler ile Protestanlar arasında ikamet, iş bulma ve sosyal imkanlarda yaşanan yapısal eşitsizlik nedeniyle sorunlar giderek artmıştır.⁴²⁵ Tony Blair'a göre Katolikler, Protestanlar tarafından ikinci sınıf insan olarak görülmüş ve çoğu zaman Güney Afrika'da ırkçılık döneminde beyazların siyahlara baktığı gibi aşağılık insanlarmış gibi bakılmıştır.⁴²⁶ Katı Protestanlar tarafından Katoliklerle çıplak elle tokalaşmak bile suç sayılmaktadır.⁴²⁷ Emin Gürses 20. yüzyılın son yıllarına kadar terör örgütleri üzerinden yürütülen mücadelenin, aslında yüzyıllardır farklı mezhepler arasında süren düşmanlığın günümüzde devam eden biçimi olduğunu belirtmektedir.⁴²⁸

Türkiye'de ise tam tersi bir süreç yaşanmıştır. Geçen yüzyılın başında ülkedeki Kürt nüfusunun büyük çoğunluğu geleneksel yurtları olan Güneydoğu Anadolu'da yaşarken bu gün söz konusu nüfusun yarısı Türkiye'nin başka yörelerine dağılmıştır.⁴²⁹ Ayrımcılığa uğradığını düşünen Kürtler bile, Türklerin yoğun olarak yaşadıkları İstanbul, İzmir gibi şehirlere göç etmekten çekinmemişlerdir. Aynı durumun Kuzey İrlanda örneğinde düşünmek mümkün değildir. Burada toplumlar daha kesin çizgilerle bölünmüştür. Adanın İngiltere gibi bir gücün kontrolünde olması belki de daha büyük bir iç savaşın çıkmasını engellemiştir. Sedat Laçiner de İngiltere örneğinin en önemli sakıncasının, belli sosyal kesimleri, belli bir dinden veya ırktan gelen kişileri öteki haline sokması olduğunu belirtmektedir.⁴³⁰ Bu görüşe göre Türkiye'de böyle bir ayrıma gitmek zaten olanaksızdır. PKK nedeniyle Kürt kökenli vatandaşları, El Kaide nedeniyle Müslümanları, DHKP-C nedeniyle belli bir

⁴²³ Fitzduff ve Williams, a.g.e., s.25.

⁴²⁴ 2000 yılında yürürlüğe giren Polis Act ile kurulan Police Service of Northern Ireland (PSNI) çalışanlarının oranı %27.3'dür. Bu oran 1999 yılında ise sadece %8'dir. (Nolan, a.g.e., s.8.)

⁴²⁵ Nolan, a.g.e., s.17.

⁴²⁶ Blair, a.g.e., s.183.

⁴²⁷ 1998 yılındaki müzakereler sırasında İngiltere Başbakanı Tony Blair'in Sinn Féin yöneticileri Gerry Adams ve Martin McGuinness'in elini sıkarken eldiven giymemesi nedeniyle koyu Protestanlar tarafından hakaretlere maruz kalmıştır. (Blair, a.g.e., s.189.)

⁴²⁸ Gürses, a.g.e., s.23.

⁴²⁹ Ergil, a.g.e., s.329.

⁴³⁰ Bu durum sadece Katolik İrlandalılar için değil günümüzde Müslümanlar içinde geçerlidir.

ideolojideki insanları potansiyel terörist saymak mümkün değildir.⁴³¹ Çalışmanın ikinci bölümünde de değinildiği üzere İrlanda örneğinde olduğu gibi, geçen iki yüzyıl boyunca Anadolu’da da çok sayıda Kürt isyanı gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan bu isyanlar, bin yıllık bir işgalin ve bir İslam imparatorluğu olan Osmanlı İmparatorluğu’nun toplumlararası ayrımcı uygulamaların sonucunda oluşmamış, Bilal Şimşir, Altan Tan ve Doğu Ergil’in de belirttiği üzere 19. yüzyılda başlayan ayaklanmalar mezhepsel ya da etnik farklılıklar değil, yıkılmakta olan bir imparatorluğun kurtuluş olarak gördüğü reform ve batılılaşma hamleleri neticesinde ortaya çıkan güç mücadelesi olarak ortaya çıkmıştır.⁴³² Doğu Ergil’e göre “*Her devletin yaptığı gibi Türkiye Cumhuriyeti de, temsil ettiği üst kimliği, tek ve tartışılmaz kimlik olarak resmen tanımlamış; buna aykırı olan kimlikleri soyutlamıştır. Türkiye’de hiçbir zaman Türk Kürt düşmanlığı olmamıştır ama her zaman bir yönetim Kürt çatışması olmuş, bölünme korkusuyla hareket eden devlet Kürt varlığını reddederek tek tipleştirmeye gitmiştir.*⁴³³ Diğer taraftan, Kuzey İrlanda örneğinin aksine, Türk ve Kürt toplumunun genelinde nefret kökenli bir ilişki bulunmamaktadır. Aksi geçerli olsaydı Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Kürt kökenli vatandaşlar PKK’ya verecekleri destekle Kürt nüfus barındıran her şehri her kasabayı savaş alanına çevirme imkanları mevcuttur. 14 milyonluk İstanbul nüfusunun dörtte birini Kürtlerin teşkil ettiğini ve önde gelen Kürt siyasi partisi olan BDP’nin genel seçimlerde Güney Doğu Anadolu dışındaki kentsel oyların yalnızca küçük bir kesimini aldığını düşünürsek, Kürtlerin ayrılıktan çok bütünleşmeye meyleden bir görüntü sergilediği ortaya çıkmaktadır. Göç eden Kürt kökenli vatandaşlar, Osmanlıdan beri önemli bir ayrımcılıkla karşılaşmamışlar; en önde gelen siyasetçi, iş adamı ve sanatçılar arasında yerlerini almışlardır. Önceden olduğu gibi bugün de TBMM’nin en az beşte biri Kürt kökenli vekillerden oluşmaktadır ve Türkiye’nin en önde gele iş dünyası temsilcilerinin dörtte biri Kürt kökenlidir. Bu rakamlar bireyler veya sivil toplum düzeyinde bir ayrımcılık olmadığı geçeceğine işaret etmektedir.”⁴³⁴

⁴³¹ Sedat Laçiner, Terörizm, **Terörizmle Mücadelede Yasal Önlemler İngiltere Örneği**, Terörizm (Ed.) İhsan BAL, s.341.

⁴³² Konu hakkında detaylı bilgi ikinci bölümde verilmiştir.

⁴³³ Ergil, a.g.e., s.118-126.

⁴³⁴ Ergil, a.g.e., s.369-337.

Sedat Laçiner'e göre de bu süreçte önemli bir nokta da Kürtlerin de Türkler gibi büyük bir çoğunlukla Müslüman olmalarıdır ve bu durum ayrılığı engelleyen bir etken olmuştur.⁴³⁵ Buna göre Kürtler veya Türklerden birinin Hristiyan olması durumunda iki toplum arasındaki ilişkilerin daha olumsuz koşullar içinde gelişebileceği değerlendirilebilir.⁴³⁶

Diğer taraftan konuya toplumlararası ilişkiler değil de IRA ve PKK özelinde bakmak gerekirse Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun çok daha karmaşık olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Sayıları 4500-5000'i⁴³⁷ bulan ve Türkiye, Irak, İran ve Suriye'ye yayılmış olarak faaliyet gösteren PKK mensuplarının silahsızlandırılarak topluma kazandırılmaları çok zor bir süreçtir.

Kuzey İrlanda barış sürecini incelerken göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus da, İrlanda Cumhuriyeti'nin de –adadaki toplumsal ayrımlaşmanın bir parçası hatta sonucu olarak- İngiltere kadar sürecin içinde olduğudur. Her ne kadar ilk bakışta Kuzey İrlanda da yaşanan terör sorunu İngiltere devleti ile IRA arasında vuku buluyor gibi bir algı oluşsa da İrlanda Cumhuriyeti de 1921'de kurulmasından itibaren sorunun ayrılmaz bir parçası olmuştur. Cumhuriyetçi militanlar, PKK'nın Kuzey Irak'ı kullanmasına benzer bir şekilde, sınırın güney bölgesinden cephe gerisi olarak istifade etmişlerdir.⁴³⁸ Bununla birlikte Katolik İrlandalıların hamisi konumundaki İrlanda Cumhuriyeti'nin Anayasası'nda yer alan ve Kuzey İrlanda üzerinde hak iddia eden maddeler, ayrılıkçı hayallerin canlı kalması konusunda etkili olmuştur. İki ülke ilişkilerindeki dönüm noktası ve uzun dönemli bir barış sürecine gidilmesi yolundaki ilk adım 1985 yılındaki Hillsborough anlaşması ile atılmıştır. İrlanda Cumhuriyeti 1985 Hillsborough Anlaşması ile birlikte Kuzey'in statüsünde birlik yanlılarının yeterli desteği alınmadan hiçbir değişiklik yapılmayacağını kabul etmiş ve adadaki Britanya askeri varlığı sona erse bile bu durumun, Kuzey ve Güneyin birleşmesi anlamına gelmeyeceği hissettirmiştir.⁴³⁹ Bu tarihten sonra iki

⁴³⁵ Sedat Laçiner, **Hangi PKK, Masada Kimler Var? Ve Nasıl Biter?**, 2012, s.8.

⁴³⁶ Laçiner, a.g.e., s.8.

⁴³⁷ **Milliyet**, 4 Ocak 2013

⁴³⁸ Bishop-Mallie, a.g.e., s.41.

⁴³⁹ Woodwell, a.g.e., s.180.

ülke hükümetleri soruna daha sağduyulu yaklaştıkları ve Kuzey İrlanda'daki iki toplumu barış sürecini devam ettirmeleri yönünde bazen de tehdit etmek suretiyle ikna ettikleri söylenebilir.

Kuzey İrlanda örneğini Türkiye koşullarına uyarlamak gerekirse, İrlanda'nın barış sürecinde rolünü Kuzey Irak'ta bulunan Kürt grupların oynaması gerekmektedir. Bu kapsamda İrlanda Cumhuriyeti'nin Kuzey İrlanda'daki Katoliklerin hamisi olmasına benzer bir şekilde, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin de Türkiye'deki Kürt kökenli vatandaşların hamisi olması düşünülebilir. Diğer taraftan Kuzey Irak'taki grupların Türkiye ile PKK yönetimi arasındaki görüşmelerde arabulucu olarak rol alması önünde de ciddi engeller bulunmaktadır. Birincisi Türkiye, Kuzey Irak'taki gelişmelerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Kürtlerin aklını çelebileceğinden ve Kürtlerin İsrail'inin temellerinin orada atılmasında endişe etmektedir.⁴⁴⁰ Bu nedenle de Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin kendi iç işlerinde taraf olmasını istemeyebilir. İkinci engel ise PKK'nın tarihi boyunca Kuzey Irak'taki hakim güç konumunda olan Kürdistan Demokrat Partisi (KDP)'ni kendisine rakip görmesidir. KDP her ne kadar zaman zaman PKK ile dayanışma protokolleri ve ateşkes imzalamış ve Türkiye'nin sınır dışı operasyonlarına tepki göstermiş olsa da, Türkiye'nin PKK ile mücadelesine Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB)'ne oranla daha fazla destek veren grup olmuştur.⁴⁴¹ KDP bu kapsamda TSK tarafından 1992'de gerçekleştirilen geniş kapsamlı sınır ötesi harekatinde destek vermiş ve PKK ile birçok kez silahlı çatışmaya girmiştir.⁴⁴² Aliza Marcus'a göre Abdullah Öcalan'ın gözünde KDP lideri Mesut Barzani'nin, Kürtleri onlarca yıl geri bırakmış "ilkel" ideolojiyi temsil ediyor olması da geçmiş dönemde yaşanan ayrılıkların bir başka sebebidir.⁴⁴³ Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda PKK'nın da uzun vadede Kuzey Irak'taki yerel gruplara soğuk bakmasına neden olabilir.

⁴⁴⁰ Ergil, a.g.e., s.119

⁴⁴¹ Baskın Oran, **Kalkık Horoz Şekis Güç ve Kürt Devleti**, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, 1998, s.166.

⁴⁴² Ümit Özdağ, **Türk Ordusu'nun Kuzey Irak Operasyonları**, Pegasus Yayınları, 2008, s.34.

⁴⁴³ Marcus, a.g.e., s.54.

3.2. BARIŞ SÜRECİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

İngiltere hükümeti tarafından, Kuzey İrlanda'daki Cumhuriyetçi silahlı örgüt olan IRA'nın (ve tabii birlik yanlısı silahlı örgütler olan UFF ve UDF) silah bırakması ve siyasi hayata katılması amacıyla 1970'li yılların başlarından itibaren çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Adadaki Katolik toplumun hamisi olarak görülen İrlanda Cumhuriyeti ile birlikte yürütülen bu girişimler; Cumhuriyetçi ve birlik yanlısı silahlı gruplarla gizli ve açık kanallardan gerçekleştirilen görüşmeler ile IRA ve Sinn Féin üzerinde etkisi olan ABD ve AB gibi dış aktörlerin katılımı üzerinden yürütülmüştür.⁴⁴⁴ Genel hatlarıyla bakıldığında Türk hükümetleri de PKK'nın silahlı mücadeleyi bırakması amacıyla bazı gizli girişimlerde bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti ile Abdullah Öcalan arasında 1993 yılında KYB lideri Celal Talabani aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde PKK ateşkes ilan etmiş, dönemin hükümeti de bu kapsamda, PKK'ya yönelik olarak koşullu bir af hazırlığı içine girmiştir.⁴⁴⁵ Bu süreç aynı yıl içinde Bingöl-Elazığ yolunda gerçekleşen ve 33'ü silahsız asker olmak üzere toplam 38 vatandaşın şehit edilmesi nedeniyle sona ermiştir. Günümüzde de Oslo süreci ve Ortak Proje adı altında, Türk hükümeti temsilcileri, Abdullah Öcalan, BDP'li milletvekilleri ve PKK'nın Avrupa'daki üst düzey yöneticiler arasında gizli görüşmelerin yürütüldüğü bilinmektedir. Bu gelişmeler ışığında Kuzey İrlanda barış sürecini Türkiye örneğinde mukayese etmek gerekirse, yürütülen müzakerelerin şeklini ve sürecin özelliklerini üç ana başlı altına toplayabiliriz.

Öncelikle, Jonathan Powell'ın belirttiği üzere *“Müzakerelerin başarılı olması için en önemli ön koşul, tarafların askeri olarak kazanamayacağını, birbirini tamamen yenemeyeceğini kabul etmesi olmuştur. Süreç teslim olma, silahları teslim etme süreci değil, iki eşit tarafında birbirini yenemediğini kabul ederek asgari müştereklerde uzlaşması süreci olarak görülmüştür. Kuzey İrlanda sürecinde Cumhuriyetçiler ve birlik yanlıları birbirlerini yenemeyeceklerini ama kendi istediklerini de elde edemeyeceklerini kabul etmişlerdir. Görüşmeler boyunca*

⁴⁴⁴ Konu hakkında ikinci bölümde detaylı bilgi verilmiştir.

⁴⁴⁵ Bila, a.g.e., s.60.

tarafların terörist olarak gördüğü gruplar tartışma sürecinin bir parçası olmuşlardır ve şiddeti elinde silah olan adamlarla görüşmeden çözülmeyeceği kabul edilmiştir. Barış sürecinde silahlı Cumhuriyetçi gruplar teslim olmamışlar ve taraftarlarına neler kazandıklarını ve tüm fedakârlıklara değdiğini açıklamak zorunda kalmışlardır. Eğer anlaşma teslimiyet gibi görülürse şartların kabul edilmesi mümkün değildir. ”⁴⁴⁶

İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi David Reddaway'e göre her iki tarafın da bir şekilde savunabileceği bir çözüm ortaya çıkarılması gerekmiştir. Kimse yüzde yüz istediğini alamayacağı ver sürecin bir kaybedeni bir de kazananı olması durumunda bunun gerçek bir son olmadığı kabul edilmiştir.⁴⁴⁷ Jonathan Powell'ın ifadesiyle barışa giden yolda anlaşmayı iki tarafa da satmak gerekmiştir.⁴⁴⁸ BDP milletvekili Sırrı Sakık da Türkiye'deki süreci anlatırken benzer şekilde , “*silahları susturmanın iki yolu vardır. Ya yenersiniz silahlar susar ya da müzakere edip sorunu çözersiniz silahlar susar*”⁴⁴⁹ şeklinde bir ifade kullanmaktadır.

Türkiye PKK'ya karşı yürüttüğü mücadeleyi cephede kazanmış, stratejik savunma stratejik denge ve stratejik saldırı aşamalarına dayalı uzun süreli halk savaşı stratejisi uygulamasına olanak vermemiştir.⁴⁵⁰ Bununla birlikte PKK'nın silahlı kadrolarını ortadan kaldıramamış ve örgüte verilen kamuoyu desteğini bitirememiştir. Bu kapsamda Türkiye Kuzey İrlanda barış sürecini örnek alacak ise PKK'yı yenemediğini kabul etmesi gerekmektedir. BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş da bu konuda “*Hükümet ciddiye bunun herkesin diline sirayet etmesi lazım. Yendik, ezdik şimdi teslim almaya geldik yaklaşımı ile olmaz. Yendiyseniz neyin müzakeresini başlatıyorsunuz ki, teslim alın silahları bitsin bu iş*”⁴⁵¹ yönünde görüş belirtmiştir.

⁴⁴⁶ Jonathan Powell, **The Lessons of Northern Ireland: security is not enough: ten lessons for conflict resolution from Northern Ireland**, (Ed.) Nicholas Kitchen, IDEAS Reports-Special Reports, Londra: London School of Economics and Political Science, 2011, s.22-24

⁴⁴⁷ “Oslo’da yoktuk”, **Hürriyet**, 15 Ekim 2012.

⁴⁴⁸ **Milliyet**, 10 Ocak 2012.

⁴⁴⁹ **Hürriyet**, 08 Ekim 2012.

⁴⁵⁰ Bila, a.g.e., s.275.

⁴⁵¹ BDP Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş tarafından TBMM’de 08.01.2013 tarihinde gerçekleştirilen grup konuşması

Kuzey İrlanda sürecinde silahlı grupların muhatap alınması hususunda bir başka önemli ayrıntı da, İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth'in IRA lideri Martin McGuinness'in elini sıkmasıdır. Kraliçe, amcasını öldüren, yönettiği ülkenin dokusuna büyük zararlar veren, Kuzey İrlanda'yı Birleşik Krallık'tan çıkartmaya çalışan bir örgütün başındaki isimle el sıkışmıştır. Kraliçe anlaşmaya varılana kadar barış sürecinin sürecin bir parçası olmamış, ancak bu hareketiyle varılan anlaşmaya onay mührünü vurmuştur.⁴⁵² Eğer Türkiye'nin de böyle bir süreçten geçmesi söz konusu olursa ülkenin başbakanını da Abdullah Öcalan veya örgütün diğer üst düzey yöneticisi ile el sıkışması mümkün olup olmayacağı da iki örnek üzerinde karşılaştırma yaparken göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İkinci olarak Türkiye'de olduğu gibi Kuzey İrlanda barış sürecinde de IRA'nın silah bırakması büyük tartışmalara neden olmuştur. Sinn Féin lideri Gerry Adams'ın müzakere masasına silahlarıyla oturacaklarını ifade etmesine karşın Protestan örgütleri müzakerelerin başlaması için IRA'nın silah bırakmasını şart koymuşlardır. John Major hükümeti de müzakerelerin başlaması için IRA'nın silahlarını bırakması ön koşul olarak belirlemiştir. Ancak IRA bunun teslim olmak anlamına geleceği gerekçesiyle silahlarını bırakmayınca müzakerelere başlanamamıştır.⁴⁵³ Sinn Féin'i barış sürecine yeniden dahil etmek isteyen Başbakan Tony Blair ise silahsızlandırmayı Sinn Féin'in görüşmelere katılması için ön şart olması kararı kaldırmış ve Sinn Féin yeniden görüşmelere katılmıştır. IRA da 20 Temmuz 1997'de tekrar ateşkes ilan etmiştir. Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması'na giden süreç içinde IRA silahları bırakmaya değil "kullanmamaya" razı olmuş, iki uluslararası devlet adamı, Finlandiya eski Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari ve Güney Afrika'daki Afrika Ulusal Kongresi (African National Congress–ANC) üyesi Cyril Ramaphosa, silahların kullanılamaz halde olduğunu doğrulamak üzere görevlendirilmiştir.⁴⁵⁴ Buna karşılık olarak ise İngiliz ordusunun, Güney'den gelebilecek eylemci IRA gruplarını engellemek amacıyla Güney Armagh'da

⁴⁵² **Hürriyet**, 15 Ekim 2012

⁴⁵³ **Milliyet** 10.01.2012.

⁴⁵⁴ Blair, a.g.e., s.208.

kullandığı gözetleme kulelerini yavaş yavaş kaldırması kararlaştırılmıştır.⁴⁵⁵ Benzer bir sürecin Türkiye’de yürütülmesi durumunda, Irak sınırındaki ve Türkiye içindeki karakolların kaldırılmasını gerektirmektedir.⁴⁵⁶

Üçüncü olarak müzakere süreci sonunda silahlı kadroların akıbetinin ne olacağı da bir başka karşılaştırma konusudur. Gerek IRA gerek PKK örneğinde, uzun yıllardır devam eden mücadele sonucunda örgütlerde tam gün faaliyet gösteren mensuplar profesyonelleşmişlerdir. Örgüt üyeliği kendi başına bir meslek haline gelmiştir. Şirket gibi yönetilen örgütlerin hesaplarını tutan mali uzmanları, siyasi stratejilerini belirleyen kurmayları, basınla ilişkileri yürüten sözcüleri vardır.⁴⁵⁷ Özellikle hayatları parçası oldukları örgütle özdeşleşen üst düzey yöneticiler kurulacak yeni bir düzende, kendi konumlarını garanti altına almayan etmeyen bir barış anlaşmasına yanaşmayabilecekleridir. Kadrolarının sayısı PKK kadar geniş olmayan ve savaş konseyi üyelerinin zaten Sinn Féin bünyesine siyaset de yaptığı iddia edilen IRA için asıl mesele, hapisteki mensuplarının akıbeti olmuştur. Mahkumların serbest bırakılması hususu görüşmelerin en önemli ve üzerinde en fazla tartışılan parçalarından birini oluşturmuştur.⁴⁵⁸ Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşması uyarınca Kuzey İrlanda’daki çatışmalar kapsamında beş yıl ile ömür boyu arasında hapis cezası almış olmak, halen silahlı eylem düzenleyen bir örgüte üye olmamak, halk için tehdit oluşturmamak şartlarını yerine getiren mahkumların durumu Ceza Gözden Geçirme Komisyonu tarafından incelenmesi öngörülmüş olup 1998-2013 yılları arasında 482 mahkum serbest bırakılmıştır.⁴⁵⁹ Belfast Anlaşması ile Birleşik Krallık hükümetinin, cezaevlerindeki IRA mahkumları İrlanda Cumhuriyeti’ne nakledilmesi de öngörülmüş, bu kapsamda, 1970’lerde IRA adına terör saldırıları düzenleyip cinayetler işleyen “Balcombe Sokağı Dörtlüsü” adlı ünlü terörist grup üyeleri, İngiltere’den İrlanda Cumhuriyeti’ne transfer edilmiştir. İrlanda hükümeti ise

⁴⁵⁵ Blair, a.g.e., s.210.

⁴⁵⁶ İngiliz The Guardian gazetesine göre Türkiye ve Irak’taki silahlı kadrolarının sayısı 10,000 kişiye yaklaşan PKK’ya silah bırakılmasıyla karşılaştırıldığında IRA’ya silah bırakılma süreci parkta yürüyüş gibi görünmektedir. www.ntvmsnbc.com/id/25420200, 07 Şubat 2013, Erişim 07 Şubat 2013.

⁴⁵⁷ Gürses, a.g.e., s.40.

⁴⁵⁸ Michael Potter, Kuzey İrlanda Meclisi Araştırma ve Bilgi Servisi Bilgi Notu, **The Release of Prisoners as Part of the Belfast Agreement 1998**, http://www.niassembly.gov.uk/Documents/RaISe/Publications/2012/finance_personnel/17312.pdf, Erişim 20 Haziran 2013.

⁴⁵⁹ Potter, a.g.e.,

anılanları şartlı tahliye etmiş ve Belfast Anlaşması'nın imzalanmasından yaklaşık on gün sonra İngiltere hükümetine haber vermeksizin Sinn Féin'in Dublin'deki konferansına göndermiştir. Grup üyeleri TV'ye çıkarılıp ve on dakika süreyle alkışlanırken birlik yandaşları bu durumu büyük tepkiyle karşılamışlardır.⁴⁶⁰ Bu örnek Kuzey İrlanda'daki Protestanlar ve İngilizler için bir Habur krizidir ve süreç içinde kaçınılmazdır. PKK sempatisini Kürt kökenli vatandaşların da, Hükümet ile PKK arasında olası bir anlaşma sağlanması ve Kandil'deki örgüt üst yönetiminin af/denetimli serbestlik kapsamında Türkiye'ye gelmesi durumunda, kendi görüşlerine göre kahraman olan bu şahısları sevinçle karşılamaları beklenmelidir. Doğu Ergil muhtemel bir anlaşma aşamasına gelindiğinde, yıllardır dağlarda son derece zor koşullar altında yaşayan, hayatlarını bir mücadeleye adayan ve süreç sonunda kurulacak yeni düzende üst düzey görevler talep etmeleri muhtemel üst düzey örgüt mensuplarının tepkileri ne yönde olacağı sorusunu gündeme getirmekte ve onlarca yıldır dağlarda yaşayan ve geçinmek gibi sorunları olmayan insanların olağan hayata uyum sağlamalarını oldukça zor olacağını belirtmektedir.⁴⁶¹

⁴⁶⁰ Blair, a.g.e., s.204.

⁴⁶¹ Silah ve örgütlenmeye çok yatkın bu insanların yasa dışı işlerle kolay geçim yolları aramaları durumunda suç dünyasının çok fazla genişleyeceğini belirtmekte ve tasfiye olan PKK kadrolarına mesleki eğitim ve iş kurma imkanlar yaratılması gerektiğini, ayrıca Afganistan gibi uluslararası çatışmaların yaşandığı bölgelerde paralı asker olarak yararlanılabileceğini vurgulamaktadır. Ergil, a.g.e. s.352.

SONUÇ

Çalışmanın değişik bölümlerinde belirtildiği üzere Türkiye ve İngiltere uzun yıllar benzer iddiaları, hedefleri ve yöntemleri olan ve terörü amaçlarına ulaşılmakta bir araç olarak kullanan ayrılıkçı gruplarla mücadele etmişlerdir. Her iki ülke de bu gruplarla mücadele ederken güvenlik odaklı çözümler aramış, örgütlerin sivil uzantıları ve toplumsal tabanları üzerinde de baskı kurmuşlardır. İngiltere hükümetleri 1970'li yıllardan başlayarak Kuzey İrlanda'daki sorunların çözülmesi amacıyla çeşitli adımlar atmış ancak bu adımlar İngiliz kamuoyundan ziyade doğrudan Kuzey İrlanda'daki toplumların engellemeleri nedeniyle istenen sonuçları vermemiştir. Diğer taraftan on yıllar boyunca atılan her adım nihai çözüme ulaşılmasında bir atlama taşı olmuş ve 1998 yılında imzalanan Belfast / Hayırlı Cuma Anlaşmasına giden yolu hazırlamıştır. Anlaşma temel olarak Kuzey İrlanda'da çatışan iki toplum arasında kabul edilen bir uzlaşma belgesidir. Kuzey İrlanda Birleşik Krallığın bir parçası olmakla ve İngiltere ile tarihi bağları bulunmakla birlikte İngiltere'nin toprakları dışında yer alması nedeniyle, İngiliz hükümetlerinin adım atmaları çok daha kolay olmuştur. Türkiye'nin yaşadığı sorun ise ülkenin aralarında İstanbul'un da yer aldığı birçok vilayeti kapsayan bir olaydır ve Kuzey İrlanda tipi bir çözüm en basit tanımıyla federal bir yapılanmaya gitmek demektir. Bu nedenle çalışmada Kuzey İrlanda Kıbrıs adasıyla, Belfast/Hayırlı Cuma Anlaşması ise Annan Planı ile özdeşleştirilmiştir.

Kuzey İrlanda'daki toplumsal sorun Türkiye'dekinden çok daha karmaşık ve olumsuz bir durumdadır. Toplumların temsilcilerini aynı masaya oturtmak bile başlı başına bir mücadele olmuştur. Bununla birlikte İngiltere IRA'yla -her ne kadar Birleşik Krallık topraklarında olsa da- İngiltere sınırları dışında mücadele etmektedir. IRA'nın İngiltere'de gerçekleştirdiği az sayıdaki saldırılar dışında sivil İngiliz vatandaşları zarar görmemektedir. Bu tarihi süreç -tam olarak aynı olmasa da- İngiltere'nin Irak'taki askeri varlığına benzetilebilir. Bu nedenle İngiltere'nin barış sürecindeki asıl taraflardan biri olmadığı ve görevinin -İrlanda Cumhuriyeti ile birlikte- iki toplum temsilcilerinin anlaşmasını ve ortak bir yönetim kurmalarını sağlamak olduğu savunulabilir. Diğer taraftan toplumlararası ilişkilerin aksine,

Türkiye'nin PKK'ya verdiği mücadele ise İngiltere'nin IRA'ya karşı verdiği mücadeleden daha karmaşıktır. Türkiye kendi topraklarında, çoğunluğu kendi vatandaşlarından oluşan ayrılıkçı bir örgütle mücadele etmektedir. Hükümetlerin üzerindeki kamuoyu ve seçmen baskısı çok fazladır. En azından yakın gelecekte bir Başbakan veya Cumhurbaşkanı'nın Abdullah Öcalan ya da Murat Karayılan ile el sıkışabileceğini iddia etmek kolay değildir. TSK'nın da İngiliz ordusunun yaptığı gibi Kuzey Irak sınırını ya da iç güvenlik karakollarını boşaltarak, görevi bölgesel polis gücüne bırakması toplumun büyük bir kesimince kabul edilebilir görülmemektedir. Kuzey İrlanda modelinde olduğu gibi uzlaşya dayalı bir anlaşma sağlanması için öncelikle, Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve kendini Türk olarak nitelendiren Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının PKK'nın 30 yıldır yürüttüğü silahlı mücadeleyi diplomatik yollarla sona erdirmek ve bu mücadeleyi destekleyen vatandaşların taleplerini müzakere etmek yönünde irade göstermesi gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti ile PKK arasında 90 yıllık Cumhuriyet tarihinin yaklaşık 30 yılı boyunca çok kanlı bir çatışma yaşanmıştır. Geçen süre zarfında PKK'ya büyük kayıplar verdirilmiş ancak Irak'ın istikrarsız yapısı nedeniyle örgüt devamlı olarak Kuzey Irak topraklarında kendisine güvenli bir cephe gerisi oluşturabilmiştir. 1984-2013 yılları arasında yaklaşık 40.000 kişi hayatını kaybetmiş ancak ne Türkiye Cumhuriyeti ne de PKK mücadeleden vazgeçmemiştir.⁴⁶² Bu Türkiye'nin siyasi ve ekonomik istikrarı ile iç barışı açısından bu devam ettirilemez bir durumdur. Türkiye'de hemen hemen herkes akan kanın durmasını ve barış ortamının tesis edilmesini istemektedir. Diğer yandan sorunun aktörleri tarafından barıştan kastedilen çözüm birbirinden çok farklıdır. Nihai barış Türkiye'nin topraklarında bağımsız bir Kürdistan'ın kurulmasıyla tüm PKK kadrolarının Sri Lanka örneğinde olduğu gibi tamamen yok edilmesi arasındaki farklı seçeneklere dayanmaktadır.⁴⁶³ Kuzey İrlanda modeli örnek alınırca bu Kürt kökenli vatandaşların

⁴⁶² 1984-2013 yılları arasında 22.101 PKK mensubu, 5.557 sivil, 7.918 güvenlik görevlisi olmak üzere toplam 35.576 kişi hayatını kaybetmiştir. **Radikal**, 28 Mart 2013.

⁴⁶³ Sri Lanka'nın kuzey ve doğu bölgelerinde yaşayan Tamillerin bağımsızlığını amaçlayarak 1976'da kurulan Tamil Kaplanları isimli örgüt 2000'li yıllarda bahse konu bölgede tam olarak hakimiyet sağlamıştır. Sri Lanka hükümeti ile gerçekleştirilen birkaç başarısız görüşme sonrasında Sri Lanka ordusu tarafından 2009 yılında bölgeye saldırı başlatılmıştır. Sekiz ay süren çatışmalar sonucunda Sri Lanka ordusu ile cephe savaşına giren Tamil Kaplanları'nın silahlı gücü yok edilmiş örgütün lideri

yaşadığı Türkiye'nin bazı illerinde başta adalet ve polis hizmetleri olmak üzere birçok konuda yetkilerin devredildiği bir federal yapı kurulması demektir. Bu durum da zaten PKK tarafından demokratik özerklik adı verilen modeli tanımlamaktadır. PKK yöneticilerinin elde edecekleri kazanımlardan ileriki süreçte tatmin olup olmayacakları belli değildir. Dahası bu çözüme dayanan bir barışa karşı direneceği ortada olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vereceği tepki düzeyi de bilinmemektedir. Bu çerçevede daha önce belirtildiği üzere Annan Planı ile benzer yönleri daha fazla olan Kuzey İrlanda barış sürecinin Türkiye örneğinde uygulanması mümkün değildir.

Belfast/Hayırlı Cuma Anlaşması'nın mimarlarından olan İngiliz diplomat Jonathan Powell IRA'nın PKK için örnek olarak alınması hususunu “*Kuzey İrlanda'da yaşananların kendine özgü olması nedeniyle, tarafların uyguladıkları çözüm de kendine özgü ve özgün olacaktır, Kuzey İrlanda barış sürecinde uygulanan model, başka bir sorun için uygulanması mümkün değildir ancak süreç içindeki hatalardan ve başarılarından dersler çıkarmak mümkündür*”⁴⁶⁴ şeklinde yorumlamaktadır. Bu kapsamda Türkiye Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşmasına giden süreçte izlenen yol haritasını ve stratejileri örnek alabilir. Kararlı bir siyasi irade tarafından, uluslararası aktörlerin de desteği alınarak gizli görüşmeler üzerinden ortak bir yol haritası oluşturulmaya çalışılabilir. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri PKK ile sürdürülen mücadele kapsamında araçlar ve gizli kanallar üzerinden kitabın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere 1990'lı ve 2000'li yıllarda çeşitli temaslar kurmuştur ve 1999 yılından itibaren Abdullah Öcalan ile düzenli olarak görüşmektedir. Her ne kadar bu temaslar başarısız olarak görülse de Kuzey İrlanda örneğinde olduğu gibi her biri sorunun taraflarının birbirini tanıması ve bir masa etrafında buluşmaları açısından önemli basamak taşlarıdır. İleriki yıllarda bir uzlaşmaya varılması durumunda bütün bu girişimler barışa giden yolda önemli dönüm noktaları olarak görülecektir.

Velupillai Prabhakaran öldürülmüştür. BM Raportörü Marzuki Darusman tarafından hareket sırasında askeri güçler ve Tamil Kaplanları tarafından insanlığa karşı suçlar işlendiği belirtilmektedir. **Habertürk**, 18 Ağustos 2011.

⁴⁶⁴ Powell, a.g.e., s.21.

Kuzey İrlanda örneğinden çıkarılabilecek en basit sonuç, İngiltere devleti tarafından “teröristlerle masaya oturmanın” göze almaya değer bir risk olarak kabul edildiğidir. Kuzey İrlanda tarihinin son 40 yıllık tarihinde altı İngiltere Başbakanı⁴⁶⁵ IRA yetkilileri ile dolaylı ya da doğrudan irtibat kurmuştur.⁴⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin Abdullah Öcalan ve PKK üst düzey yetkilileri ile geçmiş dönemde gerçekleştirdiği ve halen yaptıkları görüşmeler de bu kapsamda ele alınabilir. Yürütülen çözüm sürecinde PKK’ya taviz verilmediğini ve herhangi bir pazarlık yapılmadığını savunan Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin, bir taraftan BDP’yi tatmin edecek diğer taraftan Türk kamuoyunu da ikna edecek adımlar atması kolay bir iş değildir. Bununla birlikte Hayırlı Cuma/Belfast Anlaşmasının Paul Nolan’ın belirttiği gibi “*yaratıcı belirsizlik*” üzerine kurulduğu⁴⁶⁷ ve Tony Blair’in vurguladığı üzere “*tasarlanmış olmaktan ziyade tesadüfen yapılmış olması*”⁴⁶⁸ göz önünde bulundurulduğunda, süreç içinde Türkiye’nin de kendine özgü bir çözüme ulaşması umut edilebilir.

⁴⁶⁵ Bunlar sırasıyla; Harold Wilson, Edwaed Heath, James Callaghan, Margareth Thatcher, John Major ve Tony Blair’dır.

⁴⁶⁶ O’leary, a.g.m., s.227.

⁴⁶⁷ Nolan, a.g.e., s.15.

⁴⁶⁸ Blair, a.g.e., s.191.

KAYNAKÇA

BASILI KAYNAKLAR

Achar, Gilbert, **The Clash of Barbarisms: September 11 and the Making of the New World Disorder**, Monthly Review Press, 2002.

Aydın, Ahmet, **Kürtler, PKK ve Abdullah Öcalan**, Ankara: Kitap Yayınları, 1992.

Bal, İhsan, **Terör Nedir? Neden Terörist Olunur?** Derleyen İhsan Bal, Terörizm, Terör ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Ankara: USAK Yayınları, 2006.

Barkey, Henri J. - Fuller, Graham E. **Türkiye'nin Kürt Meselesi**, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2011.

Bican, Mehmet, **28 Şubat'ta Devrilmek**, İstanbul, Truva Yayınları, 2012.

Bila, Fikret, **Komutanlar Cephesi**, 2. Baskı, İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007.

Bila, Fikret, **Hangi PKK**, 2. Basım, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2004.

Bishop, Patrick - Mallie, Eamonn, **The Provisional IRA**, Corgi, 1988.

Blair, Tony, **Bir Yolculuk**, Çev:Enver Günsel, Pegasus Yayınları, 2012.

Bulaç, Ali, **Kürtler Nereye?** Çıra Yayınları, 2010,

Chomsky, Noam, **Terörizm Kültürü: ABD Kültürü**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2004.

Çitlioğlu, Ercan, **Gri Tehdit Terörizm**, Ankara: Destek Yayınları, 2008.

Çınar, Bekir, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör**, Ankara: Sam Yayınları, 1997.

Emniyet Genel Müdürlüğü, **PKK Faaliyetleri**, Ankara, 1999.

Ergil, Doğu, **Kürt Raporu**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

Eslen, Nejat, **Tarih Boyu Savaş ve Strateji**, Q-Matris Yayınları, 2003.

Flackes, William D. - Elliott Sidney, **Northern Ireland: A Political Directory 1968–88**, Blackstaff Press, 1989.

Gürses, Emin, **Ayrılkçı Terörün Anatomisi / IRA-ETA-PKK**, Bağlam Yayıncılık, 1997.

Halfin, **19. Yüzyılda Kürdistan Üzerine Mücadeleler**, 2. Basım, Komal Yayınları, 1992.

Hudson, Rex, **Who Becomes a Terrorist and Why: The 1999 Government Report on Profiling Terrorists**, Guilford, The Lyons Press, 2002.

İmset, İsmet G. **PKK, Ayrılkçı Şiddetin 20 Yılı 1973-1992**, 2. Baskı, Turkish Daily News Yayınları, 1993.

İşeri, Reyhan, **Türkiye’de Etnik Terör: ASALA ve PKK Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

Atatürk, Kemal, **Nutuk 1919-1927**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Semih Ofset, 2004.

Kongar, Emre, **Küresel Terör ve Türkiye**, 9. Basım, Remzi Kitabevi, 2005.

Kreyenbroek, Philip ve Sperl, Stefan, **The Kurds: A Contemporary Overview**, Routledge, 1992.

Laçiner, Sedat, **Hangi PKK, Masada Kimler Var? Ve Nasıl Biter?** Hayykitap, 2012.

Laquer, Walter, **Terrorism**, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1978.

Meray, Seha, **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler**, , Cilt I, Kitap I, AÜSBF Yayınları, 1973.

Marcus, Aliza, **Kan ve İnanç**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

Mumcu, Uğur, **Kürt Dosyası**, Tekin Yayıncılık, Ankara 1993.

Oran, Baskın, **Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme**, 5. Basım, Bilgi Yayınları, 1999.

Oran, Baskın, **Kalkık Horoz Çekiç Güç ve Kürt Devleti**, 2. Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1998.

Oran, Baskın, (ed), **Türk Dış Politikası**, Cilt II, İletişim Yayınları, 2003.

Özcan, Ali Nihat, **PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

Özcan, Mehmet, **Terörün Matruşkası KCK**, İstanbul: Hayat Yayınları, 2012.

Özdağ, Ümit, **Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2006.

Özdağ, Ümit, **PKK Neden Bitmedi Nasıl Biter**, 6. Baskı, Ankara: Kripto Kitaplar Yayınevi, 2010.

Özdağ, Ümit, **Türk Ordusu PKK'yı Nasıl Yendi? Türkiye PKK'ya Nasıl Teslim Oluyor?** Ankara: Kripto Kitaplar Yayınevi, 2010.

Pamukoğlu, Osman, **Unutulanlar Dışında Yeni Bir Şey Yok**, İnkılap Yayınları, 2004.

Pettiford Lloyd ve Harding, David, **Terrorism The New World Order**, Arcturus Yayıncılık, Londra: 2003.

Plano, Jack C. ve Olton. Roy, **The International Relations Dictionary**, Fourth Edition, Longman, Santa Barbara, 1988.

Şen, Onur, **İçerik ve Sürecin Uluslararası Arabuluculuğun Başarı Üzerindeki Etkisi: Kıbrıs ve Kuzey İrlanda'daki Arabuluculuk Girişimlerinin Karşılaştırması**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Şimşir, Bilal, **Kürtçülük (1787-1923)**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2007.

Şimşir, Bilal, **Kürtçülük II (1924-1999)**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2009.

Tan, Altan, **Kürt Sorunu**, 13. Basım, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

Törel, Türkmen, **PKK Terör Örgütü: Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi 1978-1998**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2002.

Üşümezsoy, Şener, **Kürt "Kim"liği**, İstanbul: İleri Yayınları, 2006.

Weimann, Gabriel ve Winn, Conra, **The Theater of Terror: Mass Media and International Terrorism**, New York ve Londra: Longman Yayınları, 2001.

Zedung, Mao, **Mao Zedung: Seçme Eserler**, Cilt 2, Eriş Yayınları, 2005.

SÜRELİ YAYINLAR

Avrasya Dosyası

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Field Day Review

Guardian

Hürriyet

Milliyet

Radikal

Strategic Insights

The Brown Journal of World Affairs

The Independent

The New York Times

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi

Vatan

MAKALELER

Alkan, Necati, Dinin Araçsallaşması: PKK Örneği, **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, Cilt 3, 2012, s.17-26.

Baharççek, Abdulkadir, Etnik Terör Ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1, 2000, s.11-27.

Başeren, Sertaç, (1994-95), Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 1, No. 4, 1995, s.163-174.

Brendan O’leary, Mission Accomplished? Looking Back at the IRA, **Field Day Review**, , Cilt: 1, Sayı: 1, 2005, s.217-246.

Doherty, Paul, The Northern Ireland Peace Process: A Solution to the Problems of an Ethnically Divided Society? **The Brown Journal of World Affairs**, Winter/Spring Vol. VII, Issue 1, 2000, s.49-62

Erdin, Murat, “Yeni Dünya Karmaşası”, **Avrasya Dosyası**, c. 2, no. 3, 1995, s.215-222.

Kozakçıoğlu, Hayri, **Türkiye’de Siyasal ve Ekonomik Terör (Mafya), Hukuk Devletinde Terör ve Örgütlü Suçla Mücadele** (Sempozyum, 16-18 Haziran 1995), İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, 1996, s,343-356.

Woodwell, Douglas, “The “Troubles” of Northern Ireland Civil Conflict in an Economically Well-Developed State, Paul Collier ve Nicholas Sambanis (Ed.), **Understanding Civil War** Washington: World Bank Publications, 2005, s. 161-189.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Başaran, Ezgi, **IRA sorununu çözen beyin Jonathan Powell'dan 10 Maddede Kalıcı Barış**, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/ira_sorununu_cozen_beyin_jonathan_powelldan_10_maddede_kalici_baris-1128863.

http://www.bbc.co.uk/news/special/election2011/council/html/northern_ireland.stm

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/09/120924_oslo_pkk.shtml

[http:// eur-lex.europa.eu / LexUriServ / LexUriServ.do ? uri = OJ:L:2012:165:0072 :01: EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu / LexUriServ / LexUriServ.do ? uri = OJ:L:2012:165:0072 :01: EN:HTML)

<http://www.ilk-kursun.com/haber/93192>.

http://www.mfa.gov.tr/cyprus_-what-has-happened_en.mfa

http://www.niassembly.gov.uk/ Documents/ RaISe/ Publications/2012/ finance_personnel/ 17312.pdf.

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>

http:// www.uni - heidelberg.de / imperia / md / content / fakultaeten / wiso / ipw / croissant/publications/croissant_pojar_2005_quo_vadis_thailand.pdf.

Goggins, Paul, **Change to the system for filling vacancies in the NI Assembly**, <http:// www.nio.gov.uk / change - to - the - system - for - filling - vacancies -in-the-ni-assembly /media-detail.htm?newsID=15871>.

Gregory, Kathryn, **Provisional Irish Republican Army (IRA) (aka, PIRA, "the provos," ÓglaighnähÉireann) (UK separatists)**, <http://www.cfr.org/terrorist-organizations/provisional-irish-republican-army-ira-aka-pira-provos-glaigh-na>

hireann-uk-separatists/p9240

Kurubaş, Erol, **IRA-ETA-PKK Mukayesesi: Beyhude Beklentiler ve Alınacak Dersler**, <http://www.ankarastrateji.org/yazar /prof - dr - erol - kurubas/ ira- eta - pkk- mukayesesi-beyhude-beklentiler-ve -alinacak-dersler/>

Kuznicki, Michele-Willett, Corey-Griffin, Michael-Manley, Eric-Matten, Ronald, **Terrorism Irish Republican Army**, [www.emich.edu/.../irish%20Republican%](http://www.emich.edu/.../irish%20Republican%20Army)

Yavuz, Celalettin, **PKK Terörünün Tasfiyesi İçin Bir Örnek: İngiltere ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)**, <http://www.turksam.org/tr/a2483.html>.

RAPORLAR

A New Beginning: Policing In Northern Ireland, The Report Of The Independent Commission On Policing For Northern Ireland, Belfast, 1999.

Archick, Kristin, Northern Ireland: The Peace Process, **Congressional Research Service**, Belfast, 2013.

de Brún, Bairbre, **The Road to Peace in Ireland**, Research Center for Constructive Conflict Management, Berlin: 2008.

Fitzduff, Niall - Willams, Sue, **Reflecting on Peace Practice Project Cumulative Impact Study, How Did Northern Ireland Move Toward Peace?**, Collaborative Learning Projects, Belfast, 2007.

Nolan, Paul, **Northern Ireland Peace Monitoring Report**, Belfast: Community Relations Council, Belfast, 2012.

Powell, Jonathan, **The Lessons of Northern Ireland: security is not enough: ten lessons for conflict resolution from Northern Ireland**, (Ed.) Nicholas Kitchen,

IDEAS Reports-Special Reports, Londra: London School of Economics and Political Science, 2011.

Potter, Michael, **The Release of Prisoners as Part of the Belfast Agreement** 1998, Kuzey İrlanda Meclisi Araştırma ve Bilgi Servisi Bilgi Notu, , Belfast, 2012.

Türkiye ve Terörizm. **Türkiye Barolar Birliği**, İstanbul, 2007.

KANUNLAR

Terörle Mücadele Kanunu. Kanun Numarası: 3713. Kabul Tarihi: 12/4/ 1991. Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 12/4/1991 Sayı: 20843 Mükerrer.

ÖZET

ÖKTEN, Tolga. Demografik ve Sosyo-Kültürel Ölçütler Bağlamında Pkk-Ira Mukayesesi, Yüksek lisans tezi, Ankara, 2013

Türkiye Cumhuriyeti devleti uzun yıllardır ayrılıkçı hareketler ve etnik milliyetçi terör örgütleriyle mücadele etmektedir. Türkiye, Irak, İran ve Suriye topraklarının bir bölümünde “Birleşik Bağımsız Kürdistan” ilan edilmesini hedef olarak kurulan PKK, yaklaşık 30 yıldan beri Türkiye genelinde terör eylemler yürütmektedir. Süreç içinde PKK’nın silahlı faaliyetlerinin sona erdirilmesi amacıyla çok sayıda fikir, öneri ve girişim ortaya atılmıştır. Bu kapsamda, dünya üzerinde etnik bölücü/ayrılıkçı terör örgütleri ile mücadele eden ülkelerin attığı adımlar ve çözüm girişimleri akademisyenler, basın mensupları, araştırmacılar ve devlet birimleri tarafından yakından takip edilmiş ve PKK ile sürdürülen mücadelede örnek olarak gösterilmiştir. Kuzey İrlanda’nın İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmesi amacıyla terör eylemleri gerçekleştiren IRA’nın silah bırakmasını sağlanması amacıyla yürütülen Kuzey İrlanda barış süreci de bu kapsamda ele alınmaktadır.

Ayrılıkçı hareketler genel biçimiyle parçası olduğu ülkeden ayrılarak bağımsız bir devlet kurmayı amaçlamakla birlikte, sahip oldukları demografik özellikleri nedeniyle farklılık göstermektedir. Bu çerçevede çalışmada; farklı ekonomik, sosyal, etnik, dini, kültürel vb. özelliklere ve geçmişe sahip olan ülkelerdeki ayrılıkçı terör hareketlerine yönelik benzer çözümleri uygulanıp uygulanamayacağı sorusu IRA-PKK örneği üzerinden karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Çalışmada PKK ve IRA örneklerindeki toplumlararası ilişkilerin yapısı, İngiliz hükümetlerinin IRA ile mücadelede/müzakerelerde izlediği yöntemler, getirilen çözüm önerileri ve sonuçları tarihsel perspektif içinde değerlendirilerek PKK örneğinde başarılı olup olmayacağı belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ayrılıkçı Terör, Kuzey İrlanda Barış Süreci, IRA, PKK

ABSTRACT

ÖKTEN, Tolga. The Comparative Analysis of PKK-IRA under Demographic and Socio-Cultural Criteria, Master's thesis, Ankara, 2013.

The Republic of Turkey has been fighting against separatist movements and ethnic nationalist terrorist organizations for a long time. In this context PKK that was founded with the aim of establishing "Free Kurdistan" has been running terrorist campaigns in Turkey. Since the beginning of PKK's campaigns, there have been a number of ideas, thoughts and initiatives in order to end this conflict. In this context, different examples of peace processes and solutions around the world have been closely examined by the scholars, media and the government authorities. Northern Ireland peace process, aimed to let IRA decommission its weapons is also thought to be an important case.

Separatist movements generally aim to take some territory apart from the main country and found an independent state (or to be a part of another state). However because of their socio-cultural attributes, they differ from each other. In this study, the question of whether the same solutions can be used with the organizations that have different economic, social, ethnic, religious and cultural attributes will be examined with reference to the PKK-IRA cases. As a result, the tools that the British government used, the proposals for the solution and its results will be examined in historical context and will be tried to found whether they can be successful on the PKK basis.

Key Words: Northern Ireland Peace Process, Separatist Terror, IRA, PKK